

Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

SPOLUPRÁCE PEDAGOGŮ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH S ORGÁNEM SOCIÁLNĚ- PRÁVNÍ OCHRANY DÍTĚTE

vedoucí diplomové práce:

Doc. PaedDr. Eva Šotolová, Ph.D.

autorka diplomové práce:

Lucie Kučerová

Baranova 1517/28,

Praha 3, 130 00

luca.kucerova@gmail.com

ročník:

7.

obor studia:

SPPG učitelství

typ studia:

prezenční

měsíc a rok dokončení DP:

listopad 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

místo vypracování: Praha

úplné datum: 25. listopadu 2012

vlastnoruční podpis:

Mé poděkování patří vedoucí práce Doc. PaedDr. Evě Šotolové, PhD., za cenné rady, odborné vedení a vlídný a trpělivý přístup při vedení této práce i během celého studia. Dále děkuji ředitelům škol, školním metodikům prevence a všem pedagogům, kteří se ochotně a svědomitě účastnili dotazníkového šetření.

KATEDRA SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKY

Zadání diplomové práce

školní rok:	<i>2012/2013</i>
jméno a příjmení:	<i>Lucie Kučerová</i>
ročník:	<i>5.</i>
obor:	<i>SPPG učitelství</i>
typ studia:	<i>prezenční</i>
název diplomové práce:	<i>Spolupráce pedagogů na základních školách s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte</i>
vedoucí diplomové práce:	<i>Doc. PaedDr. E. Šotolová Ph.D.</i>
podpis vedoucího diplomové práce:
podpis studenta:
kontaktní adresa:	<i>Baranova 1517/28, Praha 3, 130 00</i>
v Praze dne:
podpis vedoucího katedry SpPg:

Anotace

KUČEROVÁ, Lucie: *Spolupráce pedagogů na základních školách s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2012. 100 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá problematikou vzájemné spolupráce základních škol a oddělení sociálně-právní ochrany dítěte. Jejich vzájemná spolupráce má klíčový význam při řešení sociálně-patologických jevů v rodině nebo v chování dítěte. Na úspěšné spolupráci základních škol a Oddělení sociálně-právní ochrany dítěte často závisí vyřešení či odvrácení krizové situace, ve které se dítě ocitlo nebo která mu hrozí. Diplomová práce se zaměřuje nejen na identifikaci faktorů, které ovlivňují součinnost těchto dvou subjektů, ale i faktorů, které ovlivňují rozhodnutí učitele, kontaktovat či nekontaktovat Oddělení sociálně-právní ochrany dítěte. Diplomová práce rozkrývá i právní rámec, který souvisí s ochranou a právy dítěte a věnuje se i morálním dilematům, která může pedagog prožívat.

Klíčová slova: práva dítěte, sociálně-právní ochrana, orgán sociálně-právní ochrany dítěte, pedagogický pracovník, školní metodik prevence, sociální pracovník, kurátor pro děti a mládež

Annotation

KUČEROVÁ, Lucie: *Cooperation of primary school teachers and the office for social-law protection of children*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2012. 100 s. Diplomová práce.

The thesis deals with the issue of cooperation of primary schools and office for social-law protection of children. Their cooperation is crucial in solving socio-pathological phenomena in the family or the child's behavior. Solving or averting the crisis situation in which the child is or which is threatening very often depends on the successful cooperation of primary schools and The office for social-law protection of children. This thesis focuses not only on identifying factors affecting the cooperation of these two subjects but also the factors affecting the teacher's decision to contact or not to contact the office for social-law protection of children. The thesis uncovers a law framework related to child's protection and his rights as well as it deals with moral dilemmas which can the teacher experience.

Key words: Rights of the child, social-law protection of children, office for social-law protection of children, teacher, school methodist of prevention, social worker, curator for youth

Obsah

Úvod	11
1 Vývoj sociálně-právní ochrany dítěte	12
1.1 Práva dítěte v zrcadle času.....	13
1.1.1 Důvody násilí na dětech v historii lidstva.....	14
1.1.2 Vývoj vnímání dítěte a dětství	15
1.2 Postavení dítěte v dnešní společnosti.....	17
2 Role pedagogických pracovníků na ZŠ.....	19
2.1 Pedagogický pracovník na základní škole	20
2.2 Standard vzdělávání a předpokladů pro výkon profese	21
2.3 Poradenské služby zajišťované základní školou.....	21
2.3.1 Program školních poradenských služeb.....	22
2.3.2 Činnost výchovného poradce na ZŠ	23
2.3.3. Činnost školního metodika prevence	24
2.4 Odpovědnost vůči dítěti	26
3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.....	28
3.1 Pojem sociálně-právní ochrana a objekt sociálně-právní ochrany.....	28
3.2 Orgány sociálně-právní ochrany	29
3.3 Základní zásady sociálně-právní ochrany.....	29
3.4 Opatření sociálně-právní ochrany	32
3.5 Ostatní ustanovení zákona	34
4 Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dítěte	36
4.1 Terénní sociální pracovník.....	38
4.2 Kurátor pro děti a mládež	39

5 Spolupráce školy a OSPODu	41
5.1 Spolupráce iniciovaná školou	42
5.1.1 Záškoláctví.....	42
5.1.2 Návykové látky	43
5.1.3 Vandalismus, krádeže a další protiprávní jednání	44
5.1.4 Šikana.....	44
5.1.5 Týrání, zneužívání a zanedbávání (syndrom CAN).....	46
5.2 Spolupráce vyžádaná orgánem sociálně-právní ochrany dítěte	49
5.3 Rozdíl v situaci na základních školách a základních školách praktických.....	50
6 Morální dilema učitele.....	52
7 Problém šetření	54
7.1 Cíle šetření	54
7.2 Metodologie a metody šetření.....	55
7.3 Charakteristika sledovaného souboru	56
8 Výsledky šetření	57
8.1 Interpretace výsledků šetření	57
8.2 Závěrečné šetření	87
Závěr	94
Resumé.....	95
Seznam bibliografických odkazů.....	96
Přílohy.....	100

Seznam grafů

- Graf 1 – Délka praxe respondentů
- Graf 2 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů
- Graf 3 – Počet respondentů podle typu škol
- Graf 4 – Poměr třídních a netřídních učitelů
- Graf 5 – Počet poradenských pracovníků na školách
- Graf 6 – Porozumění termínu OSPOD
- Graf 7 – Nadřízené ministerstvo OSPODu
- Graf 8 – Okruhy problémů řešených s OSPODem
- Graf 9 – Pracovníci OSPODu
- Graf 10 – Informovanost o OSPODu
- Graf 11 – Iniciativa pedagogů
- Graf 12 – Druh komunikace s OSPODem
- Graf 13 – Komunikace s OSPODem
- Graf 14 – Očekávání vs. výsledek
- Graf 15 – Spokojenost s postupem OSPODu
- Graf 16 – Vyšetření věci k prospěchu dítěte
- Graf 17 – Vliv předchozí zkušenosti
- Graf 18 – Podpora vedení školy
- Graf 19 – Názor na spolupráci s OSPODem
- Graf 20 – Vliv zkušenosti kolegů
- Graf 21 – Kontakt na OSPOD ve škole
- Graf 22 – S kým se poradit
- Graf 23 – Informovanost ŠMP a VP o jednání s OSPODem
- Graf 24 – Přizvání k výchovné komisi
- Graf 25 – Zájem kolegů o radu ŠMP a VP

Seznam tabulek

- Tabulka 1 – Délka praxe respondentů
- Tabulka 2 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů
- Tabulka 3 – Počet respondentů podle typu škol
- Tabulka 4 – Poměr třídních a netřídních učitelů
- Tabulka 5 – Počet poradenských pracovníků na školách
- Tabulka 6 – Porozumění termínu OSPOD
- Tabulka 7 – Nadřízené ministerstvo OSPODu
- Tabulka 8 – Okruhy problémů řešených s OSPODem
- Tabulka 9 – Pracovníci OSPODu
- Tabulka 10 – Informovanost o OSPODu
- Tabulka 11 – Iniciativa pedagogů
- Tabulka 12 – Druh komunikace s OSPODem
- Tabulka 13 – Komunikace s OSPODem
- Tabulka 14 – Očekávání vs. výsledek
- Tabulka 15 – Spokojenost s postupem OSPODu
- Tabulka 16 – Vyšetření věci k prospěchu dítěte
- Tabulka 17 – Konkrétní zkušenosti pedagogů
- Tabulka 18 – Vliv předchozí zkušenosti
- Tabulka 19 – Podpora vedení školy
- Tabulka 20 – Názor na spolupráci s OSPODem
- Tabulka 21 – Vliv zkušenosti kolegů
- Tabulka 22 – Kontakt na OSPOD ve škole
- Tabulka 23 – S kým se poradit?
- Tabulka 24 – Informovanost ŠMP a VP o jednáních s OSPODem
- Tabulka 25 – Přizvání k výchovné komisi
- Tabulka 26 – Zájem kolegů o radu ŠMP a VP

Úvod

Pedagogové na základních školách jsou odpovědní nejen za vzdělávání a výchovu svěřených žáků a za administrativní činnost s tím související, ale také za bezpečnost a ochranu zdraví dětí. Kromě těchto činností musí řešit problémy týkající se nevyhovující péče o dítě v součinnosti s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte. Výskyt sociálně nežádoucích jevů na dané škole sleduje školní metodik prevence. Ten by měl být hlavní spojkou mezi školou a pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Ostatní pedagogové na škole by však měli být stejně pozorní a otevření všem potížím, které mohou nastat v životě jim svěřených žáků. Třídní učitel, učitel výchovy k občanství nebo jakýkoli z učitelů, ke kterému má žák důvěru a svěří se mu, nebo mu dá nahlédnout do svých trápení, může sehrát v jeho životě zásadní roli. Výjimečně může pozorný pedagog zachránit dítěti život, případně o něj svou nevšimavostí žáka připravit. Všichni dospělí lidé, kteří se rozhodli, že přijmou místo pedagoga na základní škole, na sebe tímto rozhodnutím vzali velikou odpovědnost. Sama působím jako pedagog a zároveň školní metodik prevence na základní škole praktické a z vlastní zkušenosti vím, že přesto, že si je většina pedagogů vědoma svých povinností, existují faktory, které mohou jejich rozhodnutí v odůvodněném případě kontaktovat pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany, zvrátit. Závažnou roli v jejich rozhodování nehraje ani fakt, že jim ve vážných případech za zanedbání oznamovací povinnosti hrozí až tříletý trest odnětí svobody. Které faktory jsou pro pedagogy v takových případech rozhodující? Jsou pedagogové na základních školách informováni o činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dítěte? Na tyto i další otázky se pokusíme najít odpovědi v empirickém šetření, které proběhlo dotazníkovou metodou na sedmi pražských základních školách. Naším cílem je nalézt odpovědi na výše položené otázky, zjistit míru informovanosti pedagogů základních škol o činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, zmapovat povahu jejich zkušeností s komunikací s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dítěte a odhalit vnější i vnitřní faktory, které mohou přimět pedagoga k zanedbání své oznamovací povinnosti.

Cílem práce je poskytnout pedagogům základních škol návod, jak rozeznat případy, které je třeba řešit v součinnosti s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte, a aktivizovat a motivovat pedagogy k pozornosti a obezřetnosti při naslouchání a pozorování svěřených žáků. Chtěly bychom vyzdvihnout důležitou roli školních metodiků prevence. Ti dosud nemají vymezený prostor ve svém učitelském úvazku na výkon této poradenské činnosti a veškerá práce, které ji věnují, je tak v podstatě nad rámec jejich úvazku.

1 Vývoj sociálně-právní ochrany dítěte

System sociálně-právní ochrany dětí, práva dítěte, jeho postavení ve společnosti a jeho ochrana prošly v historickém kontextu dlouhým vývojem.

Počátek historie sociálně-právní ochrany dítěte v našich zemích lze datovat k roku 1863. V předchozích dobách se již objevují činnosti zaměřené na ochranu dětí – od 16. století jsou zakládány sirotčince, tedy ústavy pro výchovu opuštěných dětí, které vznikaly pod patronátem církevních bratrstev. Avšak první právní normou, která se zabývala právním postavením dítěte v rodině, byl v roce 1863 vydaný říšský zákon č. 105 říšského zákoníku. Ten obsahoval vymezení péče o výživu a výchovu chudých dětí i péči o zanedbávané děti v zařízeních určených pro jejich nápravu. Výkon tehdejší sociálně-právní ochrany zajišťovaly obce na své náklady. Z doby počátku 19. století můžeme také dohledat první zmínky o organizované dobrovolnické péči o mládež. V roce 1908 byla vytvořena Česká zemská komise pro péči o mládež při zemské školní radě. Obdobné komise později vznikly i na Moravě a ve Slezsku.

Sociálně-právní ochrana byla poprvé přerušena v době 1. světové války. Po ní zůstaly v naší zemi statisíce válečných sirotků, často nemocných či zmrzačených. Tato kritická situace vedla k většímu zájmu dobrovolníků, vzniku dalších ústavů pro sirotky i opuštěné děti, ale také pro děti zdravotně postižené či mravně narušené. Sociálně-právní ochrana dětí se stala předmětem státního zájmu. Povinnosti Komise pro péči o mládež přešly na výkonné orgány okresní péče o mládež a zemská ústředí péče o mládež.

Další částečné přerušování sociálně-právní ochrany přišlo během 2. světové války, avšak okresní péče o mládež i zemská ústředí působila po celou dobu trvání okupace, byť s omezenými možnostmi. V 50. letech 20. století se významně změnila společenské podmínky a sociálně-právní ochrana spočívala pouze ve výkonu tzv. hromadného poručenství a opatrovnictví. V této době spadala náhradní rodinná péče do resortu Ministerstva spravedlnosti. Až zákonem č. 2/1969 Sb., bylo zřízeno Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a sociálně-právní ochrana dětí do něj byla začleněna. V současné době je sociálně-právní ochrana dětí organizována v souladu se zákonem č. 359/1999 Sb. Tento zákon je v souladu s Listinou základních práv a svobod, která zaručuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Sociálně-právní ochrana dětí byla tímto zákonem soustředěna do jednoho uceleného právního předpisu s návazností na jiné právní předpisy, jako je např. trestní zákon či zákon o přestupcích (Tesařová, 2008).

Za sociálně-právní ochranu dětí je odpovědný stát, je poskytována bezplatně a to všem nezletilým dětem. „*Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, vzdělání a zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu, bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pletí, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu*“ (www.ospod.cz).

1.1 Práva dítěte v zrcadle času

Právy dítěte nerozumíme to, že děti mohou dělat, co chtějí, kdy chtějí a jak dlouho chtějí. Jedná se spíše o celkové pojetí dítěte, o jeho cestu k autonomii vlastní osobnosti. Jde o rovinu práv všeobecně lidských, která má člověk z titulu člověka (Hradečná, 1998).

Dětství má v obecné rovině v dnešní společnosti hodnotu, jako nikdy dříve. Existuje mnoho typicky „dětských“ institucí, jako jsou například školy a vědní obory, které se specializují na problematiku dětí, jako je pedagogika a dětské lékařství, bez kterých si už současnou společnost nedovedeme představit.

Cesta k dnešnímu postoji společnosti k dětství a dítěti nebyla zdaleka přímá ani jednoduchá. Od pravěku, přes celý starověk a středověk lidé nevnímali děti jako rovnocenné bytosti. Docházelo tak k různým druhům násilí na dětech, včetně násilí krajního (zahubení dítěte). Abychom pochopili, jaký význam má pro naši společnost a pro sociálně-právní ochranu dítěte přijetí Úmluvy o právech dítěte v roce 1989, stručně se nyní zmíníme o tom, jak byla práva dítěte z našeho pohledu porušována v dřívějších společnostech (Dunovský, 1995).

Právní dimenze problematiky ochrany dětí je mnohem širší, tak, aby zahrnovala rozsáhlý soubor práv a oprávněných zájmů dítěte. Právní předpisy různé síly, které se dotýkají ochrany dětí, se zabývají vždy nějakou specifickou oblastí. Ochrana dětí je tak předmětem činnosti celé řady orgánů, právnických a fyzických osob, a to v závislosti na jejich působnosti. Ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte tak upravují např. tyto právní předpisy: zákon č. 94/1963 Sb., o rodině; občanský soudní řád; zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách; trestní zákon; trestní řád; zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže; zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy; zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních o ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky,

alkoholem a jinými návykovými látkami; školské předpisy; zdravotnické předpisy a další (Matoušek, 2005).

1.1.1 Důvody násilí na dětech v historii lidstva

Matějček popisuje několik důvodů, kvůli kterým v minulosti docházelo k páchání násilí na dětech:

Ohrožení rodičů a rodiny

Dítě se stávalo existenční přítěží v době hladu, nouze, či jiného těžkého strádání rodiny. Život dospělého měl přednost před životem dítěte a život dítěte staršího, které se o sebe již částečně dokázalo postarat samo, před dítětem mladším, které bylo závislé na pomoci rodičů. Narození dítěte v době nedostatku či strádání, pro dítě znamenalo smrt. Rodina ho buď odložila a opustila, případně bylo aktivně usmrceno, v rámci zachování sil a potravy pro ostatní členy rodiny. Podobně lidé jednali i v případě narození dvojčat a často tak byl život obou, nebo alespoň jednoho z nich ohrožen.

Výběr pohlaví

Je doloženo, že i ve vyspělých starověkých společnostech, se rodiny zbavovaly novorozených děvčátek častěji než chlapečků. Teprve až v 17. století se v některých evropských zemích nachází vyrovnaný poměr pohlaví. Omezení počtu žen v populaci bylo dříve účinným socioekonomickým nástrojem, ale také se počítalo realisticky s tím, že větší počet mužů padne v bojích a válkách. Aby se na všechny dostalo více hmotných statků a země měla větší počet obránců, bývaly obětovány holčičky ve prospěch naplnění této potřeby.

Pomsta

Další formou fyzické likvidace dětí, umožňovanou tehdejší morálkou a zvykovým právem, byla pomsta nepříteli. Tím, že byly nepříteli vybity děti, nezůstalo po něm žádné potomstvo a byl tedy odstraněn z tváře země. Často vybitím dětí končilo dobytí měst, aby se snížila možnost jejich pozdější pomsty. Toto využití mentality nadřazenosti a současně pocitu strachu z pomsty a nenávisti můžeme najít i v ideologických základech vyhlazovacích koncentračních táborů, plynových komor, stalinských čistek a jiných hrůz minulosti ne tak vzdálené.

Obětované děti

Využití dítěte jako cenného předmětu a jeho obětování božstvu je doloženo v mnoha nejrůznějších kulturách z různých dob. Dítě se stávalo obětí na usmíření rozhněvaného božstva, získání jeho přízně, ochrany a podpory. Děti se stávaly obětmi před započítím válečných tažení, nebo byly bohům přislíbeny v případě dobrého výsledku bitvy. Až později, když poklesla krutá náboženská praxe a stala se z ní pouhá pověrečná symbolika, byly děti nahrazeny zvířecími obětmi.

Hanba a společenský odsudek

Další variantou krajního násilí na dítěti je zahubení dítěte z hanby, studu a strachu před společenským zavržením. Tohoto činu se obvykle dopouštěla matka po porodu, buď neprovdaná, nebo v sociální tísní, která se obávala morálního odsouzení společnosti. V kláštorech byly již od čtvrtého století našeho letopočtu zřizovány první útulky pro odložené děti. Papež Inocenc III. dokonce již v roce 1198 zřídil v Římě první „tornum“ – otáčedlo, kam mohli rodiče v tajnosti, např. v noci, a v anonymitě odložit své dítě. Později, ve 20. století, vznikala tzv. tajná oddělení v nemocnicích, která sloužila k tajným porodům, obzvláště bohatých a vysoce postavených žen.

Znetvoření

Společenské praktiky, které mají spíše rituální význam, sice většinou nevedou ke smrti dítěte, přesto ho fyzicky poškozují. Tato znetvoření, tělesné mutilace, bývají součástí iniciačních obřadů, které uvádí mladistvé do společnosti dospělých (např. znetvoření vnějšího genitálu) nebo slouží k naplnění norem či ideálů krásy, platných v dané společnosti např. deformace nohou u čínských děvčátek (Matějček, 1995).

1.1.2 Vývoj vnímání dítěte a dětství

Během minulých staletí měl otec právo nakládat se svým dítětem podle svého uvážení. Dítě bylo považováno za jeho majetek a on ho mohl například prodat nebo zabít. Římský zákon vydaný v roce 374, který přijímá křesťanství jako oficiální náboženství, již pokládá zabití dítěte za vraždu. Dítě je od té doby vnímáno jako samostatná lidská bytost, s lidskou duší, na niž se vztahuje příkázání „nezabiješ!“. Namísto zabíjení nechtěných dětí se od dob prvních nalezinců (první v Cařihradě v r. 335) začaly děti hromadně odkládat do těchto útluků zřizovaných při kláštorech. Až v novověku se formovalo chápání zvláštností dítěte a jeho potřeb. Zatímco ve středověku je dítě vnímáno spíše jako malý dospělý, v 16. století už dochází k postupným proměnám rodiny i pojetí dětství. „*Přibýlo obyvatelstva,*

zlepšilo se jeho hmotné zajištění, rodiče mají více času zabývat se dětmi. S dětmi se více mazlí, hrají si s nimi, povídají jim pohádky, utěšují jejich bolesti.“ (Matějček, 1995, s. 33)

S příchodem Jana Amose Komenského se začíná ve společnosti prosazovat požadavek vzdělávání pro všechny děti. Až v druhé polovině 18. století bylo dětem přiznáno právo na vzdělání, bez závislosti na jejich sociálním statutu a pohlaví. Všeobecný školní řád, vydaný Marií Terezií 6. 12. 1774, tehdy ukládal povinnost školní docházky v českých zemích všem dětem ve věku od 6 do 12 let. Osvícenští panovníci nově formulují postavení dítěte ve společnosti. Dítě se stává její nadějí a na výchově a vzdělávání tudíž začíná záležet. Utrpení mnoha dětí, které přišly válkami o rodiče, jsou nešťastné a opuštěné, je stále zřejmější, a je evidentní, že je nelze pominout a že je třeba dětem v jejich utrpení pomoci. Proto již osvícenští vladaři usilují o tvorbu různých soustav sociální a zdravotní péče.

Od počátku 20. století se zdůrazňuje „rozumovost“ výchovy, dochází k oslabování důrazu na poslušnost a citovost se soustřeďuje dovnitř rodiny, která se mezitím stala malou sociální jednotkou. Společenské instituce se od těch dobrovolných a laických až po odbornou poradenskou službu začaly ve větší míře zabývat rodinou a dítětem. Zintenzivňuje se zájem o dítě a dětství.

V roce 1918 byla v Londýně založena organizace Safe of Children – Zachraňte děti a v roce 1924 Shromáždění Společnosti národů přijalo Ženevskou Deklaraci práv dítěte. Zde uznává v několika bodech, že „lidstvo má dát dítěti to nejlepší“.

Na počátku padesátých let pak vznikla na půdě Organizace spojených národů nová polovládní organizace, která převzala veškerou iniciativu v mezinárodní pomoci nejvíce ohroženým dětem – UNICEF.

Roku 1963 byl na základě prosazení Charty práv dítěte (OSN, r. 1959) přijat Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Jedná se o zákon, který se zabývá dítětem a jeho postavením v rodině, pěstounskou péčí, osvojením a opatrovnictvím. V upraveném znění k roku 2004 je platný dodnes.

Dosavadním vrcholem celého vývoje těchto událostí je Úmluva o právech dítěte (OSN, r. 1989). Ta je současně i celosvětovou výzvou k zabezpečování dětských potřeb a jejich prosperity. Zároveň jejím přijetím byla připravena půda pro otázku ochrany dětí před týráním, zneužíváním a zanedbáváním a pro otázku prevence těchto neblahých společenských jevů (Dunovský, 1995).

Všechny státy, které tuto úmluvu přijaly, se tím zavázaly k vytváření zákonů, aplikování práva v zájmu dítěte a k principům zachování jeho blaha.

Na základě Úmluvy o právech dítěte, dítě chápeme jako každou lidskou bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (Dunovský, 1999).

1.2 Postavení dítěte v dnešní společnosti

Dětství je období, které nás připravuje na dospělost. Hledáme své postavení ve společnosti, svůj sociální status a vlastní sociální role. Dětství tedy musíme chápat jako sociální jev i jako konvenci. *„Jeho pojetí, hodnota, ale i trvání závisí také na řadě společenských faktorů, zdaleka nikoli jen biologických či psychických. Záleží na postavení dítěte v daném společenství, které je výsledkem dlouhého historického vývoje člověka“* (Dunovský, 1999, s. 41).

Jedním z nejvýznamnějších dnů v historii vztahu dítěte a společnosti byl 20. listopad roku 1989. V tento den byla valným shromážděním OSN přijata Úmluva o právech dítěte v roce 1991 pak byla schválena Federálním shromážděním tehdejšího Československa. *„Mezinárodní společenství za účelem uznání a zabezpečování respektování důstojnosti dětí a základních práv na přežití, ochranu a rozvoj kodifikuje poprvé práva dítěte formou smlouvy, která je pro státy, jež ji ratifikovaly, závazná. Tato univerzální smlouva se zakládá na principu, podle něhož musí mít každé dítě prospěch z ustanovení, která usilují o jeho blaho a rozvoj, aby se stalo aktivním a odpovědným členem lidské společnosti.“* (Průcha, s. 329, 2009)

Úmluva o právech dítěte je nepochybně jedním z nejvýznamnějších historických důkazů o kulturní úrovni lidstva na sklonku druhého tisíciletí (Dunovský, 1995).

Úmluva ve 41 člancích I. části definuje dítě, vylučuje jakoukoli diskriminaci, nabádá k jednání v nejlepších zájmech dítěte, stanovuje práva i povinnosti rodičů vůči dítěti a stanovuje základní práva dítěte, mj. například právo na vlastní názor v článku 12. *„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.“* (Úmluva o právech dítěte, čl. 12)

Zavazuje státy, které úmluvu ratifikovaly, k ochraně dětí před násilím a zanedbáváním, dětí bez rodin a dětí postižených, dále pak k ochraně dětí před prací, která je škodlivá jejich zdraví, výchově nebo vývoji. Též stanovuje státům povinnost určit nejnižší věkovou hranici pro vstup do zaměstnání a adekvátní podmínky. Zakazuje

obchodování s dětmi, jejich vykořisťování, mučení a jakékoli jiné zbavování svobody. Ukládá státům povinnost respektovat humanitární právo týkající se dětí (děti do 15 let nebudou účastny bojových akcí) a poskytnout ochranu a péči těm dětem, kterých se ozbrojený konflikt dotkne. V neposlední řadě, v článku 40 stanovuje státům zajistit spravedlnost pro mladistvé v případě jejich porušení trestního práva. *„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovuzачlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.“* (Úmluva o právech dítěte, čl. 40)

Na základě Úmluvy o právech dítěte u nás později vznikl Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který stanovuje systém sociálně-právní ochrany dětí a mládeže v ČR. Tomuto zákonu se budeme podrobněji věnovat níže.

2 Role pedagogických pracovníků na ZŠ

Říká se, že být pedagogem, není zaměstnání, ale poslání. Nejznámějším učitelem všech dob, je bezesporu Jan Ámos Komenský. Dnes už doba pokročila a moderní pedagogika je ovlivňována trendy z celého světa. Přesto však v díle Jana Ámose Komenského, tzv. učitele národů, můžeme stále nacházet odkazy, které mají smysl i v dnešní době. Kumpera (2004) cituje z díla Česká didaktika, kde Komenský např. nabádá učitele k názornosti ve vyučování „*Hřeš ti učitelé, kteří žákům jen čísti, říkati a z paměti se učití káží, bez vysvětlování jim věci.*“ (s. 54) Tehdejší kantorům doporučuje otcovský vřelý přístup ke svěřeným žákům: „*Má-li býti ovoce sladké, kořen hořký býti nemusí. Ale když preceptoři jinak vábiti k učení neumí než holí, pěstí a metlou. Komu by to nezhořklo?*“ (s. 54) V tom samém díle Komenský říká, že „*preceptoři mají býti k mládeži vlídní, ochotní, otcovští, žádným způsobem jich od sebe slovem ani přísným vzezřením neodhánějící, ale raději všelijakou přívětivostí k sobě vábíci, laskavě s nimi promlouvající.*“ (s. 55) Jeho myšlenky jsou velmi aktuální i pro dnešní svět a dnešní prostředí školy. Učitelem nemůže být každý. Pro tuto profesi jsou potřeba mnohé charakterové vlastnosti. Žádá si vysokou osobní motivaci, vysoký stupeň sebeovládání, zodpovědnosti a trpělivosti. Učitel musí být vybaven nejen intelektem, ale též schopností empatie, akceptace žáků a emocionální zralostí. Učitel by měl neustále rozvíjet svou tvořivost, komunikativní dovednosti a autoritu (Mikešová, 2005).

Jan Ámos Komenský položil ve svém díle základy etického kodexu pro učitele, který bohužel v dnešní době učitelům chybí. Škola se ve své podstatě od dob Jana Ámose Komenského příliš ve svých principech nezměnila. Jedno právo, které učitelé v minulosti měli, jim je však v dnešní době zakázáno. Pedagog nesmí žáka fyzicky trestat. I k tomuto tématu se ve svém díle Didaktika analytická vyjadřuje Komenský. Připouští sice možné tělesné tresty, ale zároveň vede učitele k dodržování jistých zásad. „*Jestliže přece musí učitel u chlapců sáhnouti k tělesnému trestu, ať použije spíše metly než políček, avšak odstraniv ze slov každý trpký tón, z tváře rozkacený výraz a z úderů každou krutost, aby žáci sami byli přesvědčeni, že nehoví hněvivému záští, že však má na mysli jejich dobro.*“ (Kumpera, 2004, s. 58)

Od roku 1870 se však v našich zemích nesmí ve školách používat tělesné tresty ani mírné ani kruté. Učitel nemá právo žáka uhdít. Má být žákovi ochráncem a rádcem ve zvládnutí obtížných situací a emocí, nikoli nepřítelem.

V Pedagogickém slovníku je termín učitel vysvětlen jako osoba podněcující a řídící učení jiných osob, tedy vzdělavatel. Učitel spoluvytváří edukační prostředí, klima třídy, organizuje a koordinuje činnosti žáků, řídí a hodnotí proces učení a jeho výsledky (Průcha, 2009).

2.1 Pedagogický pracovník na základní škole

Pedagogickým pracovníkem je podle Zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících myšlen ten, kdo koná přímou vyučovací, výchovnou, speciálně pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělávaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu. Je zaměstnancem právnické osoby, která vykonává činnost školy, nebo zaměstnancem státu, nebo ředitelem školy, není-li k právnické osobě vykonávající činnost školy v pracovněprávním vztahu nebo není-li zaměstnancem státu. Pedagogickým pracovníkem je též zaměstnanec, který vykonává přímou pedagogickou činnost v zařízeních sociálních služeb (§ 2). Tento paragraf dále definuje, kdo může pedagogickou činnost vykonávat:

- a) *„učitel,*
- b) *pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,*
- c) *vychovatel,*
- d) *speciální pedagog,*
- e) *psycholog,*
- f) *pedagog volného času,*
- g) *asistent pedagoga,*
- h) *trenér,*
- i) *vedoucí pedagogický pracovník.“*

Nás samozřejmě zajímá především složení pedagogických pracovníků na základních školách. Zde se můžeme setkat v podstatě se všemi těmito kategoriemi pracovníků. My se ale budeme věnovat především učitelům a speciálním pedagogům. Na každé škole působí také metodik prevence a výchovný poradce, zpravidla jde o další funkci učitele či speciálního pedagoga na škole. Tito pracovníci mají podle vyhlášky 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních zabezpečovat poskytování poradenských služeb žákům a jejich zákonným zástupcům. Poradenské služby může na základní škole zajišťovat také školní psycholog či školní speciální pedagog.

2.2 Standard vzdělávání a předpokladů pro výkon profese

Kvalifikační standardy pedagogických pracovníků jsou stanoveny v zákonu č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

Pedagogickým pracovníkem tedy může být podle § 3 zmíněného zákona ten, kdo

- a) *„je plně způsobilý k právním úkonům,*
- b) *má odbornou kvalifikaci pro přímou pedagogickou činnost, kterou vykonává,*
- c) *je bezúhonný,*
- d) *je zdravotně způsobilý*
- e) *prokázal znalost českého jazyka, není-li dále stanoveno jinak.“*

Učitel základní školy získává odbornou kvalifikaci vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd podle zákona č. 563/2004 Sb. V případě, že učitel vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole určené pro žáky se speciálními potřebami, vyžaduje na něm výše zmíněný zákon vysokoškolské studium se zaměřením na speciální pedagogiku.

2.3 Poradenské služby zajišťované základní školou

Na základních školách obvykle zajišťuje poradenské služby výchovný poradce a školní metodik prevence, případně školní psycholog nebo školní speciální pedagog. Tito proškolení pedagogové úzce spolupracují s třídními učiteli, asistenty pedagoga a společně s vedením školy vytvářejí týmové školní poradenské pracoviště. Rozsah i struktura poskytovaných poradenských služeb jsou ovlivněny jak velikostí školy a jejím postavením v regionu, tak i skladbou žáků a prioritami školního vzdělávacího programu. *„Předpokládá se, že prostředí malých nebo malotřídních škol obvykle umožňuje včasné odhalení možného problému žáka, i v těchto případech je však součinnost s odborníky – psychology a speciálními pedagogy – důležitá a často nezbytná.“* (Zapletalová, 2011, s. 7)

Se školou dále úzce spolupracuje pedagogicko-psychologická poradna a speciálně pedagogické centrum (dále SPC). *„Poradna poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků. Činnost poradny se uskutečňuje ambulantně*

na pracovišti poradny a návštěvami zaměstnanců právnické osoby vykonávající činnost poradny ve školách a školských zařízeních.“ (vyhláška č. 72/2005 Sb., § 5, odst. 1)

SPC slouží žákům speciálních škol a školských zařízení. Poskytuje jim poradenské služby „*pouze v rámci diagnostiky a kontrolní diagnostiky, v odůvodněných případech i v rámci speciální individuální nebo skupinové péče, kterou nezajišťuje škola nebo školské zařízení, kde je žák zařazen“.* (vyhláška č. 72/2005, § 6, odst. 2) Poradenské služby SPC jsou poskytovány taktéž ambulantně přímo na půdě SPC nebo prostřednictvím návštěv, které vykonávají zaměstnanci SPC ve školách a školských zařízeních, případně v rodinách.

Za poskytování poradenství ve škole zodpovídá ředitel školy nebo jím pověřený pracovník. Škola by měla mít jako součást školního vzdělávacího programu vypracovaný program školního poradenství, jehož východiska by měla odpovídat odst. 2 §7 vyhlášky č. 72/2005 Sb. V této vyhlášce je specifikován obsah poradenských služeb poskytovaných školou. Poradenští pracovníci by měli pracovat jako tým nejen v rámci školy, ale i ve spolupráci se specializovanými poradenskými pracovišti ve školství, jakými jsou především pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

2.3.1 Program školních poradenských služeb

Do programu školních poradenských služeb je zahrnut popis činností a vymezení odpovědnosti poradenských pracovníků školy. Každá škola by měla mít vytvořený preventivní program a pevně stanovené postupy pro prevenci i řešení neprospěchu žáků, šikany i proti výskytu jiných typů rizikového chování.

Základním nástrojem prevence na základních školách je tzv. Minimální preventivní program. Ten každoročně sestavuje tým poradenských pracovníků školy a předkládá ho ke schválení řediteli školy. Jeho realizace je pro každou školu závazná a podléhá kontrole České školní inspekce.

Mezi hlavní aktivity škol v rámci minimálního preventivního programu patří:

- *„odpovědnost za systematické vzdělávání školních metodiků prevence a dalších pedagogických pracovníků v metodikách preventivní výchovy, v netradičních technikách pedagogické preventivní práce s dětmi a mládeží (interaktivní techniky, nácviky praktických psychologických a sociálně psychologických dovedností, techniky rozvíjení osobnosti, metody vytváření pozitivních vztahů mezi žáky apod.) a v řešení problémových situací souvisejících s výskytem sociálně patologických jevů,*

- *systemové zavádění etické a právní výchovy, výchovy ke zdravému životnímu stylu a j. oblastí preventivní výchovy do výuky jednotlivých předmětů, ve kterých ji lze uplatnit,*
- *uplatňování různých forem a metod působení na jednotlivce a skupiny dětí a mládeže zaměřeného na podporu rozvoje jejich osobnosti a sociálního chování,*
- *vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času dětí a mládeže,*
- *spolupráce s rodiči a osvětová práce pro rodiče v oblasti zdravého životního stylu a v oblasti prevence problémů ve vývoji a výchově dětí a mládeže,*
- *průběžné sledování konkrétních podmínek a situace ve škole nebo školském zařízení z hlediska rizik výskytu sociálně-patologických jevů a uplatňování různých forem a metod umožňujících včasné zachycení ohrožených dětí a mladistvých*
- *diferencované uplatňování preventivních aktivit a programů speciálně zaměřených na jednotlivé rizikové skupiny dětí a mládeže,*
- *poskytování poradenských služeb školního metodika prevence a výchovného poradce žákům a jejich rodičům a zajišťování poradenských služeb specializovaných poradenských a preventivních zařízení pro žáky, rodiče a učitele.“*
(MŠMT, 2000, s. 13)

2.3.2 Činnost výchovného poradce na ZŠ

Funkci výchovného poradce (VP) najdeme zpravidla na všech základních školách. Zastává ji obvykle ke svému učitelskému úvazku zkušený vyučující s rozšířenou kvalifikací. Výchovný poradce podle přílohy č. 3 k vyhlášce č. 72/2005 Sb., poskytuje poradenské, metodické a informační činnosti především v oblasti kariérového poradenství. Pro naše téma citujeme jen ty nejvýznamnější:

- *„spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (poradna, centrum) a středisky výchovné péče při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy,*
- *poskytování informací o činnosti školy, školských a dalších poradenských zařízeních v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb žákům a jejich zákonným zástupcům,*
- *shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči dalších poradenských zařízení a jejich zajištění v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.“*

Výchovný poradce se podílí na přípravě podmínek ke vzdělávání cizinců a žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, včetně péče o žáky z různých etnik a minorit žijících na území ČR (Bendl, 2008).

2.3.3. Činnost školního metodika prevence

Náplní činnosti školního metodika prevence (ŠMP) je především oblast prevence sociálně patologických jevů. Metodik prevence sleduje výskyt sociálně nežádoucích jevů na dané škole a poskytuje konzultační a poradenskou činnost žákům a jejich zákonným zástupcům v této oblasti. Tuto funkci zpravidla vykonává stávající učitel dané školy při svém plném úvazku. Podílí se spolu s výchovným poradcem na sestavování a přípravě preventivního programu dané školy a sleduje jeho účinnost (Bendl, 2008).

Věnujme se nyní činnosti školního metodika prevence tak, jak je popsána v Metodickém pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže z roku 2005.

„Metodické a koordinační činnosti

- 1) *Koordinace tvorby a kontrola realizace preventivního programu školy.*
- 2) *Koordinace a participace na realizaci aktivit školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislosti, násilí, vandalizmu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování, rizikových projevů sebepoškození a dalších sociálně patologických jevů.*
- 3) *Metodické vedení činnosti učitelů školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů (vyhledávání problémových projevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod.).*
- 4) *Koordinace vzdělávání pedagogů školy v oblasti prevence sociálně patologických jevů.*
- 5) *Koordinace přípravy a realizace aktivit zaměřených na zapojování multikulturních prvků do vzdělávacího procesu a na integraci žáků/cizinců; prioritou v rámci tohoto procesu je prevence rasizmu, xenofobie a dalších jevů, které souvisejí s otázkou přijímání kulturní a etnické odlišnosti.*
- 6) *Koordinace spolupráce školy s orgány státní správy a samosprávy, které mají v kompetenci problematiku prevence sociálně patologických jevů, s metodikem preventivních aktivit v pedagogicko-psychologické poradně a s odbornými*

pracovišti (poradenskými, terapeutickými, preventivními, krizovými a dalšími zařízeními a institucemi), které působí v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

- 7) *Kontaktování odpovídajícího odborného pracoviště a participace na intervenci a následné péči v případě akutního výskytu sociálně patologických jevů.*
- 8) *Shromažďování odborných zpráv a informací o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení v rámci prevence sociálně patologických jevů a zajišťování těchto zpráv a informací v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.*
- 9) *Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti školního metodika prevence, navržená a realizovaná opatření.*

Informační činnosti

- 1) *Zajišťování a předávání odborných informací o problematice sociálně patologických jevů, o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogům školy.*
- 2) *Prezentace výsledků preventivní práce školy, získávání nových odborných informací a zkušeností.*
- 3) *Vedení a průběžné aktualizování databáze spolupracovníků školy pro oblast prevence sociálně patologických jevů (orgány státní správy a samosprávy, střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny, zdravotnická zařízení, policie, orgány sociální péče, nestátní organizace působící v oblasti prevence, centra krizové intervence a další zařízení, instituce, organizace i jednotliví odborníci).*

Poradenské činnosti

- 1) *Vyhledávání a orientační šetření žáků s rizikem či projevy sociálně nežádoucího chování; poskytování poradenských služeb těmto žákům a jejich zákonným zástupcům, případně zajišťování péče odpovídajícího odborného pracoviště (ve spolupráci s třídními učiteli).*
- 2) *Spolupráce s třídními učiteli při zachycování varovných signálů spojených s možností rozvoje sociálně patologických jevů u jednotlivých žáků a tříd a participace na sledování úrovně rizikových faktorů, které jsou významné pro rozvoj sociálně patologických jevů ve škole.*

- 3) *Příprava podmínek pro integraci žáků s poruchami chování ve škole a koordinace poskytování poradenských a preventivních služeb těmto žákům školou a specializovanými školskými zařízeními.“*

2.4 Odpovědnost vůči dítěti

Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají podle ustanovení § 32 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů rodiče. Zároveň se však výchova a vzdělávání podle školského zákona uskutečňuje ve školách a školských zařízeních. Škola (školské zařízení) však úlohu rodiny nenahrazuje. Účastí dítěte na vzdělávání tak není ani nemůže být rodič (zákonný zástupce) zbaven odpovědnosti za výchovu dítěte.

Odpovědnost rodičů podle zákona o rodině (zákona č. 94/1963 Sb.) zahrnuje jak práva tak povinnosti při péči o nezletilé dítě (péči o zdravý citový, rozumový, tělesný a mravní vývoj), při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění. *„Snaha výchovou ovlivnit vývoj dítěte, vést dítě k chování respektujícímu právní řád České republiky a uznávané mravní zásady je povinností vyplývající z institutu rodičovské zodpovědnosti. Přitom rodiče mají povinnost být v tomto procesu osobním životem a chováním příkladem svým dětem.“* (Česká školní inspekce: Vztah rodičů a školy pohledem práva, 2007)

Jestliže rodič nedodrží rodičovské povinnosti, stát ho může podle § 44 zákona o rodině jeho rodičovských povinností zbavit, nebo je omezit či přerušit.

„Škola zajišťuje bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb“ podle ustanovení § 29 odst. 2 školského zákona.

Ze zákona tedy vyplývá povinnost zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů právnické osobě vykonávající činnost té školy nebo toho školského zařízení, která(é) poskytuje příslušné vzdělávání nebo školské služby.

Stejně tak jako zákonní zástupci nebo i samotné děti, žáci a studenti mohou podniknout příslušné kroky, pokud mají pochybnosti o řádném průběhu výchovy a vzdělávání ve škole či školském zařízení, dává zákon právo (v některých případech se jedná dokonce o povinnost) škole či školskému zařízení reagovat přiměřeným způsobem na situaci, kdy jsou, nebo by mohla být ohrožena práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu.

Podle § 7 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí je každý (tedy i škola či školské zařízení) oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče a podle odst. 2 je každý oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany dítěte, pokud získal dojem, že jsou porušovány rodičovské povinnosti nebo zneužívána rodičovská práva.

Oznamovací povinnost

Níže zmíněný § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí uvádí celou řadu situací, mezi nimi například to, když rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, kdy *„nezletilé osoby vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku (nikoli pouze povinnou, čímž se myslí návštěva střední školy), požívají alkohol nebo návykové látky, a to vše tehdy, pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.“* V tomto případě se škola musí obrátit na úřad, přesněji na oddělení sociálně-právní ochrany. Jestliže tak pedagog neučiní, jedná se o přestupek, za který lze uložit pokutu až do výše 50 tisíc korun (UN, č. 30, 2007).

Tzv. oznamovací povinnost vyplývá z § 167 a 168 trestního zákona. § 167 trestního zákona ukládá povinnost překazit trestný čin, který je páchán nebo se připravuje. § 168 ukládá povinnost oznámit trestný čin, tedy již ukončené protiprávní jednání. Zákon ukládá oznámit či překazit trestný čin, který je páchán nebo připravován a to v případě, že se jedná o tyto trestné činy: týrání svěřené osoby podle § 215, trestný čin znásilnění (§ 241), pohlavní zneužívání (§ 242) a vražda (§ 219). *„Tuto povinnost nemá pouze ten, kdo by s tím měl značné nesnáze a nebo by sebe uvedl v nebezpečí smrti.“* (§ 167 trestního zákoníku)

Jakmile se kdokoli ve škole dozví o násilí páchaném na dítěti, měl by to bezodkladně oznámit orgánům činným v trestním řízení, neboť pracovníci školy jsou mezi prvními, kteří se z okolností a podmínek každodenního pobytu dítěte ve škole mohou vlastním pozorováním velmi záhy dozvědět o násilí v rodině. Zároveň je také povinností školy informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí (viz níže). (www.stopnasili.cz)

3 Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

„Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní-právní ochraně dětí, účinný k 1.4.2000, je komplexní úpravou regulace pozitivní a pouze nezbytně nutné ingerence státu do rodinných vztahů“ (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 360).

Tento zákon stanovuje orgány sociálně-právní ochrany dětí, jejich působnost a působnost dalších subjektů, stanovuje i procedurální postupy, podle kterých se musí v jednotlivých situacích postupovat.

V současnosti se připravuje novelizace tohoto zákona, zatím poslední novelizace byla schválena dne 1.6.2006.

3.1 Pojem sociálně-právní ochrana a objekt sociálně-právní ochrany

Pojem sociálně-právní ochrana je vymezen v první části zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v úvodním ustanovení, konkrétně v § 1.

Sociálně-právní ochranou se rozumí zejména:

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,

přičemž zákon akcentuje, že zvláštní právní předpisy, které též upravují ochranu práv a oprávněných zájmů dítěte zůstávají nedotčeny.

Následující § 2 tohoto zákona o sociálně-právní ochraně vymezuje, komu je sociálně-právní ochrana určena, kdo je jejím objektem. Sociálně-právní ochrana je určena dítěti, tj. nezletilé osobě, bez ohledu na jeho občanství. *„V souladu s čl. 2 Úmluvy o právech dítěte a zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, je poskytována všem dětem, které mají na území České republiky trvalý pobyt nebo povolen trvalý či dlouhodobý pobyt, příp. podaly návrh na zahájení řízení o udělení azylu. V omezenějším rozsahu (neodkladná pomoc) je sociálně-právní ochrana poskytována jakémukoliv dítěti, které se ocitne na území České republiky“ (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 361).*

3.2 Orgány sociálně-právní ochrany

Sociálně-právní ochrana dětí, jako cílená činnost, je zajišťována orgány sociálně-právní ochrany, které jsou vymezeny § 3 a § 4 zákona č. 359/1999 Sb. Jedná se o tyto orgány:

- a) krajské úřady (v Praze Magistrát hl. m. Prahy),
- b) obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí),
- c) obecní úřady,
- d) Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- e) Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (se sídlem v Brně, zřízený v souvislosti s přijetím zákona o sociálně-právní ochraně dětí, má celostátní působnost, je podřízen Ministerstvu práce a sociálních věcí).

Sociálně-právní ochranu dále zajišťují:

- a) obce v samostatné působnosti,
- b) kraje v samostatné působnosti,
- c) komise pro sociálně-právní ochranu dětí,
- d) další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny, které však nejsou orgány sociálně-právní ochrany dětí.

Je třeba zdůraznit, že tzv. pověřené osoby, ať už fyzické či právnické zajišťují sociálně-právní ochranu dětí pouze v rozsahu vydaného pověření a jejich činnost je vymezena § 48 odst. 2, zákona o sociálně-právní ochraně. O jejich pověření k výkonu sociálně-právní ochrany rozhoduje krajský úřad. Pověřenou osobou mohou být např. azylová zařízení, dětská krizová centra, poskytující dětem bezprostřední pomoc, ale i různé krizové telefonní linky, např. Linka bezpečí.

3.3 Základní zásady sociálně-právní ochrany

Základním zásadám sociálně-právní ochrany se věnuje druhá část zákona. „*Jde o vymezení nejdůležitějších hledisek sociálně-právní ochrany a výslovné zakotvení oprávnění dítěte i jeho rodičů*“ (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 362).

Zákon č. 359/1999 Sb., § 5 vymezuje první základní zásadu sociálně-právní ochrany dítěte takto: „*Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte*“.

Pojem zájem dítěte ve své monografii definuje Matoušek (2003, s. 227): „*Nejlepší zájem dítěte (základní princip Úmluvy o právech dítěte a bod mnohých rozepří) pak znamená takovou konstelaci okolností, takové uspořádání životní situace dítěte, v němž mohou být trvale, smysluplně a individuálně přiměřeně – tedy optimálně – uspokojovány základní životní potřeby dítěte. Identifikovat tyto potřeby pak není jen klíčovým problémem při hledání a určení nejlepšího zájmu dítěte, ale také významným krokem v procesu porozumění životnímu světu dítěte, resp. životním světům různých dětí. A porozumění je nezbytnou podmínkou účinné podpory a pomoci*“.

Další zásada, kterou zákon vymezuje v § 6, specifikuje, na které děti se sociálně-právní ochrana zaměřuje. „*Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na děti,*

- a) *jejichž rodiče*
 1. *zemřeli,*
 2. *neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo*
 3. *nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,*
- b) *které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěření dítěte do její výchovy,*
- c) *které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutací, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití,*
- d) *které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte,*
- e) *na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu,*
- f) *které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než šest měsíců,*
- g) *které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami,*
- h) *které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu,*

pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou anebo mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí.“

V § 7 zákon vymezuje další dvě základní zásady: (1) Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče. (2) Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na skutečnosti vyplývající z § 6 odst. 1 písm. b) až h).

V souvislosti s touto zásadou je třeba zmínit § 57, tohoto zákona, který ukládá zaměstnancům orgánu sociálně-právní ochrany povinnost zachovávat mlčenlivost o osobě, která orgán sociálně-právní ochrany na tyto skutečnosti upozornila.

V § 8 odst. 1 je zakotveno právo dítěte požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatele zdravotních služeb o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv. Tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

S tímto právem jde ruku v ruce právo dítěte, které upravuje § 8 odst. 2. *„Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte musí být věnována náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti“* (Hrušáková, Králíčková, 2006, s. 363).

Další zásadou sociálně-právní ochrany je právo dítěte, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících z řízení, kterého je účastníkem, nebo které se vztahuje k jeho osobě, obdržet od orgánu sociálně-právní ochrany informace o všech závažných věcech, které se jeho osoby týkají. (§ 8 odst. 3).

Poslední základní zásadou, kterou zákon o sociálně-právní ochraně dětí zakotvuje v § 9, je i právo rodičů nebo osob zodpovědných za výchovu dítěte, při výkonu svých práv a povinností, požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým přísluší ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, eventuálně pověřené osoby. Tyto orgány jsou povinny, v rozsahu své působnosti či v rozsahu svého pověření, tuto pomoc poskytnout.

3.4 Opatření sociálně-právní ochrany

Třetí část zákona vymezuje opatření sociálně-právní ochrany. Jednotlivé paragrafy se zaměřují na preventivní a poradenskou činnost a opatření na výchovu dětí. Zákon dále vymezuje činnost orgánů sociálně-právní ochrany při svěřeni dítěte do výchovy jiných fyzických osob než rodičů, upravuje zprostředkování osvojení a pěstounské péče, ústavní a ochrannou výchovu, sociálně-právní ochranu ve vztahu k cizině, sociálně-právní ochranu ve zvláštních případech, definuje zřizování a činnost komise pro sociálně-právní ochranu dětí a poradních sborů.

Vzhledem k tématickému zaměření naší práce považujeme za nezbytné přiblížit preventivní a poradenskou činnost některých subjektů sociálně-právní ochrany, zejména těch, které jsou nejbližším článkem, tj. obecních úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Těmto subjektům zákon ukládá nejvíce povinností, protože dobře znají terén a konkrétní sociální situaci v dané oblasti, tj. sociální skupiny - komunity, sociální problémy, případná sociální rizika, občanskou vybavenost atd. Tyto subjekty mj. participují i na tvorbě komunitních plánů. Matoušek (2007-a, s. 83) specifikuje působnost oddělení sociálně-právní ochrany dětí v obcích s rozšířenou působností takto: *„Prověřují případy špatného zacházení rodičů či jiných pečujících osob s dětmi, navrhuje další opatření včetně omezení, zbavení a pozastavení rodičovské odpovědnosti a také navrhuje ústavní výchovu. Vydávají rozhodnutí o tom, že rodič se o dítě nezajímá (a tím pádem je možné, aby dítě osvojil někdo jiný i bez souhlasu rodičů). Pracovník oddělení sociálně-právní ochrany dětí je v době rozvodu rodičů kolizním opatrovníkem dítěte. Vedle toho má sledovat výkon ústavní a ochranné výchovy dětí, má navštěvovat i neplnoleté osoby ve věznicích. Kromě toho se účastní projednávání trestních věcí u dětí a nezletilých a má ještě další povinnosti.“*

Dle zákona povinností obecního úřadu je:

- a) vyhledávat děti uvedené v § 6 odst. 1
- b) působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti
- c) projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte
- d) projednat s dítětem nedostatky v jeho chování
- e) sledovat, zda je na základě kontrolních oprávnění zamezováno v přístupu dětí do prostředí, které je z hlediska jejich vývoje a výchovy ohrožující
- f) poskytnout nebo zprostředkovat rodičům na jejich žádost poradenství, při uplatňování nároků dítěte podle zvláštních předpisů

- g) oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1 (§ 10 odst. 1).

Povinností obecního úřadu obce s rozšířenou působností je:

- a) sledovat nepříznivé vlivy působící na děti
b) zjišťovat příčiny jejich vzniku a činit opatření k jejich omezení (§ 10 odst. 3).

Poradenská činnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností zahrnuje:

- a) pomoc rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě
b) poskytnutí a zprostředkování porady rodičům při výchově a vzdělávání dítěte a při péči o zdravotně postižené dítě
c) pořádání přednášek a kurzů zaměřených na výchovné a sociální problémy
d) poskytuje poradenskou činnost v souvislosti s osvojením dítěte nebo jeho svěřením do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte
e) poskytuje pomoc při uplatňování nároku na výživné.

Obecní úřad obce s rozšířenou působností má pravomoc uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení, pokud nezajistili odbornou pomoc, kterou dítě nezbytně potřebuje, ačkoli ji obecní úřad doporučil, nebo pokud nejsou schopni řešit problémy s výchovou dítěte bez odborné poradenské činnosti.

V další části této kapitoly se budeme věnovat výchovnému opatření, které upravuje § 13 odst. 1. Obecní úřad rozhoduje o opatřeních podle zvláštního právního předpisu, pokud tak neučinil soud, v případě, že projednávání nedostatků podle § 10 odst. 1 písm. b) až d) nevedlo k nápravě. Obci s rozšířenou působností pak zasílá opis rozhodnutí. V odst. 2 tohoto § se uvádí: „*Obecní úřad sleduje, zda jsou dodržována opatření, o nichž rozhodl. Obecní úřad nebo obecní úřad s rozšířenou působností sledují, zda jsou dodržována opatření učiněná soudem, jestliže je o to soud požádá*“.

V rámci sociálně-právní ochrany je v zákonem přesně vymezených případech nutno přijmout některá z opatření na ochranu dětí. Tento procedurální postup upravuje též zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně. Obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a soudy při tom postupují v těsné součinnosti. Opatření na ochranu dětí jsou definována v § 14 až 18. Rády bychom zdůraznily § 14 odst. 1: „*Obecní úřad obce s rozšířenou působností podává za podmínek stanovených zvláštním předpisem návrh soudu*

- a) *na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojeví zájem o své dítě,*

- b) *na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,*
- c) *na nařízení ústavní výchovy*
- d) *na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,*
- e) *na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení“.*

Naproti tomu obecní úřad obce s rozšířenou působností může podat návrh k soudu na zrušení těchto opatření, pokud došlo k nápravě v chování dítěte nebo v jednání osob, které narušovaly jeho řádnou výchovu (§ 14 odst. 2). Tento § dále vymezuje povinnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností a osob, účastnících se provádění výkonu rozhodnutí postupovat ve vzájemné součinnosti a maximální možnou rychlostí.

Za klíčový § pro naše téma považujeme § 16, tohoto zákona: „*Ocitlo-li se dítě bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle zvláštního právního předpisu“.*

3.5 Ostatní ustanovení zákona

Zařízení sociálně-právní ochrany

Čtvrtá část zákona vymezuje zařízení sociálně-právní ochrany, jejich zřizování, účel a činnost, včetně příspěvku na úhradu pobytu a péče v těchto zařízeních.

Poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami

Problematicke poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami se věnuje pátá část zákona. Jednotlivé paragrafy právně upravují výkon sociálně-právní ochrany pověřenými osobami, vydání pověření, odbornou způsobilost pro poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami a odnětí pověření.

Společná ustanovení

Šestá část zákona definuje povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany při sdělování údajů, povinnosti státních orgánů, dalších právnických a fyzických a pověřených osob, vedení evidence a spisové dokumentace.

Správní delikty

Zákon ve své sedmé části definuje správní delikty. Jednotlivé paragrafy se zabývají přestupky fyzických osob, správními delikty právnických osob a podnikajících fyzických osob, společnými ustanoveními.

Řízení a místní příslušnost

Osmá, předposlední část zákona se zabývá problematikou řízení a místní příslušnosti.

Přechodná a závěrečná ustanovení

Přechodná a závěrečná ustanovení jsou obsahem poslední, deváté části zákona.

4 Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dítěte

Nejbližšími články státního systému sociálně-právní ochrany dětí jsou obecní úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností, respektive oddělení sociálně-právní ochrany dětí, místně příslušné dle bydliště či místa pobytu dítěte (Hrubá, Stejskalová, 2007). Při jednání s těmito státními orgány vstupujeme do kontaktu s jejich zaměstnanci - sociálními pracovníky.

Zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách, definuje sociálního pracovníka jako pracovníka, který: „*vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace, zajišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb*“ (zákon č. 108/2006 Sb., § 109).

Profese sociálního pracovníka, která se řadí mezi tzv. pomáhající profese, vyžaduje určité osobnostní předpoklady, zejména empatii a emoční inteligenci. Zákon č. 108/2006 Sb., § 110 specifikuje předpoklady pro výkon této profese takto: „*Předpokladem k výkonu povolání sociálního pracovníka je způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle tohoto zákona*“

Odbornou způsobilost k výkonu profese sociálního pracovníka lze získat:

- ukončením vyššího odborného vzdělání v akreditovaném vzdělávacím programu se zaměřením na sociální práci, sociální pedagogiku, humanitární práci nebo charitativní činnost
- vysokoškolským studiem se zaměřením na sociální politiku, sociální práci, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku
- absolvováním akreditovaných vzdělávacích kurzů zaměřených na sociální práci v rozsahu 200 hodin a nejméně 5 let praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání jiného zaměření
- absolvováním akreditovaných vzdělávacích kurzů zaměřených na sociální práci v rozsahu 200 hodin a nejméně 10 let praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka, za podmínky středního vzdělání s maturitou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději do 31.12.1998 (zákon č. 108/2006 Sb., § 110, odst. 4).

Pro profesi sociálního pracovníka, stejně jako pro mnohé jiné profese, platí povinnost dalšího vzdělávání, pomocí kterého se obnovuje, doplňuje a upevňuje kvalifikace. Domníváme se, že zodpovědný sociální pracovník tuto zákonnou povinnost nechápe jako nutné zlo, ale především jako možnost udržet si potřebnou kvalifikaci, možnost získávat nové informace, možnost zorientovat se v případných změnách právních norem a v neposlední řadě, jako příležitost k vzájemnému si předání pracovních zkušeností mezi kolegy.

Profesní skupina sociálních pracovníků sdílí společné hodnoty, které jsou zakotveny v etickém kodexu, jehož úlohou je regulovat povahu sociální práce, povahu vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem, sociálním pracovníkem a jeho kolegy, sociálním pracovníkem a širší společností. Sdílené hodnoty a etický kodex ovlivňují principy práce s klienty, volbu pracovních metod a v neposlední řadě napomáhají při řešení etických dilemat, se kterými se sociální pracovníci setkávají. Matoušek (2003) ve své monografii uvádí pravidla pro tzv. dobrou praxi sociálních pracovníků tak, jak je shrnuje Clark (2000), vycházející z jedinečnosti a hodnoty každého člověka, ze svobody a spravedlnosti ve společnosti:

- respektování klienta
- upřímnost, otevřenost a důvěryhodnost ve vztahu ke klientovi
- vzdělanost a dovednost pracovníka
- pečlivost a ochota pracovníka
- účinnost, užitečnost a efektivnost
- legitimita intervence
- spolupráce a odpovědnost
- autorita a váženost.

Jsme přesvědčeny, že tato pravidla by měla být akcentována v každé pomáhající profesi, nejen v profesi sociálního pracovníka.

Na odděleních sociálně-právní ochrany dětí se můžeme setkat s dvěma kategoriemi sociálních pracovníků – sociálním kurátorem a terénním sociálním pracovníkem, jejichž činnost je v mnoha ohledech specifická, ale přesto je jejich zájem a jejich cíl společný. Základním cílem sociálních pracovníků, při péči o děti vyžadující zvýšenou pozornost, je *„poskytování pomoci při překonávání nepříznivých sociálních podmínek a nepříznivých výchovných vlivů, s cílem umožnit jim začlenění do společnosti, včetně začlenění pracovního“* (zákon č. 359/1999 Sb. § 31), přitom *„zaměstnanci obce s rozšířenou*

působností zařazení do obecního úřadu a zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu při péči o děti uvedené v § 6 odst. 1

- a) jsou v osobním styku s dítětem, jeho rodiči nebo osobami odpovědnými za jeho výchovu,*
- b) volí prostředky působení na děti tak, aby účinně působily na děti podle druhu a povahy poruchy v chování dítěte a jeho sociálního postavení,*
- c) řeší problémy dítěte, je-li to účelné, v prostředí, kde se dítě zpravidla zdržuje“.*
(zákon č. 359/1999 Sb. § 32 odst. 3)

4.1 Terénní sociální pracovník

Terénní sociální pracovník bývá zpravidla první kontaktní osobou, se kterou při vstupu do jednání s oddělením sociálně-právní ochrany komunikujeme ohledně jakéhokoli poškozování práv či zájmů dítěte. Jak vyplývá z označení, tyto sociální pracovníci se pohybují především v terénu, přitom:

- *„Řeší komplexní problematiku v rodinách jak úplných, tak neúplných. Rodiny navštěvují a snaží se o sanaci rodinného prostředí, chrání oprávněné zájmy dětí.*
- *Řeší problematiku svobodných těhotných žen.*
- *Poskytují poradenství v sociálně-právní ochraně dětí a mládeže, v případě neshod v manželství, při problémech po rozvodu, při řešení otázky styku rodičů s dětmi.*
- *Zastupují děti u soudu ve funkci opatrovníka a zastupují je i před ostatními státními orgány a u notářských řízení. Podávají soudu návrhy na nařízení ústavní výchovy, na nezájem rodičů v případě osvojení, na určení rodičovství u dětí.*
- *Úzce spolupracují s policií, školami, poradnami, pediatry, ostatními lékaři, občanskými sdruženími atd.*
- *Provádí depistáž u nově narozených dětí na obvodě.*
- *Pravidelně navštěvují děti umístěné v dětských domovech a po jejich propuštění sledují jejich vývoj.*
- *Provádí v rodinách dohled nařízený soudem, eventuálně jiná soudní opatření.*
- *Po pracovní době a o víkendech se účastní pohotovosti, při které ve spolupráci se soudem a policií chrání zájmy nezletilých dětí“* (www.praha10.cz).

4.2 Kurátor pro děti a mládež

Kurátor pro děti a mládež je specializovaným pracovníkem, jehož pracovní náplň, stejně jako jeho působnost je odvozena z písmene b) § 92 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Stejným paragrafem je vymezena i cílová skupina sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů s rozšířenou působností, konkrétně se jedná o:

- „osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo ve výkonu trestu
- osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností“

(Davidová et. kol, 2010, s. 8)

Kurátor pro děti a mládež plní úkoly na úseku sociálně-právní ochrany a prevence poruch chování. Dle § 6 odst. 1 pís. c, d) zákona 359/1999 Sb., zaměřuje sociálně-právní ochranu zejména na děti, které vedou zahálčivý či nemravný život, spočívající v tom, že zanedbávají školní docházku, požívají alkohol či jiné návykové látky, živí se prostitucí nebo nepracují i když nemají dostatečný zdroj obživy, na děti ve věku od 15 do 18 let, které spáchaly trestný čin nebo přestupek, proti nimž bylo zahájeno trestní nebo přestupkové řízení a na děti ve věku do 15 let, které se dopustily jednání, majícího znaky trestného činu nebo přestupku.

V rámci této činnosti kurátor:

- v souladu se zákonem vede administrativu, která se týká dětí a mladistvých, se kterými pracuje
- poskytuje poradenskou činnost
- je v osobním kontaktu s dítětem a osobami odpovědnými za jeho výchovu, navštěvuje rodiny a spolupracuje s nimi
- zabývá se prevencí kriminality dětí a mládeže
- sleduje využívání volného času těchto dětí, jejich projevy nesnášenlivosti a násilí
- nabízí kvalitní volnočasové programy
- úzce spolupracuje se školami, poradnami, zdravotnickými zařízeními a lékaři, s občanskými sdruženími, zařízeními, které se specializují na drogovou problematiku dětí a mládeže
- úzce spolupracuje s dětskými domovy, dětskými domovy se školou, výchovnými ústavami diagnostickými ústavami a věznicemi
- pozornost zaměřuje na vývoj dětí propuštěných z výchovných ústavů a dětských domovů

- navštěvuje své svěřence ve školách, na pracovištích, v dětských domovech, výchovných ústavěch aj. a sleduje jejich vývoj
- uděluje souhlas dětským domovům a výchovným ústavům k pobytu dětí v rodině a během tohoto pobytu doma děti a mladistvé navštěvuje
- účastní se trestních a přestupkových řízení vedených proti mladistvým, na základě písemných požadavků orgánů činných v trestním řízení podává kvalifikované ústní i písemné zprávy o osobách nezletilých a mladistvých, ze kterých je zřejmé, z jakého rodinného prostředí dítě pochází, případně co bylo příčinou jeho nezákonného jednání, současně navrhuje vhodné opatření, ve prospěch mladistvých podává opravné prostředky
- snaží se o odklon od trestního řízení, zejména u tzv. prvopachatelů
- spolupracuje s probačními pracovníky soudů
- úzce spolupracuje s terénními sociálními pracovníky a ostatními pracovníky obecních úřadů např. s občanskosprávním odborem
- stejně jako terénní sociální pracovník se v mimopracovní době účastní pohotovosti, při které, v součinnosti s policií nebo soudem, chrání zájem nezletilého dítěte (umístění opuštěného dítěte v rámci předběžného opatření, výslech dítěte na policii).

5 Spolupráce školy a OSPODu

Ochrana dítěte, ochrana jeho zájmu a blaha, je garantována státem, respektive celou řadou právních norem včetně norem mezinárodních. Zákon č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně, jemuž jsme se již v naší práci podrobněji věnovaly, mj. přesně vymezuje, které státní orgány a jaké další subjekty jsou sociálně-právní ochranou dětí pověřeny a současně definuje povinnosti dalších subjektů, včetně škol, směřující k ochraně dítěte. Z těchto povinností pedagogických pracovníků, respektive škol, vyplývá nutnost spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany, státním zastupitelstvím a s Policií České republiky. Naše práce se soustřeďuje na spolupráci základních škol s oddělením sociálně-právní ochrany. K tomu, aby byla tato spolupráce účinná a úspěšná, tj. aby byl chráněn zájem a blaho dítěte, je třeba, aby byly splněny určité podmínky:

- celostní vnímání dítěte a opravdový zájem o jeho blaho
- vzájemná důvěra mezi školou a orgánem sociálně-právní ochrany dětí
- vzdělání pedagogičtí i sociální pracovníci a jejich opravdový zájem o celoživotní vzdělávání
- angažovanost a zaujetí pedagogických i sociálních pracovníků
- právní povědomí pedagogických pracovníků o sociálně-právní ochraně dětí, o možných opatřeních OSPODu, včetně povědomí o místně příslušném oddělení sociálně-právní ochrany dětí
- důvěryhodná osobnost školního metodika prevence, jeho aktivní a zodpovědný přístup
- důvěryhodná osobnost terénního sociálního pracovníka a kurátora pro děti a mládež, profesionála, který je z pracovníků sociálně-právní ochrany v kontaktu se školou nejčastěji
- účinné a komplexní nastavení školního řádu
- týmová spolupráce všech pedagogických i nepedagogických pracovníků školy
- týmová spolupráce terénních sociálních pracovníků a kurátorů prevence v rámci oddělení sociálně-právní ochrany dětí
- spolupráce školy s ostatními, mimoškolními subjekty, podílejícími se na výchově a vzdělávání dětí, včetně subjektů, zabývajících se preventivní činností na komunální úrovni
- vypracování školního programu prevence, aplikovaného na podmínky konkrétní školy, včetně vypracovaného krizového plánu

- vzájemná důvěra a respekt mezi zaměstnanci školy, mezi žáky a pedagogy.

5.1 Spolupráce iniciovaná školou

Základní školy jsou místem, kde se uskutečňuje výchova a vzdělávání dětí prostřednictvím působení pedagogických pracovníků. Děti tráví ve společnosti pedagogů mnoho času, času, kdy jsou zaměstnané vzdělávací činností, ale i času, kdy odpočívají, relaxují, hrají si v době přestávek mezi vyučovacími hodinami nebo ve školní družině a pedagog nad nimi vykonává výchovný dozor. Pedagog tak má dostatečný prostor na to, aby děti dobře poznal, aby znal jejich chování, nálady a citové projevy, způsob jejich komunikace, třídní atmosféru, ale i celkovou školní atmosféru apod. Vnímavý pedagog tak může snadno identifikovat i drobné nuance v chování dětí, které mohou být prvním varovným signálem, že „něco“ není v pořádku. V těchto situacích je třeba zvýšit pozornost. Pedagog může odhalit příznaky zanedbávání, týrání či zneužívání dítěte, známky kriminální činnosti dítěte, příznaky šikany či jiného patologického jevu. Tyto příznaky nesmí zlehčovat a musí jim věnovat náležitou pozornost. „Učitelé nejen učí, ale dbají i o emocionální a sociální rozvoj svých žáků a pomáhají jim zvládat věkové úlohy a krize“ (Matoušek, 2003, s. 51). Pedagog se tak může stát tím, kdo podá dítěti pomocnou ruku, tím, kdo má tzv. oči a uši dokořán a dokáže naslouchat a vidět v širších souvislostech, ale bohužel také tím, který si nikdy ničeho nevšiml, nebo tím, koho postihla tzv. profesionální slepota. Pedagog, jehož profese spadá mezi tzv. pomáhající profese, člověk, který je dítěti tak blízko, má často jedinečnou možnost dítěti pomoci – ochránit ho.

Orgány sociálně-právní ochrany musí prověřit každé oznámení, upozorňující na možné zanedbávání, týrání či zneužívání, i to, které je podané telefonicky, či anonymně a podniknout v této věci příslušné kroky.

V následujících kapitolách se budeme věnovat konkrétním situacím, ve kterých se musí škola obrátit na OSPOD.

5.1.1 Záškoláctví

Záškoláctvím se rozumí neomluvená absence žáka. Zdeněk Solomek uvádí, že „počátkem záškoláctví bývá impulsivní jednání, které vyvolává nutnost dělat další přestupky (lhát, podvádět, utíkat) – vždy jde o signál nevyřešeného problému (z pohledu dítěte).“ (Solomek, 2010, s. 22) Škola by proto vždy měla hledat příčinu tohoto chování

žáka. Zároveň je však povinná řídit se metodickým pokynem MŠMT č.j. 10 194/2002-14. V případě, že žák zamešká více než deset hodin, které není možno uspokojivě omluvit, zřizuje se v jednání se žákem a jeho zákonnými zástupci výchovná komise a o situaci by měl být spraven OSPOD. V okamžiku, kdy záškoláctví přesáhne 26 neomluvených hodin (tj. zhruba jeden školní týden u žáka prvního stupně ZŠ), ředitel školy by měl OSPOD informovat bezodkladně. V případě že se absence v trvání více než 25 neomluvených hodin opakuje, ředitel školy by měl tuto skutečnost bezodkladně oznámit na okresní státní zastupitelství podle § 201 trestního zákoníku.

Důležité je, aby škola měla řádně zakotven ve školním řádu způsob a podmínky omlouvání žáků tak, aby zákonní zástupci nemohli dodatečně omlouvat absence, které by jinak byly považovány za neomluvené.

5.1.2 Návykové látky

Dalším rizikovým chováním, které musí řešit škola ve spolupráci s OSPODem, je zneužívání látek, které jsou schopny ovlivňovat psychiku člověka, jeho sociální chování, ovládání a rozpoznávací schopnosti.

Škola by se v těchto případech měla řídit metodickým pokynem MŠMT č.j. 20 006/2007-51, příloha č.1.

Pokud žák konzumuje alkohol, tabákové výrobky nebo jiné omamné či psychotropní látky v budově školy nebo v době vyučování, škola situaci vyhodnocuje podle závažnosti konkrétní situace, věku žáka a případného opakování činu. Pokud škola situaci neshledává závažnou, řeší ji bez spolupráce s OSPODem (zabrání žákovi v další konzumaci, zajistí látku, sepíše vyjádření žáka v případě, že je toho schopen, nebo naopak přivolá lékařskou pomoc, informuje zákonného zástupce, pokusí se případně zjistit, kde a od koho žák látku získal a dále postupuje podle školního řádu).

Jestliže škola zachytí tabákový výrobek nebo alkohol v budově školy, sepíše se žákem o věci záznam, vyzve zákonného zástupce žáka k vyzvednutí zabavených látek a vyhodnotí kázeňské důsledky podle řádu školy. Povinnost hlásit situaci OSPODu je opět pouze v závažných a opakujících se případech.

Pokud škola zachytí látky, které patří do kategorie omamné či psychotropní, je nutné látku dobře uložit, nijak s ní nemanipulovat, sepsat písemný záznam a látku předat Policii České republiky (PČR), která sama kontaktuje příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a následně pracuje v těsné součinnosti s ním.

Pokud se zaměstnanci školy dozví, že ve škole či mezi žáky školy dochází k distribuci omamných či psychotropních látek, jedná se o protiprávní jednání a povinností školy je tento čin překazit a nahlásit jej PČR. Ta opět sama po vyhodnocení případu kontaktuje příslušný orgán sociálně-právní ochrany dítěte.

V případě, že je žák intoxikován alkoholem či jinou omamnou látkou, pedagogický pracovník může provést orientační test na přítomnost těchto látek v krvi pouze se souhlasem zákonného zástupce. Pokud škola nemá tento souhlas, nemůže testování provést a musí k řešení situace přivolat PČR. Škola nesmí provádět osobní prohlídku ani prohlídku věcí žáka.

Škola většinu těchto případů sama nemusí hlásit na OSPOD. Buď komunikuje s Policií České republiky, která sama zkontaktuje OSPOD nebo je později požádána OSPODem k sepsání zprávy o tomto dítěti.

5.1.3 Vandalismus, krádeže a další protiprávní jednání

Škola by se v případě vandalismu, krádeží či jiného protiprávního jednání žáků měla opět řídit metodickým pokynem MŠMT č.j. 20 006/2007-51, příloha č.1.

V první řadě by škola měla mít ve školním řádu přesně stanoveno, co je protiprávní jednání a jak bude v případě, že se dozví o takovém činu, ke kterému došlo v budově školy nebo v době školního vyučování, postupovat.

Škola by měla hlásit na OSPOD jen zvláště závažné či opakované případy. V případě krádeže škola musí uvědomit orgán činný v trestném řízení (PČR) a OSPODu zaslat kopii hlášení a zápis z výchovné komise se žákem.

V případě jiných protiprávních jednání žáků škola postupuje stejně jako v předešlých situacích, s ohledem na závažnost činu. Může navíc podle situace navázat spolupráci s dalšími organizacemi, jako jsou například střediska výchovné péče (SVP), probační a mediační služba a pedagogicko-psychologická poradna (PPP).

5.1.4 Šikana

Šikanou se rozumí jakékoli jednání jednotlivce nebo skupiny, jehož smyslem je ublížení a ohrožení ostatních. Obvykle se jedná o opakované a stupňující se jednání, které bývá označováno jako nemoc celého kolektivu. Šikana může být psychická, fyzická či tzv. kybernetická. Kybernetická šikana, tedy šikana probíhající např. na sociálních sítích, obvykle neprobíhá na půdě školy a proto není škola oprávněna ji řešit. Často však bývá

napojena na další typy šikany a pedagog, který je pozorný, by měl tento i ostatní typy tohoto onemocnění kolektivu ve své třídě odhalit již v počátečních stádiích. Čím později je šikana odhalena, tím je horší šance na „uzdravení“ kolektivu. Šikanovaný žák vyjde z těchto školních zážitků jen těžko bez psychických následků. Učitel by měl být školou řádně proškolen a informován o postupech a přesných krocích při řešení šikany. K těmto účelům by škola měla mít vypracovaný tzv. krizový plán, který vede pedagogy přesně po krocích, ve kterých má každý zaměstnanec školy svou stanovenou úlohu. V případě řešení šikany záleží na správném postupu a načasování všech rozhovorů s žáky i rodiči a nesprávně vedený postup může celý proces zhatit hned v počátcích. Šikanování může naplňovat skutkovou podstatu trestného činu (ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, omezování osobní svobody apod.), proto je pedagogický pracovník povinen překazit a oznámit trestný čin (Kolář, 2005).

Pachatel je trestně postižitelný až od 15 let. „*Pachatel do 15 let je posuzován dle zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.*“ (www.ospod.cz)

V případě pokročilé, brutální či jinak kriminální šikany by škola měla spolupracovat s PPP, SVP, OSPOD, PČR. Škola tedy hlásí OSPODu zvláště závažné a opakované případy.

Hlášení školy o šikaně by mělo obsahovat:

- zjištění skutku,
- identifikaci oběti a agresora,
- následná přijatá opatření
- zprávu o dalších subjektech, kterým byla situace hlášena.

OSPOD pak řeší situaci pouze s jednotlivci (obětí, agresory) a jejich rodinami, neřeší však celkovou situaci šikany v celém kolektivu. V případě šikany ve vysokém stadiu se doporučuje následná práce s celým kolektivem, ke které musí být často přizván odborník, zabývající se šikanou.

Správný postup řešení šikany je popsán v metodickém pokynu MŠMT č.j. 24 246/2008-6. Na základě tohoto metodického pokynu zařazuje škola povinně problematiku šikany do řádu školy, zpracovává preventivní program proti šikanování a školní metodik prevence vypracovává krizový plán, o němž jsme mluvily výše.

5.1.5 Týrání, zneužívání a zanedbávání (syndrom CAN)

V roce 2008 vyzvala Rada Evropy všechny evropské státy k zákazu fyzického trestání dětí. Naše země zatím zákaz fyzických trestů do svých zákonů nezačlenila, ale mnoho zemí v Evropě a v celém světě již fyzické tresty zakázalo. Prvním evropským státem, který tak učinil, bylo Švédsko a to dávno předtím, v roce 1970. Tam byl tento krok provázen mnoha doprovodnými opatřeními, které napomáhaly společnosti tento fakt přijmout a naučit se dovednostem pozitivního rodičovství. Tyto techniky např. zahrnují rady rodičům, jaké aktivity volit pro konkrétní věk dítěte, učí je hovořit s dětmi o problémech a pomáhat jim posilovat dobré chování. Lidé všech evropských států by podle pokynů Rady Evropy měly následovat Švédsko, „*zvednout ruku proti výpraskům a použít své ruce k ochraně a pečování*“ (www.blisty.cz).

Většina z nás se někdy setkala přímo nebo zprostředkovaně se situací, kdy někdo dospělý hrubě napadl dítě. Často rodičům dojde trpělivost a uhodí dítě po hlavě či do obličeje. Myšlenku, že některé děti mohou být vystavovány soustavnému tělesnému napadání a hrubému zacházení ze strany blízkých, vyslovili již lékaři ve starém Egyptě. Pojem „battered child“ (bité dítě) však zavedl až americký pediatr Henry Kempe v roce 1961. K syndromu bitého dítěte se během následujících let přidaly další příznaky, které jsou spojené se sexuálním zneužíváním (sexual abuse) a zanedbáváním (neglect). Tyto příznaky jsou zahrnuty do společného pojmu „child abuse and neglect“, ve zkratce známé jako syndrom CAN. (Pöthe, 1999)

Nyní popíšeme příznaky a charakteristiku každého z konkrétních jevů a v závěru doporučíme správný postup při řešení takovéto zjištěné situace.

Zanedbávání

Tento jev zahrnuje především všechny formy „ne-péče“ o dítě se všemi nepříznivými důsledky pro jeho život a vývoj jak v oblasti tělesné, tak psychické a emocionální i sociální. Během takového jednání dochází vždy k poškozování osobnosti dítěte, v nejhorších případech pak i k jeho zahubení. Nejzávažnější bývá ve spojení s ostatními formami CAN, jako například v kombinaci s těžkým psychickým vydíráním a sexuálním zneužíváním (Dunovský, 1995).

Důsledky výchovného zanedbávání se navíc podle Vágnerové (2004, s. 610) projevují i v dospělosti. „Tito lidé nemají dostatečně rozvinuté všechny potřebné kompetence, mají nízké vzdělání a z toho vyplývají různé sociálněadaptační potíže. Často

nejsou schopni zvládnout přijatelným způsobem ani jednu ze základních sociálních rolí.“ Vágnerová dále vyjmenovává konkrétní problémy, které později provází zanedbávané děti v dospělém životě. Kvůli absenci profesní kvalifikace mají tito lidé nižší ekonomickou úroveň. Veškeré problémy s kontaktem s majoritní společností vedou k tendenci k sociální izolaci. Tito lidé si k sobě obvykle volí podobného partnera, mají díky tomu velmi zjednodušený životní styl, projevující se i primitivním uspokojováním vlastních potřeb. Nebývají schopni uspokojivě plnit rodičovskou roli, pravděpodobně tedy nevytvoří kvalitní výchovné prostředí pro své potomky.

Týrání

Týrání je spojeno především s užitím síly vůči dítěti, může se však jednat také o záměrné opomenutí v péči o dítě. Zdravotní komise Rady Evropy definuje tělesné týrání takto: *„Tělesné týrání je tělesné ublížení dítěti anebo jeho nezabránění, popřípadě nezabránění utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.“* (in Pöthe, 1999)

Jako nejrozšířenější způsoby tělesného ubližování dětem bývají uváděny např. nepřiměřené bití, kopání, úmyslné popálení či opaření, kousání, řezání, bodání např. nůžkami, kroucení a svazování končetin či trhání vlasů. Většina z těchto mechanismů zanechává jasné známky na těle dítěte. Ty jsou pak důležitým vodítkem pro rozpoznání týrání. Neplatí to však u všech, zjevné následky nenajdeme například u činu dušení či trávení a ty přesto jednoznačně patří do kategorie tělesného týrání. Problematickým se v této otázce stává právě používání tělesného trestání dětí, které může velmi snadno sklouznout k tělesnému týrání. Hranice mezi trestem a týráním je pak téměř nezjistitelná.

Děti jsou však ohrožovány i psychickým týráním, kde se nejčastěji jedná o časté nadávání, zesměšňování, ponižování, opovrhování či vyhrožování. Dítě je psychicky týráno také pokud jsou na něj kladeny nepřiměřené nároky (je srovnáváno např. s úspěšnějším sourozencem) nebo pokud je násilně izolováno od okolního světa či vrstevníků. Mezi další formy psychického týrání patří odmítání dítěte spojené např. s citovým vydíráním. V případě závažného psychického týrání dítěte dochází k jeho citové deprivaci (is.jabok.cz).

Sexuální zneužívání

Za sexuální zneužívání je považováno *„každé nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování.“* Do této kategorie spadá sexuální dotýkání, styk

nebo vykořisťování dítěte. Tento typ zneužívání dělíme na dotykové a bezdotykové. Dotykovým zneužíváním je myšleno chování, při kterém dochází k pohlavnímu kontaktu, patří sem ale také např. laskání prsou. Bezdotykové zneužívání je naopak takové, kdy je dítě vystaveno např. sledování pornografických materiálů, setkávání s exhibicionisty apod. Další kategorií sexuálního zneužívání je tzv. komerční sexuální zneužívání, kdy je dítě poskytováno k sexuálním praktikám výměnou za peníze nebo jinou „odměnu“ (www.centrumelektra.cz).

Dítě však nebývá „jen“ sexuálně zneužívané, je též postižena jeho psychika a jsou hluboce narušeny vztahy mezi jeho nejbližšími. „*V rámci posttraumatického syndromu, mimo jiné příznaky, dochází v životě takového dítěte k problémům v navazování vztahů, neschopnosti zamilovat se, o problémech se sexuálním nebo fyzickým kontaktem vůbec ani nemluví.*“ (Spilková, 1997)

Možné projevy syndromu CAN

Mezi možné příznaky a projevy týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte patří poruchy chování, školní problémy, opoždění ve vývoji, neodpovídající úroveň vzdělanosti dítěte, depresivní, úzkostné, uzavřené, apatické či asociální chování, destruktivní chování, vznik různých druhů závislostí, poruchy příjmu potravy, podceňování se, ustrašenost nebo naopak agresivní projevy vůči okolí, psychosomatické obtíže (bolesti hlavy, břicha, ekzémy, zvýšené teploty bez příčiny atd.). Jako zvláštní problém v diagnostice syndromu CAN uvádí Dunovský (1995, s. 180) rozlišení mezi poraněními způsobenými náhodou, nedbalostí či úrazem oproti zraněním vzniklým úmyslným útokem proti dítěti.

Dalšími problémy, které provází děti zasažené syndromem CAN, jsou problémy v mezilidských vztazích, děti se častěji stávají oběťmi šikany, nebo cílem sexuálního obtěžování vrstevníky, objevuje se sebepoškozování. Na dětech se dá pozorovat jejich nedostatečná osobní hygiena, nosí špinavý, poničený či nepadnoucí oděv, často neodpovídající aktuálnímu počasí, případně se u dítěte objevují další nezvyklé projevy a změny v chování (www.ospod.cz).

Správný postup školy

Jakékoli podezření na syndrom CAN podléhá oznamovací povinnosti. V těchto případech obvykle bývá ohroženo fyzické či psychické zdraví dítěte, případně i jeho život. Proto by měl být pedagog na takovou situaci připraven, měl by být schopen promluvit si o tom s dítětem, navázat vzájemnou důvěru, sdělit mu, jak bude dále muset postupovat

v zájmu jeho blaha a nejlépe po konzultaci s metodikem prevence a vedením školy, bez delšího prodlení, takové podezření hlásit orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Na tomto místě opět považujeme za nutné připomenout, že každý člověk (v našem případě pedagog), který má podezření na trestný čin týrání, musí tuto skutečnost oznámit orgánům činným v trestním řízení, tedy policii či státnímu zastupitelství, pravdivě sdělit všechny skutečnosti, které tomuto činu napovídají, bez ohledu na to, že se možná tento trestný čin nepodaří prokázat. Obvykle si po oznámení OSPOD vyžádá informovanou zprávu školy o tomto dítěti a o případné spolupráci školy s dalšími subjekty (např. PČR). Cílem by vždy mělo být co nejmenší poškození dítěte a jeho ochrana (www.ospod.cz).

5.2 Spolupráce vyžádaná orgánem sociálně-právní ochrany dítěte

Podle § 52 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. jsou zaměstnanci OSPODu oprávněni zjišťovat mimo jiné i ve škole, *„jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má chování.“*

Podle § 53 odst. 1 c) zákona č. 359/1999 Sb. na výzvu orgánu sociálně-právní ochrany jsou další právnické osoby, zejména školy, školská, zdravotnická a jiná obdobná zařízení povinny bezplatně sdělit údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany.

Orgán sociálně-právní ochrany dítěte nebo soud žádá o součinnost školu v případě, že je v rámci preventivních opatření uložen nad dítětem dohled. V krajních případech může soud nařídit ústavní výchovu, nebo může rodičům dítěte doporučit krátký diagnostický pobyt dítěte v SVP. Školní výuka žáka je realizována nadále podle výukových plánů školy, kterou dítě navštěvovalo, a pobyt žáka tak probíhá ve spolupráci s rodiči, kurátorem i kmenovou školou.

OSPOD spolupracuje se školou také v situaci probíhající náhradní rodinné péče některého z žáků (pěstounská péče, poručenství), kdy soud sleduje provádění výchovných opatření a hodnotí jejich účinnost (např. prospěch dítěte, jeho chování ve škole, kvalitu péče o dítě a celkové prospívání dítěte). V takových případech škola OSPODu zasílá dvakrát ročně aktuální zprávu o prospěchu a chování dítěte.

Dalším orgánem sociálně-právní ochrany, který může vyzvat školu ke spolupráci, je Komise pro sociálně-právní ochranu dětí. Tato komise je zvláštním orgánem obce s rozšířenou působností, zřizovaným starostou. Účelem této komise je spolupráce různých odborníků činných v ochraně dětských práv. Komise operativně řeší problematiku kauzy,

realizuje tzv. případové konference, které se zabývají řešením konkrétních případů ohrožení či poškozování práv dítěte a rozhodují se o nejvhodnějších řešeních. Kromě terénních sociálních pracovníků či kurátorů pro mládež, bývají k účasti na této konferenci přizvány osoby obeznámené se situací dítěte, konkrétně pedagogové, lékaři, soudci, rodiče dítěte, případně i dítě samotné. Tento způsob šetření tak nabízí prostor k nalezení řešení, jež maximálně odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte (Hrubá, Stejskalová, 2007, s. 10 - 11).

5.3 Rozdíl v situaci na základních školách a základních školách praktických

Na běžných základních školách a na základních školách praktických se pedagogičtí pracovníci pohybují ve značně odlišném prostředí a setkávají se tak i s odlišnými problémy, které musí řešit. Pedagogové na základních školách (ZŠ) vzdělávají široké spektrum žáků tzv. středního proudu. Často se jedná o základní školy, které se zaměřují např. na přírodní vědy, sport, nebo prohlubují vzdělávání žáků v jiném konkrétním oboru. Žáci často pochází z podnětného prostředí a pedagogové tak komunikují s OSPODem jen ve výjimečných případech. U žáka se např. mohou objevit poruchy chování, ve starším školním věku může jít o kriminální chování, nebo může být škola OSPODem vyzvána k součinnosti, např. v souvislosti s řízením ve věcech péče o nezletilé. Na základních školách praktických (ZŠP) se naopak vzdělávají žáci s lehkým mentálním postižením (LMP) a vzdělávají je proto speciální pedagogové. Podle posledních studií České školní inspekce z roku 2012 je zhruba 26,4% všech žáků vzdělávaných na ZŠP romského etnika, velká část všech žáků ZŠP pochází z tzv. sociálně znevýhodněných rodin a všichni žáci vzdělávaní na tomto typu škol mají méně než podprůměrné intelektové schopnosti často spojené s poruchami učení, chování, případně s přidruženým postižením. Práce s těmito dětmi proto obvykle bývá výchovně náročnější a častěji se zde pedagogové setkávají se situacemi, kdy musí spolupracovat s OSPODem. Nejenže děti mají výchovné problémy, patří také mezi ty, kteří podle Matějčka nejsnáze přitahují násilí.

Matějček stanovuje tyto kategorie dětí, které násilí přitahují:

- děti, které dospělého vyčerpávají - např. děti s LMD (dětí hyperaktivní, neklidné, impulzivní), děti úzkostné, psychicky labilní a děti s vážnějšími poruchami chování
- děti s málo pochopitelným chováním – děti s poruchami komunikace, s poruchami učení, děti s atypickým chováním, např. autistické děti

- děti, které nesplňují očekávání rodičů – děti mentálně retardované, děti s intelektovým vývojem v pásmu podprůměru, děti s LMD a děti se zjevnými poruchami, tedy děti se smyslovými nebo tělesnými defekty a jinými nápadnostmi tělesného zjevu (Matějček, 1995).

Pedagogové na základních školách praktických mají více zkušeností s dětmi vyžadujícími zvýšenou pozornost pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany. Mají obvykle méně početné třídy a tedy větší možnost navázat se svými žáky osobnější a důvěrnější vztah. Na druhou stranu se ovšem domníváme, že pedagogové, kteří jsou denně v kontaktu s dětmi z rizikového prostředí, nemusí v některých případech odhadnout závažnost situace a může tak dojít k profesnímu selhání.

6 Morální dilema učitele

Pedagogové by měli mít neustále na paměti, že důležitější, než jejich osobní nebo firemní cíle, důležitější než loajalita vůči pracovníkům či pachatelům, je bezpečnost a blaho dítěte. To musí být vždy na prvním místě. Školy sice patří mezi subjekty, které mají oznamovací povinnost, tedy musí bez zbytečného odkladu hlásit orgánům sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které nasvědčují závažnému sociálně-patologickému chování buď žáků nebo jejich blízkého okolí (rodiny), ale přesto samotné ohlášení a rozhodování, zda-li ohlásit a zahájit šetření dané skutečnosti, závisí na mnoha činitelích. Přestože existuje právní norma, která ukládá tuto zákonnou povinnost, každá takováto situace staví pedagoga před jisté morální dilema. Činitele, působící na pedagogovo rozhodování, bychom mohly rozdělit do několika kategorií.

Prvním důvodem váhání, zda oznámit, či neoznámit zjištěnou skutečnost či nepodložené podezření, bývá nejistota. Lidé se samozřejmě mohou mýlit a člověk, který zvažuje, zda nahlásí OSPODu významnou skutečnost, která by mohla změnit život nejen dítěte, ale i celé jeho rodiny, logicky musí váhat, zda je jeho podezření opodstatněné. V hlavě má pravděpodobně otázky tohoto typu: Nemýlím se? Neublížím svým chybným úsudkem dítěti i jeho rodině?

V případech, že se jedná o zdánlivě jasný případ, kdy pedagog nepochybuje o tom, zda se nezmylil, může váhat, jestli dítěti svým ohlášením a následným rozběhnutím opatření sociálně-právní ochrany ještě více neublíží. V médiích se občas objevují zprávy o pochybeních pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany. Také v prostředí školy mohou mít pedagogové špatnou zkušenost s výsledky některých konkrétních případů a nálada kolektivu může být nastavena vůči OSPODu negativisticky a k jeho činnosti může panovat nedůvěra. Pedagog tak může snadno zapochybovat kvůli obavám, zda výsledek jeho ohlášení bude opravdu ve prospěch zájmu a blaha dítěte.

Dalším faktorem může být strach pedagoga z pomsty těch, které svým ohlášením „poškodí“. Pokud se například rodič dítěte jeví jako tyran, může mít učitelka strach z jeho síly a násilnické povahy a z obav o sebe nebo o svou vlastní rodinu může své podezření tajit.

Učitel, který má podezření, že některý ze žáků se nachází v obtížné situaci, žádající si součinnost školy s OSPODem, by se měl poradit se školním metodikem prevence a s vedením školy na vhodných postupech. V takových chvílích může nastat situace, kdy mají tito kolegové jiný názor a nedůvěřují slovům pedagoga z různých důvodů. V dalším

případě mohou mít jiné důvody (např. ty, které jsme zmiňovaly v předchozích odstavcích), proč nechtějí navázat s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte spolupráci. Potom pedagog stojí před otázkou, zda bude jednat podle vlastního svědomí např. proti rozhodnutí ředitele školy, což by pro něj jistě na pracovišti mělo nepříjemné dopady, nebo se podřídí a v této situaci svůj názor upozadí, popř. se pokusí hledat pro záchranu žáka jiné řešení. Pedagog v takové situaci, by se měl pokusit navázat s žákem vzájemnou důvěru, snažit se ho podpořit a v případě, kdy je to možné, zkusit navázat důvěrnou spolupráci alespoň s jedním rodičem dítěte. V případě, že se situace stále nelepší, dítě může samo kontaktovat OSPOD nebo jinou nestátní organizaci, např. Linku bezpečí. Pokud se dítě obává tento krok učinit, vždy zbývá učiteli, který se chce v této věci angažovat, využít možnost anonymního ohlášení.

Učitel, který se rozhoduje, zda ohlásit či neohlásit onu závažnou skutečnost, může volit neohlášení z důvodu vidiny dalších starostí navíc (např. pozvání ke svědecké výpovědi). Podobný případ nastane, když se pedagog řídí heslem „nehas, co tě nepálí“, aby chránil sebe a zbytečně si nepřidělával práci. Tato laxnost se může pedagogovi v závažném případě vymstít. Podle § 368 trestního zákoníku může být neoznámení trestného činu trestáno odnětím svobody až na tři roky. Učitel by měl mít během těchto úvah také na paměti, že on sám je možná jedinou osobou, která může dotyčné dítě zachránit a vytrhnout ho např. v případě syndromu CAN z prostředí, které ohrožuje jeho život. V případě, že nezareaguje může se fatálním způsobem podepsat na osudu dítěte.

7 Problém šetření

Podmínky spolupráce pedagogů a pracovníků OSPODu jsou jasně stanoveny zákony České republiky. Přesto, že si jsme, jako autorky této práce, vědomy zákonné povinnosti pedagogů v odůvodněných případech komunikovat s OSPODem, domníváme se, že existují faktory, které mohou mít na toto rozhodnutí pedagoga vliv. Které faktory mohou být tak významné, že přimějí pedagoga v odůvodněném případě nekontaktovat OSPOD a v závažném případě tak nejen riskovat zanedbáním své povinnosti svou svobodu, ale také hazardovat se životem svěřeného žáka? Co k této nečinnosti může pedagoga vést? Jakou mají pedagogové na základních školách zkušenost s komunikací s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dítěte?

Předmětem šetření bylo zjistit, zda: Existují faktory, které mohou ovlivnit rozhodnutí pedagoga požádat v odůvodněném případě o spolupráci OSPOD?

7.1 Cíle šetření

Práce si kladla za cíl identifikovat faktory, které mohou ovlivnit rozhodnutí pedagogů na základních školách kontaktovat v odůvodněném případě OSPOD. Vymezily jsme tři cíle našeho šetření, které nám umožnily tyto faktory zmapovat. Na základě těchto cílů jsme si stanovily úkoly šetření.

Cíle šetření:

1. Zjistit rozsah znalostí pedagogů na základních školách o činnosti OSPODu.
2. Zjistit, zda je rozhodnutí pedagoga kontaktovat OSPOD ovlivněno předchozí zkušeností s řešením obdobného problému.
3. Zjistit, zda je kontaktování OSPODu otázkou osobního rozhodnutí pedagoga nebo otázkou kolektivního rozhodnutí pedagogického sboru a vedení školy.

Úkoly šetření:

1. Mají více znalostí o činnosti OSPODu pedagogové na základních školách praktických?
2. Existuje souvislost mezi rozhodnutím pedagoga kontaktovat OSPOD a jeho předchozí zkušeností?
3. Je kontaktování OSPODu častěji otázkou kolektivního rozhodnutí, nebo otázkou osobního rozhodnutí pedagoga?

7.2 Metodologie a metody šetření

Pro realizaci tohoto šetření jsme zvolily kvantitativní metodu. Sběr empirických dat jsme realizovaly dotazníkovým šetřením. Vypracovaly jsme originální dotazník (viz. Příloha č. 1) tak, aby důkladně zmapoval zkoumaný problém. Tento dotazník byl určen pedagogům, vyučujícím na základních školách a základních školách praktických. Dotazník vlastní konstrukce zahrnoval celkem 24 položek. 17 položek z celkového počtu bylo uzavřených a 5 položek bylo polouzavřených. 2 otázky byly otevřené. Uzavřené položky tvořily 2 dichotomické otázky a 15 polytomických otázek. Úvodní 4 položky dotazníku byly tzv. identifikační, zjišťovaly identifikační znaky respondentů, např. délku praxe, typ školy, na které vyučují apod. Další skupina položek byla zaměřena na zjištění informovanosti respondentů o činnosti OSPODu. Třetí skupina položek ozřejmuje, jaké mají pedagogové zkušenosti s komunikací s OSPODem. Čtvrtá část položek se zabývá otázkou, jak je vnímána spolupráce s OSPODem na pracovišti respondentů. Poslední skupina položek mapuje postavení a důvěryhodnost školních poradenských pracovníků na pracovišti.

Abychom předešly eventuelnímu nepochopení některým otázkám, provedly jsme nejprve pilotáž, které se zúčastnilo 8 respondentek ze ZŠ Práčská v Praze 10. Poté, co jsme vyhodnotily pilotní studii, upravily jsme formulaci otázek ve třech položkách dotazníku. Po souhlasném vyjádření ředitelů oslovených základních škol jsme distribuovaly dotazníky na 4 základní školy praktické a 3 základní školy běžného typu, k rukám školních metodiků prevence. Do dotazníkového šetření byly zapojeny tyto školy: ZŠ Břečťanová - Praha 10, ZŠ s RVJ Bronzová - Praha 13, SoZŠ Integrál - Praha 2, ZŠp Vinohradská - Praha 2, ZŠp Ružinovská - Praha 4, ZŠp Kupeckého - Praha 4 a ZŠp Boleslavova - Praha 4. Dotazníkové šetření bylo anonymní a probíhalo jednorázově v červnu tohoto roku. Jednotlivé dotazníky byly distribuovány v neoznačených, uzavíratelných obálkách. Celkem bylo distribuováno 100 dotazníků. Jejich návratnost byla 87%, vrátilo se tedy 87 z celkového počtu rozdaných dotazníků. 6 dotazníků, tj. 6 % z počtu vrácených dotazníků, muselo být vyřazeno pro neplatnost. Z toho vyplývá, že z původních, 100 rozdaných dotazníků, bylo 81 validních, což je 81%.

7.3 Charakteristika sledovaného souboru

Sledovaný soubor empirického šetření tvořilo 81 respondentů. Jednalo se o homogenní skupinu respondentů, jelikož všichni respondenti jsou profesí pedagogové na základních školách. Základní soubor respondentů byl rozdělen na několik podskupin. Po většinu položek dotazníku byl soubor respondentů rozdělen na pedagogy ze základních škol běžného typu (35 respondentů) a pedagogy ze základních škol praktických (46 respondentů). Z těchto pedagogů byla zároveň vybrána podskupina pedagogů, kteří vykonávají ke svému učitelskému úvazku navíc funkci školního metodika prevence (ze ZŠ 2 pedagogové, ze ZŠp 5 pedagogů), nebo výchovného poradce (2 pedagogové ze ZŠ a 4 pedagogové ze ZŠp). Sledovaný soubor respondentů je charakterizován položkami 1 – 4. Položce č. 1, délce praxe respondentů, se budeme věnovat v úvodu diskuze. Položka č. 2 rozděluje vzorek respondentů podle úrovně nejvyššího dosaženého vzdělání. Téměř naprostá většina respondentů absolvovala vysokoškolské vzdělání pedagogického směru. Ze vzorku pedagogů ZŠ se jedná o 88,6% respondentů, tedy 31 pedagogů, ze vzorku pedagogů základních škol praktických jsou vysokoškolští pedagogové zastoupeni 97,8%, tedy 45 pedagogy.

8 Výsledky šetření

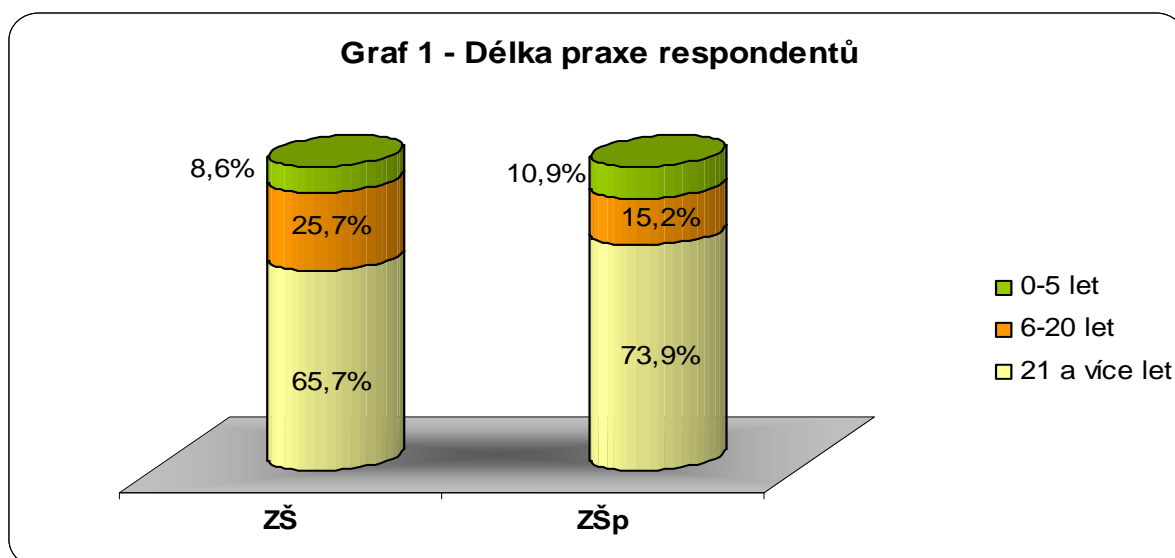
Výsledky šetření byly zpracovány v programu Microsoft Office 2003 (MO Word a MO Excel). Pro přesnou interpretaci výsledků bylo vyhotoveno 26 tabulek a 25 grafů. Některé položky v dotazníku byly vyhodnoceny prostřednictvím 2 tabulek a 2 grafů, jedna z otevřených položek byla vyhodnocena pouze tabulkou.

8.1 Interpretace výsledků šetření

Položka č. 1: Délka vaší pedagogické praxe

Tabulka 1 – Délka praxe respondentů

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
0-5 let	3	8,6%	5	10,9%
6-20 let	9	25,7%	7	15,2%
21 a více let	23	65,7%	34	73,9%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

V grafu 1 – Délka praxe respondentů je znázorněno složení respondentů podle délky jejich pedagogické praxe. 8,6% respondentů, tedy 3 pedagogové ze základních škol, jsou v praxi pouze 0 – 5 let. 25,7% respondentů, tedy 9 pedagogů ze ZŠ, má za sebou

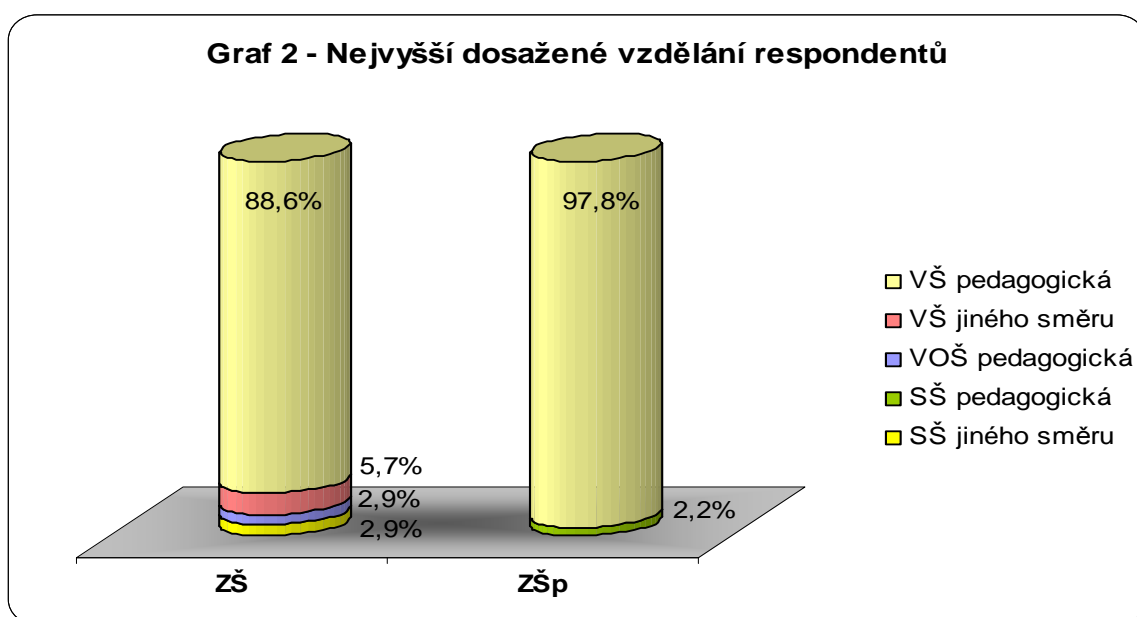
pedagogickou praxi dlouhou 6 – 20 let. 23 pedagogů, kteří představovali 65,7% respondentů ze ZŠ, učí 21 a více let.

Na základních školách praktických 10,9% respondentů, což představuje 5 pedagogů ze vzorku, vyučuje 0 – 5 let. 15,2% respondentů, tedy 7 pedagogů ze základních škol praktických, vyučuje 6 – 20 let. 73,9% respondentů, tedy 34 pedagogů vyučujících na základních školách praktických, má za sebou praxi dlouhou 21 a více let.

Položka č. 2: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

Tabulka 2 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
VŠ pedagogická	31	88,6%	45	97,8%
VOŠ pedagogická	1	2,9%	0	0,0%
VŠ jiného směru	2	5,7%	0	0,0%
SŠ pedagogická	0	0,0%	1	2,2%
SŠ jiného směru	1	2,9%	0	0,0%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

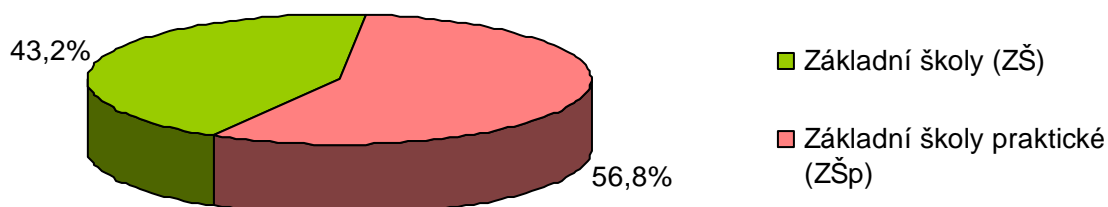
Z grafu 2 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů, zobrazujícího nejvyšší dosažené vzdělání respondentů, vyplývá, že 88,6% respondentů, tedy 31 pedagogů ze ZŠ a 97,8% respondentů, tedy 45 pedagogů ze ZŠ praktických, absolvovalo a dokončilo pedagogický obor na vysoké škole. 2 dotazovaní pedagogové ze ZŠ, tedy 5,7% ze vzorku respondentů, vystudovali vysokou školu nepedagogického oboru. 1 z dotazovaných pedagogů ze ZŠ, tedy 2,9% respondentů, absolvovalo VOŠ pedagogického zaměření. 1 pedagog působící na ZŠ praktické, tedy 2,2% z těchto respondentů, absolvoval střední školu pedagogického zaměření. Tento typ vzdělání neuvedl žádný z respondentů ze základních škol běžného typu. 2,9% respondentů, tedy 1 pedagog z běžné ZŠ absolvoval střední školu nepedagogického směru. Žádný z pedagogů základních škol praktických neuvedl vysokoškolský obor jiného než pedagogického zaměření, VOŠ pedagogického směru ani střední školu pedagogickou jako své nejvyšší dosažené vzdělání.

Položka č. 3: Typ školy, na které pedagogicky působíte

Tabulka 3 – Počet respondentů podle typu školy

	Počet respondentů	f_i
Základní školy (ZŠ)	35	43,2%
Základní školy praktické (ZŠp)	46	56,8%
Celkem	81	100,0%

Graf 3 - Počet respondentů podle typu školy

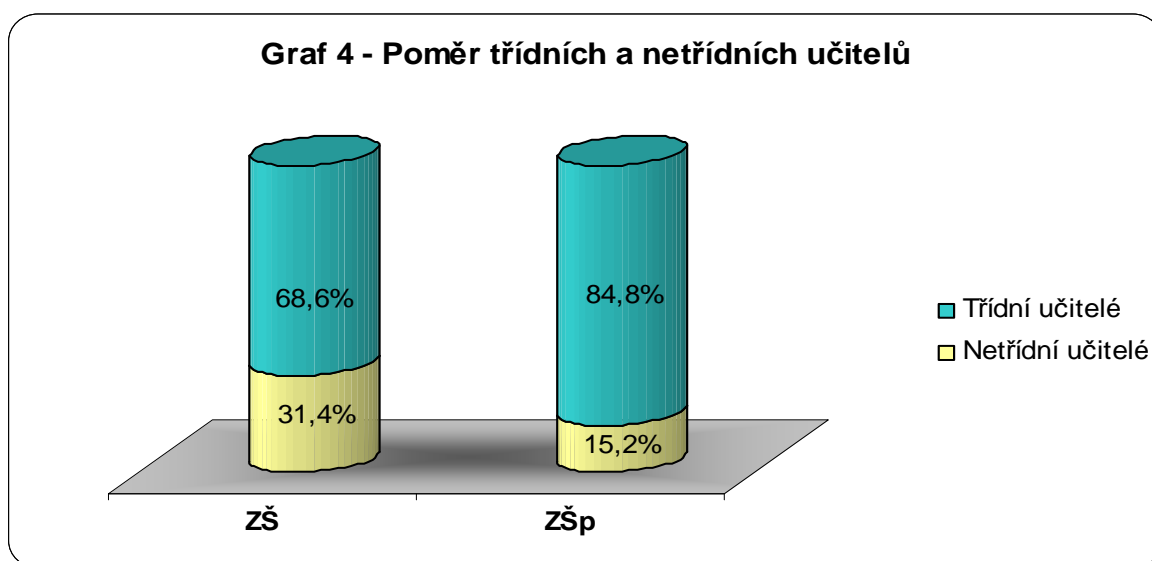

Graf 3 – Počet respondentů podle typu školy zobrazuje počet respondentů podle typu školy, na které působí. Z celkového počtu 81 pedagogů, představuje 35 pedagogů ze základních škol 43,2% respondentů. 56,8% tvoří respondenti působící na základních školách praktických, tedy 46 pedagogů.

Položka č. 4: Vaše pracovní pozice (je možné označit více možností)

Tabulka 4 – Poměr třídních a netřídních učitelů

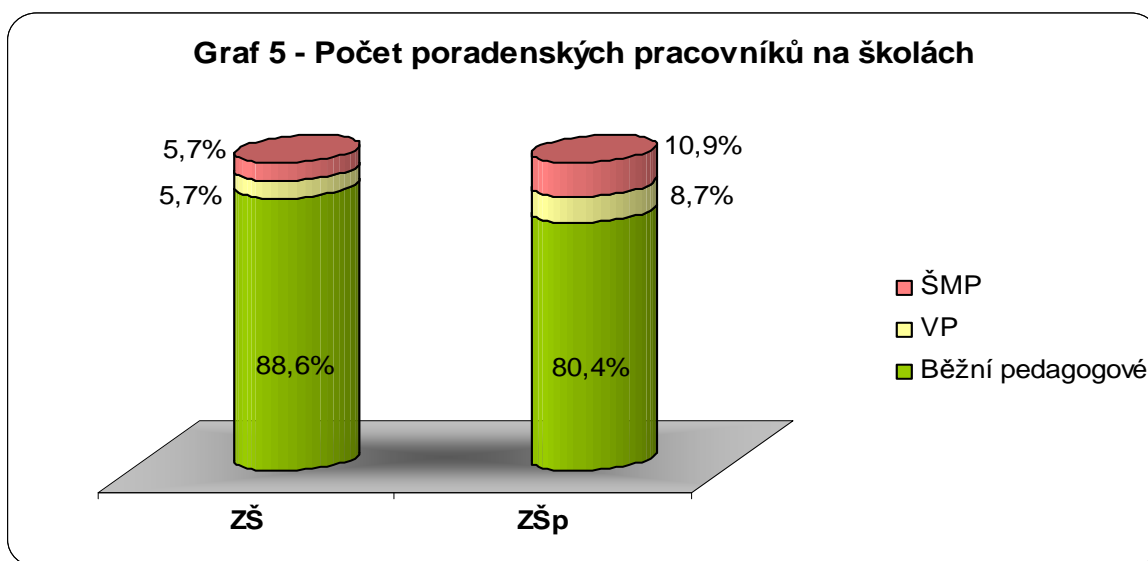
	ZŠ	f_i	ZŠp	f_i
Třídní učitelé	24	68,6%	39	84,8%
Netřídní učitelé	11	31,4%	7	15,2%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

Graf 4 – Poměr třídních a netřídních učitelů zobrazuje poměr třídních a netřídních učitelů ve vzorku respondentů. 68,6% respondentů ze základních škol, tedy 24 pedagogů, působí jako třídní učitelé, 11 pedagogů, kteří představují 31,4% respondentů působí na školách jako netřídní učitelé. 39 pedagogů představujících 84,8% respondentů ze základních škol praktických, působí jako třídní učitelé, 15,2% respondentů ze základních škol praktických, tedy 7 pedagogů, působí jako netřídní učitelé.

Tabulka 5 – Počet poradenských pracovníků na školách

	ZŠ	f_i	ZŠp	f_i
ŠMP	2	5,7%	5	10,9%
VP	2	5,7%	4	8,7%
Běžní pedagogové	31	88,6%	37	80,4%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

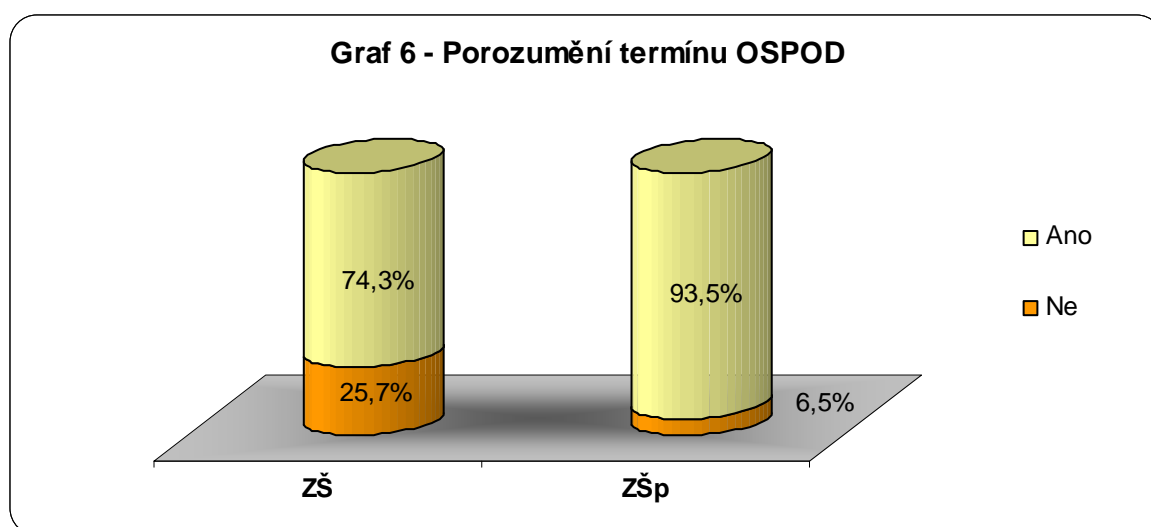

Graf 5 – Počet poradenských pracovníků na školách, zobrazuje počet poradenských pracovníků, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, v poměru k počtu běžných pedagogů. Ve vzorku respondentů ze základních škol, bylo 5,7% výchovných poradců, tedy 2 pedagogové s touto funkcí, a 5,7% školních metodiků prevence, tedy 2 metodici. Zbýlých 31 pedagogů na základních školách představovalo 88,6% z těchto respondentů. Ve vzorku respondentů ze základních škol praktických bylo 10,9% z respondentů, tedy 5 pedagogů, ve funkci školního metodika prevence. 8,7% respondentů, tedy 4 pedagogové ze základních škol praktických, vykonává funkci výchovného poradce. Běžných pedagogů ze vzorku základních škol praktických, bylo 37, tedy 80,4% respondentů.

Položka č. 5: Pokuste se vysvětlit termín OSPOD

Tabulka 6 – Porozumění termínu OSPOD

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Ano	26	74,3%	43	93,5%
Ne	9	25,7%	3	6,5%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

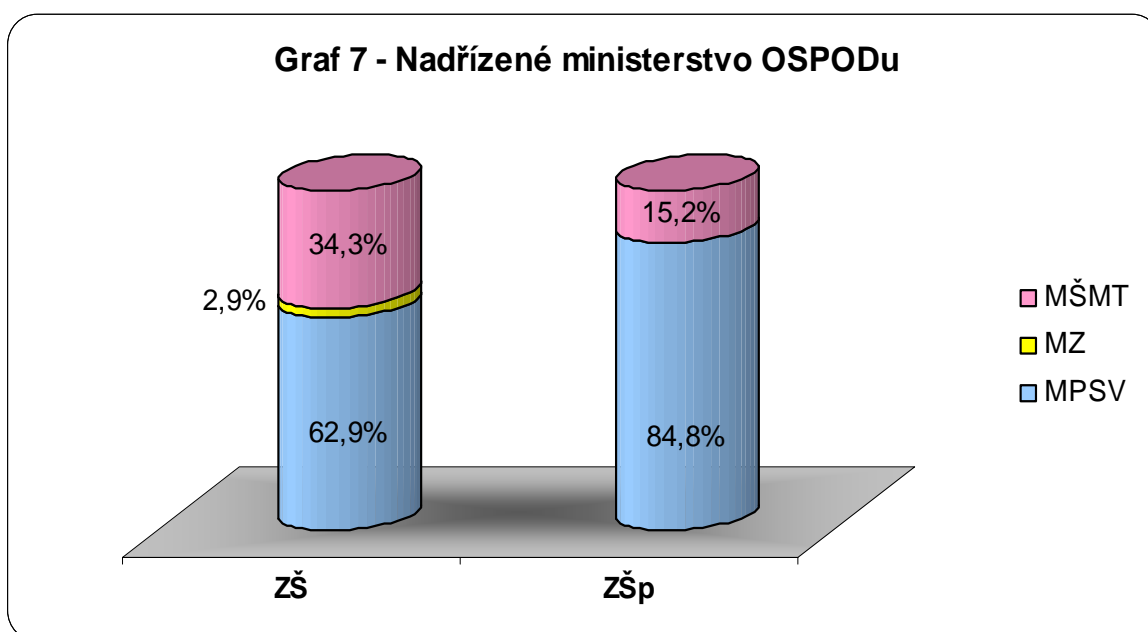

V grafu 6 – Porozumění termínu OSPOD je znázorněno, kolik procent respondentů rozumí termínu OSPOD. 26 pedagogů základních škol, představujících 74,3% těchto respondentů, dokázalo vysvětlit tuto zkratku. Zbýlých 25,7% respondentů, tedy 9 pedagogů základních škol, nedokázalo termín vysvětlit. 93,5% pedagogů základních škol praktických, tedy 43 z těchto pedagogů, dokázalo uspokojivě vysvětlit termín OSPOD. Zbýlých 6,5% respondentů tedy 3 pedagogové působící na základní škole praktické, termín vysvětlit nedokázali.

Položka č. 6: Funkce kontrolního a odvolacího úřadu ve věci sociálně-právní ochrany zastává

Tabulka 7 – Nadřízené ministerstvo OSPODu

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
MŠMT	12	34,3%	7	15,2%
MZ	1	2,9%	0	0,0%
MPSV	22	62,9%	39	84,8%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

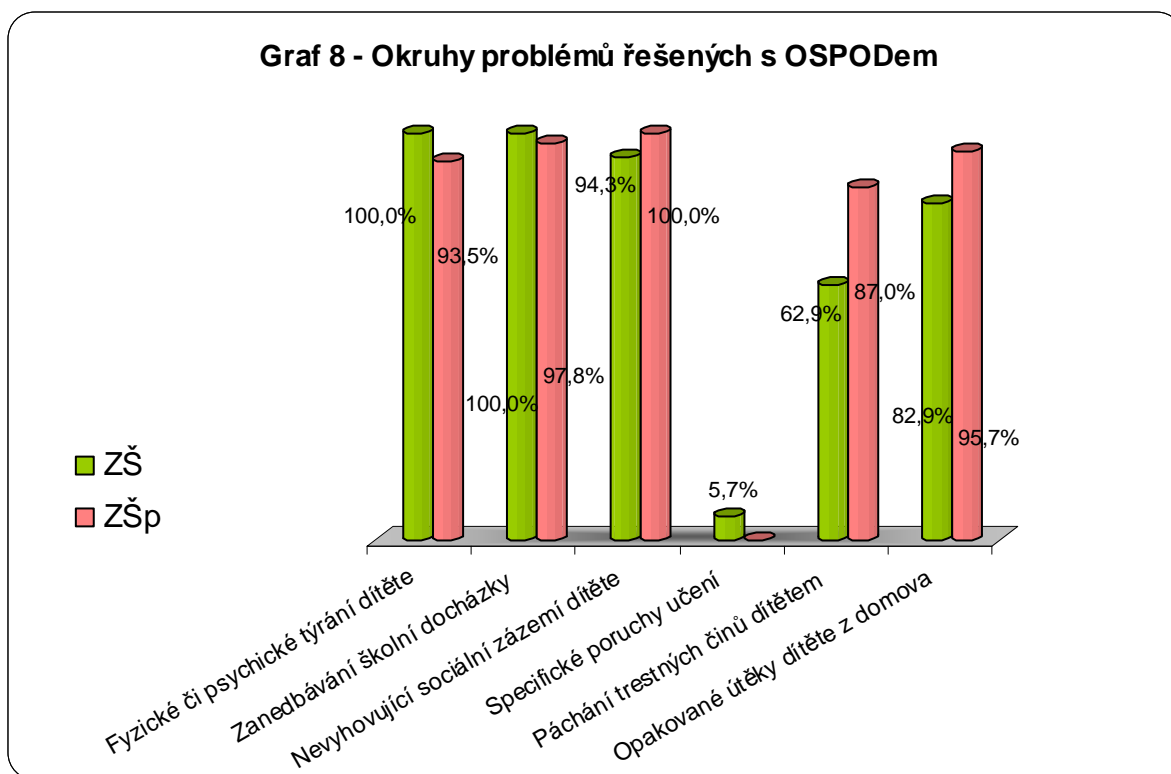

Z grafu 7 – Nadřízené ministerstvo OSPODu je patrné, kolik procent respondentů vědělo, do resortu kterého ministerstva, spadá OSPOD. 12 pedagogů, tedy 34,3% respondentů ze základních škol, odpovědělo variantou MŠMT. 2,9% respondentů, tedy 1 pedagog, odpověděl variantou MZ. Tuto variantu nezvolil žádný z pedagogů základních škol praktických. 62,9% respondentů ze základních škol, tedy 22 pedagogů odpovědělo, že se jedná o MPSV. 15,2% respondentů ze základních škol praktických, tedy 7 pedagogů, odpovědělo variantou MŠMT a 39 respondentů, představujících 84,8% respondentů základních škol praktických, odpovědělo variantou MPSV.

Položka č. 7: OSPOD se zabývá řešením těchto problémů (označte všechny možnosti, které považujete za správné)

Tabulka 8 – Okruhy problémů řešených s OSPODem

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Fyzické či psychické týrání dítěte	35	100,0%	43	93,5%
Zanedbávání školní docházky	35	100,0%	45	97,8%
Nevyhovující sociální zázemí dítěte	33	94,3%	46	100,0%
Specifické poruchy učení	2	5,7%	0	0,0%
Páchání trestných činů dítětem	22	62,9%	40	87,0%
Opakované útěky dítěte z domova	29	82,9%	44	95,7%

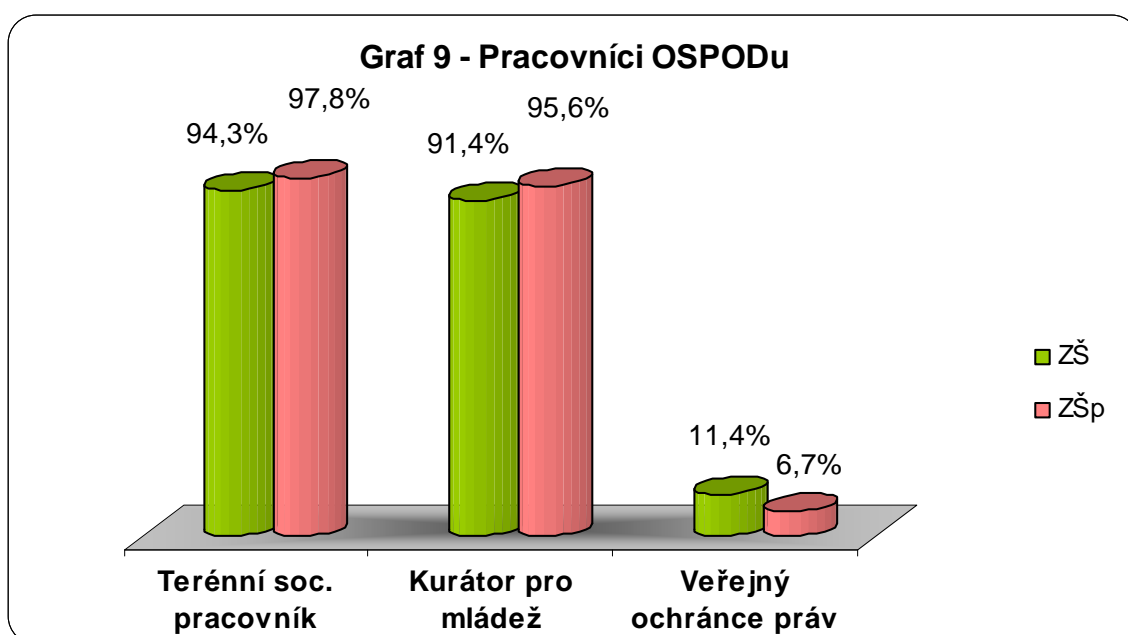
Graf 8 – Okruhy problémů řešených s OSPODem zaznamenává, které problémy se podle respondentů obvykle řeší v součinnosti s OSPODem. Fyzické či psychické týrání dítěte by s OSPODem řešilo 100% respondentů, tedy 35 pedagogů základních škol a 93,5% respondentů, tedy 43 pedagogů ze základních škol praktických. Kvůli zanedbávání školní docházky by OSPOD kontaktovalo 100% respondentů, tedy 35 pedagogů ze základních

škol a 97,8% respondentů ze základních škol praktických, tedy 45 pedagogů. Nevyhovující sociální zázemí dítěte zvolilo 94,3% respondentů ze základních škol, tedy 33 pedagogů. Na základních školách praktických by tento problém řešilo s OSPODem 100% respondentů, tedy 46 pedagogů. Specifické poruchy učení by s OSPODem řešilo 5,7% respondentů, tedy 2 pedagogové běžných základních škol. Tuto variantu nezvolil žádný z pedagogů základních škol praktických. Páchání trestných činů zvolilo 62,9% respondentů ze základních škol, tedy 22 z těchto pedagogů a 87% respondentů ze základních škol praktických, 40 pedagogů. Problémem, který je třeba řešit v součinnosti s OSPODem, jsou podle 82,9% respondentů základních škol, tedy dle 29 pedagogů, opakované útoky z domova. Stejný názor má 95,7% respondentů základních škol praktických, tedy 44 pedagogů.

Položka č.8: Mezi pracovníky OSPODu patří (označte všechny možnosti, které považujete za správné)

Tabulka 9 – Pracovníci OSPODu

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Terénní soc. pracovník	33	94,3%	44	97,8%
Kurátor pro mládež	32	91,4%	43	95,6%
Veřejný ochránce práv	4	11,4%	3	6,7%

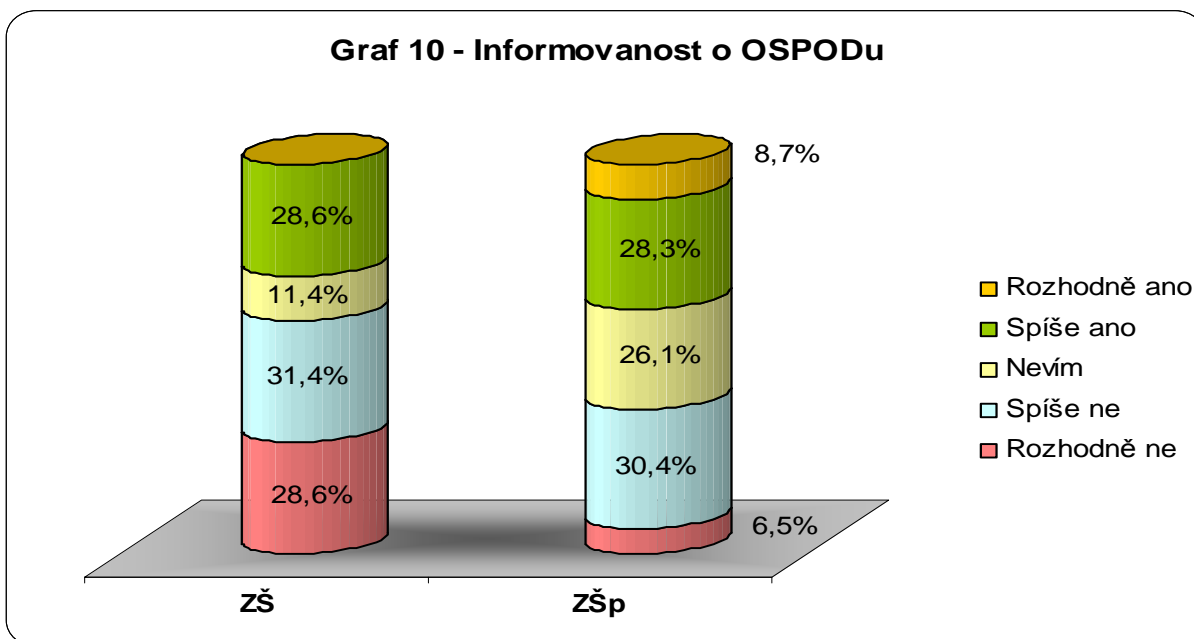

Graf 9 – Pracovníci OSPODu shrnuje, kdo podle respondentů patří mezi pracovníky OSPODu. 94,3% respondentů, tedy 33 pedagogů ze základních škol a 97,8% respondentů, tedy 44 pedagogů ze základních škol praktických, se domnívá, že mezi pracovníky OSPODu patří terénní sociální pracovník. 91,4% respondentů ze základních škol, tedy 32 pedagogů, a 95,6% respondentů ze základních škol praktických, tedy 43 pedagogů, zahrnuje mezi pracovníky OSPODu kurátora pro mládež. Veřejného ochránce práv označilo jako pracovníka OSPODu 11,4% respondentů základních škol, tedy 4 pedagogové, a 6,7% respondentů ze základních škol praktických, tedy 3 pedagogové.

Položka č. 9: Domníváte se, že máte dostatek informací o činnosti OSPODu?

Tabulka 10 – Informovanost o OSPODu

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Rozhodně ano	0	0,0%	4	8,7%
Spíše ano	10	28,6%	13	28,3%
Nevím	4	11,4%	12	26,1%
Spíše ne	11	31,4%	14	30,4%
Rozhodně ne	10	28,6%	3	6,5%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

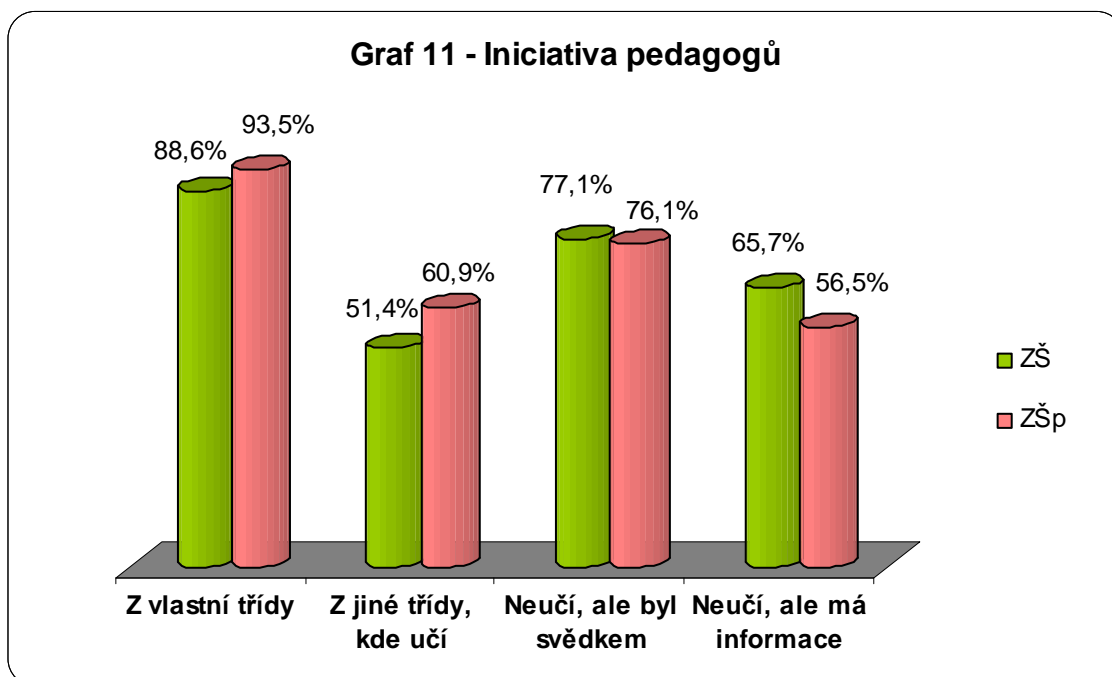
Graf 10 – Informovanost o OSPODu znázorňuje sebekritické zhodnocení úrovně znalostí respondentů o OSPODu. 28,6% respondentů, tedy 10 pedagogů základních škol, se domnívá, že se spíše cítí informovaní o OSPODu. 11,4% respondentů, tedy 4 pedagogové nevědí, zda mají dostatek informací o OSPODu. 31,4% respondentů, tedy 11 pedagogů základních škol, má dojem, že spíše nemá dostatek informací o OSPODu. Zbýlých 28,6% respondentů, tedy 10 pedagogů ze základních škol, se domnívá, že rozhodně nemá dostatek informací o OSPODu. 8,7% respondentů, tedy 4 pedagogové základních škol praktických, se rozhodně cítí být informovaní o činnosti OSPODu. 13

pedagogů, kteří představují 28,3% respondentů ze základních škol praktických, se domnívá, že spíše má dostatek informací o OSPODu. 26,1% respondentů, tedy 12 pedagogů ze základních škol praktických, neví, zda má dostatek informací o činnosti OSPODu. 31,4% respondentů, tedy 14 pedagogů ze základních škol praktických míní, že spíše nemá dostatek informací o OSPODu. 6,5% respondentů ze základních škol praktických, tedy 3 pedagogové, se domnívají, že rozhodně nemají dostatek informací o OSPODu.

Položka č. 10: Myslíte, že by měl učitel iniciovat kontakt či sám kontaktovat OSPOD v případě, že se jedná o řešení problému žáka? (Označte všechny možnosti, které považujete za správné.)

Tabulka 11 – Iniciativa pedagogů

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Z vlastní třídy	31	88,6%	43	93,5%
Z jiné třídy, kde učí	18	51,4%	28	60,9%
Neučí, ale byl svědkem	27	77,1%	35	76,1%
Neučí, ale má informace	23	65,7%	26	56,5%

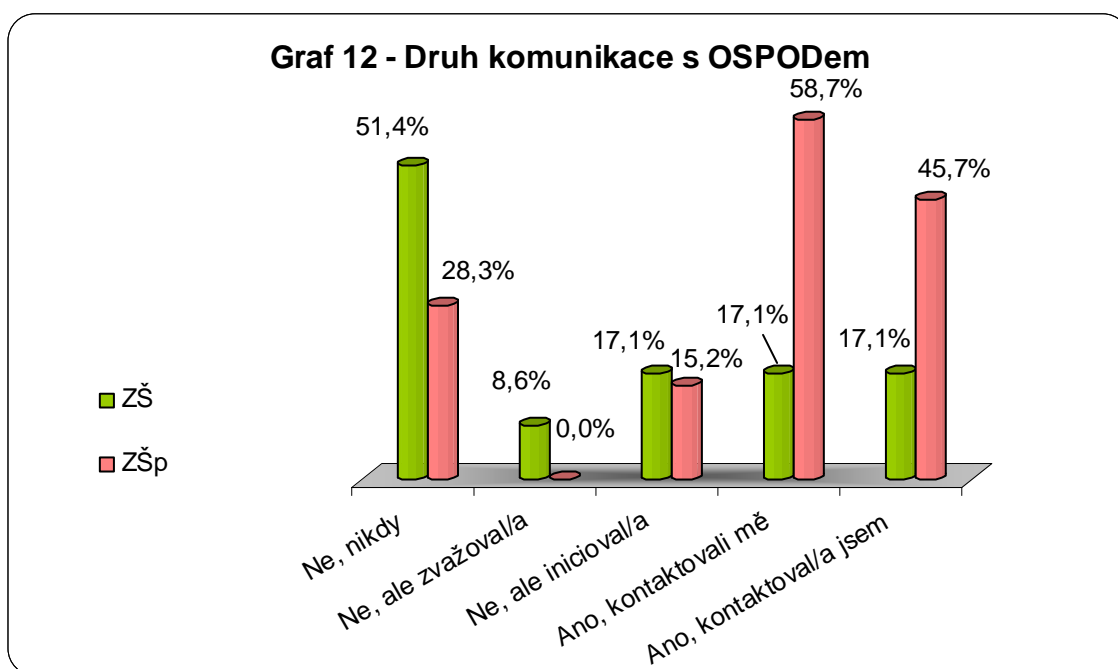

Graf 11 – Iniciativa pedagogů vyobrazuje situace, kdy si respondenti myslí, že by pedagog měl iniciovat kontakt s OSPODem. 88,6% respondentů ze základních škol, tedy 31 pedagogů, by kontaktovalo OSPOD v případě, kdyby se jednalo o žáka z vlastní třídy. OSPOD by v případě žáka z vlastní třídy kontaktovalo 93,5% respondentů ze základních škol praktických, tedy 43 pedagogů. V případě týkajícího se žáka z jiné třídy, kde pedagog vyučuje, by se na OSPOD obrátilo 51,4% respondentů ze základních škol, tedy 18 pedagogů a 60,9% respondentů ze základních škol praktických, tedy 28 dotázaných pedagogů. V případě žáka, kterého sice pedagog osobně nevyučuje, ale byl svědkem situace, která by podle něj měla být řešena s OSPODem, by se na OSPOD obrátilo 7,1% respondentů, tedy 27 pedagogů ze základních škol a 76,1% respondentů, tedy 35 pedagogů ze základních škol praktických. 65,7% respondentů, tedy 23 pedagogů ze základních škol a 56,5% respondentů, tedy 26 pedagogů ze základních škol praktických, se domnívá, že by měl pedagog kontaktovat OSPOD v případě, že se jedná o žáka, kterého neučí, ale o němž získal informace, které nasvědčují sociální patologii.

Položka č. 11: Komunikoval/a jste již někdy s OSPODem ve věci některého z žáků? (Je možné označit více možností)

Tabulka 12 – Druh komunikace s OSPODem

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Ne, nikdy	18	51,4%	13	28,3%
Ne, ale zvažoval/a	3	8,6%	0	0,0%
Ne, ale inicioval/a	6	17,1%	7	15,2%
Ano, kontaktovali mě	6	17,1%	27	58,7%
Ano, kontaktoval/a jsem	6	17,1%	21	45,7%

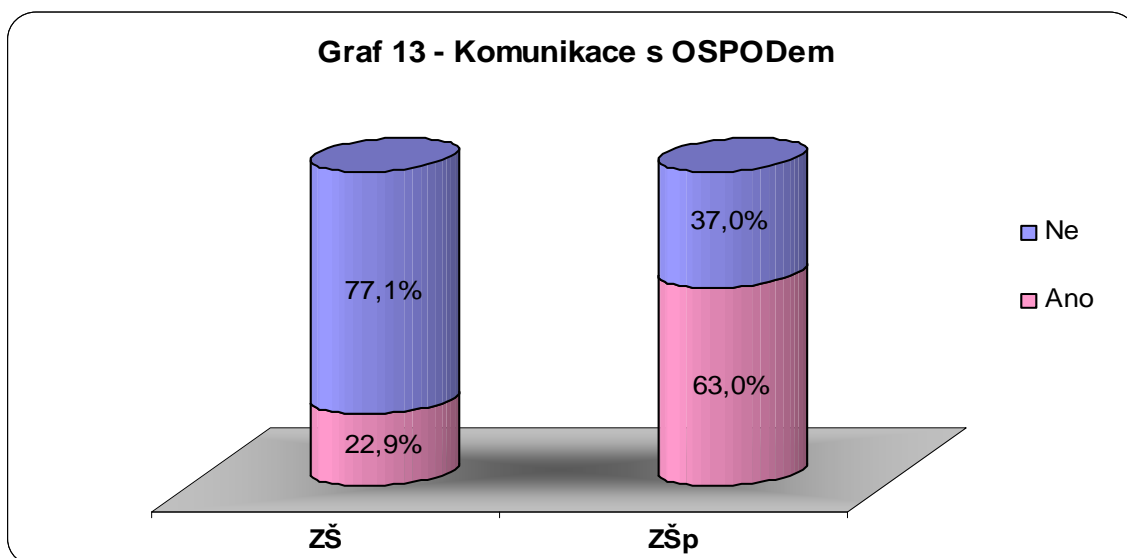

Z grafu 12 – Druh komunikace s OSPODem je patrné, zda respondenti už někdy komunikovali s OSPODem a v případě že ano, jakým způsobem. 51,4% respondentů ze základních škol, tedy 18 pedagogů, nikdy nezvažovalo kontaktování OSPODu. Naproti tomu pedagogů ze základních škol praktických, kteří nikdy nekontaktovali OSPOD, ani o tom neuvažovali, bylo 13, tedy 28,3% respondentů. Respondentů ze základních škol, kteří nikdy nekontaktovali OSPOD, ale už to zvažovali, bylo ve vzorku 8,6%, tedy 3 pedagogové. Žádný z respondentů ze základních škol praktických tuto variantu nezvolil. 17,1% respondentů ze ZŠ, tedy 6 pedagogů, samo nekontaktovalo OSPOD, ale iniciovalo

kontakt někým jiným. Tutéž variantu označilo 15,2% respondentů, tedy 7 pedagogů ze základních škol praktických. OSPODem bylo kontaktováno 17,1% respondentů, tedy 6 pedagogů ze základních škol a 58,7% respondentů ze základních škol praktických, tedy 27 pedagogů. OSPOD osobně kontaktovalo 17,1% respondentů ze základních škol, tedy 6 z těchto pedagogů, na základních školách praktických to bylo 45,7% respondentů, tedy 21 pedagogů.

Tabulka 13 – Komunikace s OSPODem

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Ne	27	77,1%	17	37,0%
Ano	8	22,9%	29	63,0%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

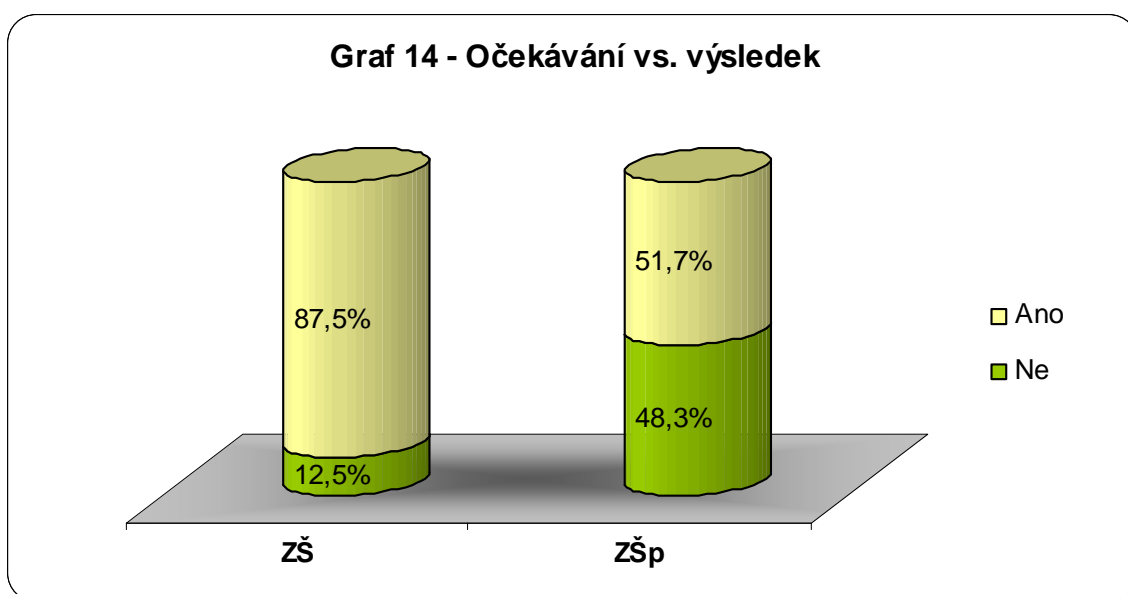

Graf 13 – Komunikace s OSPODem znázorňuje, kolik pedagogů ze základních škol a ze základních škol praktických již někdy jakýmkoli způsobem komunikovalo s OSPODem. 27 pedagogů ze základních škol, tedy 77,1% respondentů, nikdy nekomunikovalo s OSPODem. Na základních školách praktických se jednalo o 17 pedagogů, tedy 37% respondentů, kteří nikdy nekomunikovali s OSPODem. Ze vzorku pedagogů na základních školách komunikovalo s OSPODem 8 z nich, tedy 22,9% z těchto respondentů. Naopak 63% respondentů ze základních škol praktických, tedy 29 pedagogů, s OSPODem již komunikovalo.

Položka č. 12: Nabídli vám pracovníci OSPODu očekávanou pomoc v krizové situaci?

Tabulka 14 – Očekávání vs. výsledek

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Ano	7	87,5%	15	51,7%
Ne	1	12,5%	14	48,3%
Celkem	8	100,0%	29	100,0%

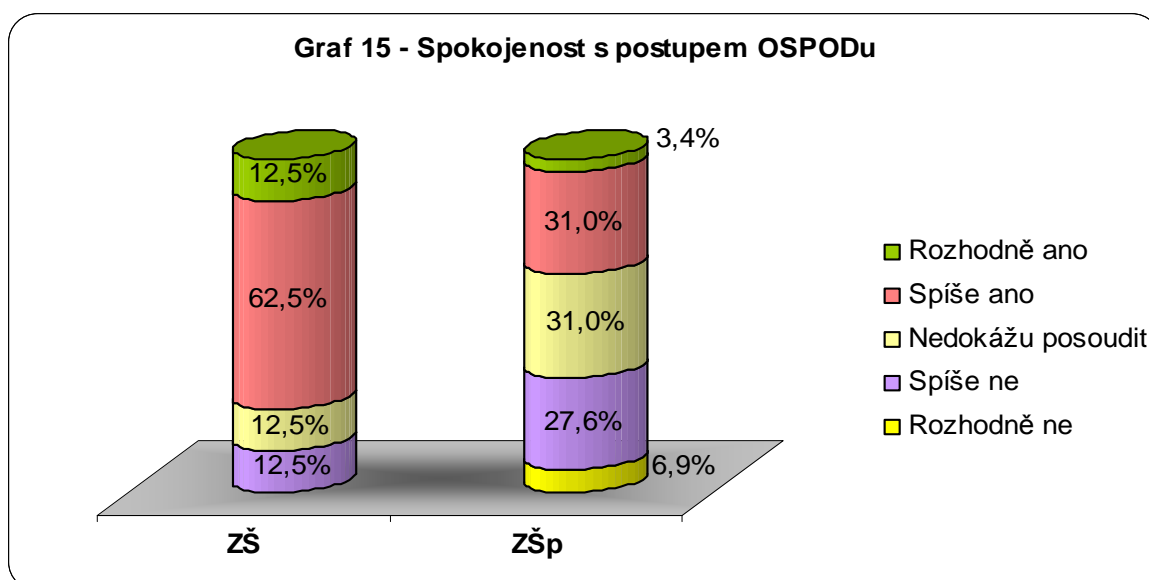

Graf 14 – Očekávání vs. výsledek, již pracuje pouze se vzorkem respondentů, kteří již někdy komunikovali s OSPODem. 87,5% respondentů ze základních škol, tedy 7 z těchto pedagogů, se dočkalo po kontaktování OSPODu očekávané pomoci. 12,5% respondentů, tj. 1 pedagog, se nedočkal očekávaného výsledku. Z pedagogů na základních školách praktických se 51,7% respondentů, tedy 15 pedagogů, dočkalo očekávané pomoci ze strany OSPODu, naopak 48,5% respondentů, tedy 14 pedagogů, naopak očekávalo jiný výsledek.

Položka č. 13: Byl/a jste spokojen/a s postupem pracovníků OSPODu?

Tabulka 15 – Spokojenost s postupem OSPODu

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Rozhodně ano	1	12,5%	1	3,4%
Spíše ano	5	62,5%	9	31,0%
Nedokážu posoudit	1	12,5%	9	31,0%
Spíše ne	1	12,5%	8	27,6%
Rozhodně ne	0	0,0%	2	6,9%
Celkem	8	100,0%	29	100,0%

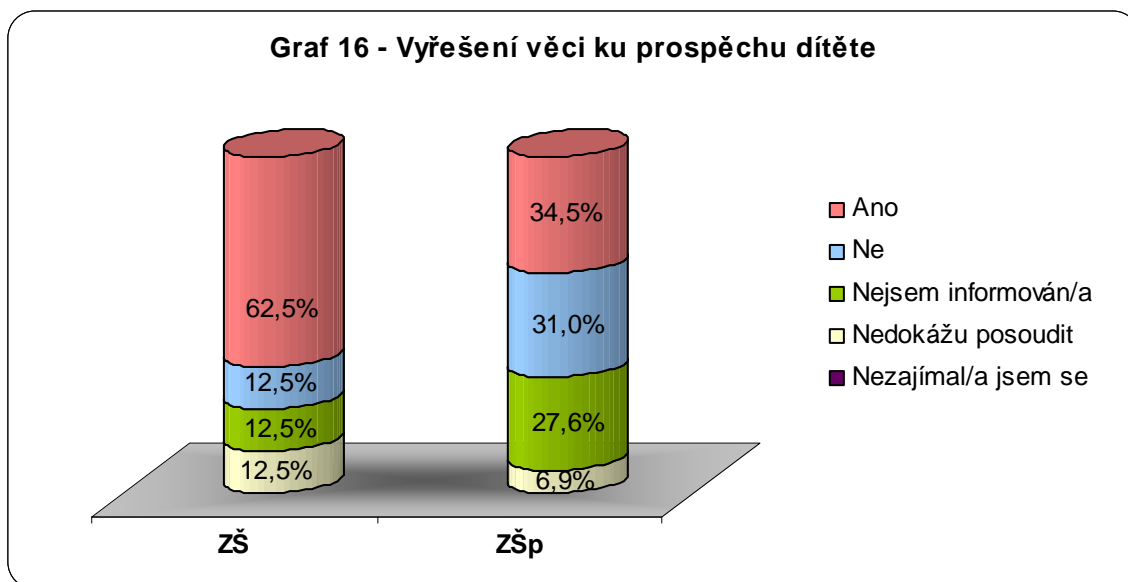
Graf 15 – Spokojenost s postupem OSPODu zobrazuje spokojenost dotazovaných pedagogů s postupem OSPODu. Rozhodně spokojen byl 1 pedagog ze základních škol, tedy 12,5% respondentů, a 1 pedagog ze základních škol praktických, který představoval 3,4% z těchto respondentů. 62,5% respondentů, tedy 5 pedagogů ze základních škol, bylo spíše spokojeno s postupem OSPODu, zatímco na základních školách praktických to bylo pouze 31% respondentů, tedy 9 pedagogů. 12,5% respondentů, tj. 1 pedagog ze základních škol, nedokáže posoudit, zda má být spokojen. Na základních školách praktických tuto variantu označilo 31% respondentů, tedy 9 pedagogů. 1 pedagog ze základních škol, který

představoval 12,5% respondentů, byl spíše nespokojen. Na základních školách praktických bylo spíše nespokojeno 27,6% respondentů, tedy 8 pedagogů. Ze základních škol běžného typu žádný pedagog nebyl rozhodně nespokojen. Ze základních škol praktických byli rozhodně nespokojeni s postupem OSPODu 2 pedagogové, kteří představovali 6,9% respondentů.

Položka č. 14 Vyřešil OSPOD, podle vašeho mínění, předmětnou věc ku prospěchu dítěte?

Tabulka 16 – Vyřešení věci ku prospěchu dítěte

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Ano	5	62,5%	10	34,5%
Ne	1	12,5%	9	31,0%
Nejsem informován/a	1	12,5%	8	27,6%
Nedokážu posoudit	1	12,5%	2	6,9%
Nezajímá/a jsem se	0	0,0%	0	0,0%
Celkem	8	100,0%	29	100,0%

Graf 16 – Vyřešení věci ku prospěchu dítěte zobrazuje, kolik z dotazovaných pedagogů se domnívá, že OSPOD vyřešil danou situaci ku prospěchu dítěte. 62,5% respondentů ze základních škol, tedy 5 pedagogů, se domnívá, že OSPOD vyřešil

předmětnou věc ku prospěch dítěte. Na základních školách praktických tuto variantu označilo 34,5% respondentů, tedy 10 pedagogů. 12,5% respondentů, tedy 1 z pedagogů základních škol, a 31% respondentů ze základních škol praktických, tedy 9 pedagogů, se domnívá, že věc nebyla vyřešena ku prospěchu dítěte. O výsledku řešení není informováno 12,5% respondentů ze základních škol, tedy 1 pedagog, a 27,6% respondentů ze základních škol praktických, tedy 8 pedagogů. Výsledek vyřešení věci nedokáže posoudit 12,5% respondentů ze základních škol, tedy 1 pedagog, a 6,9% respondentů, tedy 2 pedagogové ze základních škol praktických. Variantu „Nezajímal/a jsem se“, nezvolil žádný z pedagogů ani z jedné skupiny respondentů.

Položka č. 15: Jakou máte zkušenost s pracovníky OSPODu? (Zamyslete se například nad těmito faktory: cíl zájem podle vás sledují, míra snahy vyřešit věc ku prospěchu dítěte, důvěra pracovníků OSPODu k pedagogům, vstřícnost, ochota, zpětná vazba škole apod.)

Tabulka 17 – Konkrétní zkušenosti pedagogů

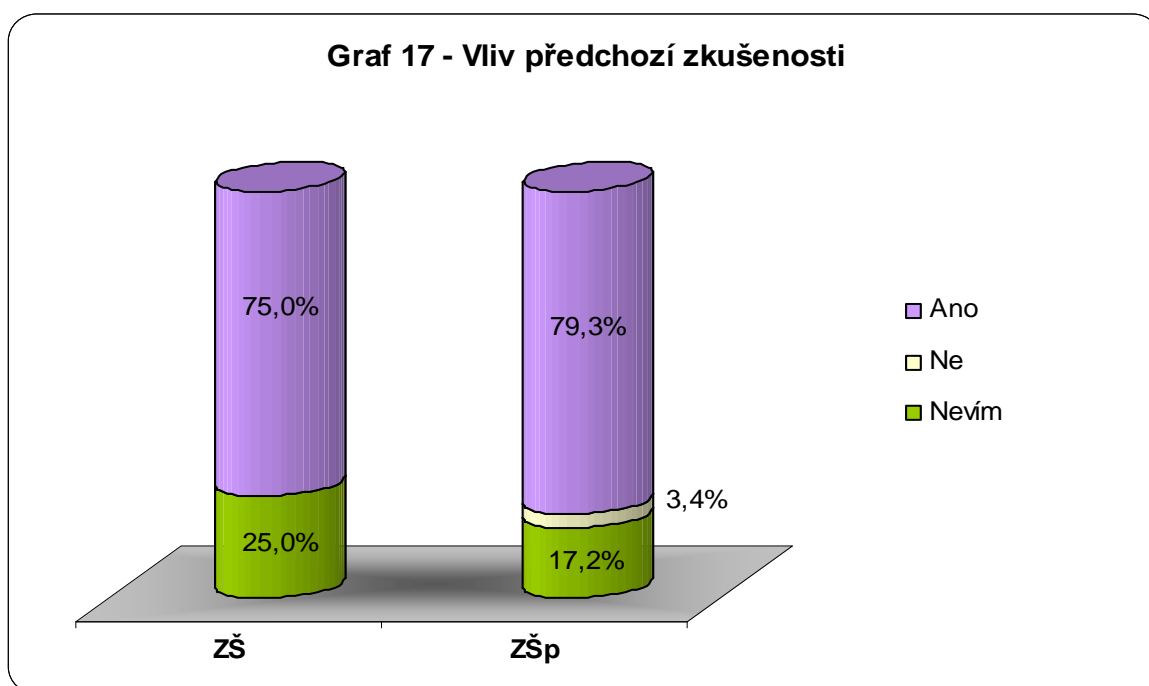
Konkrétní zkušenosti respondentů	Počet odpovědí	f _i
Nedostatečná zpětná vazba	10	27,0%
Sledování prospěchu dítěte	10	27,0%
Nejednotný přístup pracovníků OSPODu	7	18,9%
Neochota pracovníků OSPODu	5	13,5%
Vstřícnost a ochota pracovníků OSPODu	5	13,5%
Vzájemná důvěra	5	13,5%
Dobrá zpětná vazba	3	8,1%
Nedostatek sociálních pracovníků	2	5,4%
Omezené možnosti sociálních pracovníků	2	5,4%
Pocit nedůvěry ze strany OSPODu	2	5,4%
Neschopnost a nedůslednost pracovníků OSPODu	2	5,4%

Tabulka 17 – Konkrétní zkušenosti pedagogů znázorňuje všechny zmiňované varianty odpovědí respondentů seřazené podle četnosti. Fialovou barvou jsou znázorněny pozitivní zkušenosti pedagogů, žlutou barvou pak negativní zkušenosti. Jako nejčastější problém vidělo 27% respondentů, tedy 10 dotazovaných pedagogů, nedostatečnou zpětnou vazbu. Nejčastěji zmiňovanou kladnou zkušeností bylo sledování prospěchu dítěte. Tuto variantu zmínilo také 10 pedagogů, tedy 27% respondentů. Další nejčastější odpovědí byl nejednotný přístup pracovníků OSPODu, který jmenovalo 18,9% respondentů, tedy 7 pedagogů. 5 pedagogů, což představuje 13,5% ze vzorku respondentů, zmiňovalo neochotu pracovníků OSPODu. Srovnatelné množství respondentů jmenovalo naopak vstřícnost a ochotu pracovníků OSPODu a vzájemnou důvěru. Dobrou zpětnou vazbu ze strany OSPODu zmínilo 8,1% respondentů, tedy 3 pedagogové. Nedostatek sociálních pracovníků, pocit nedůvěry ze strany OSPODu a nedůslednost pracovníků OSPODu jsou negativní zkušenosti, které uvádějí vždy 2 pedagogové, tedy 5,4% respondentů.

Položka č. 16: Obrátil/a byste se v podobném případě na základě své zkušenosti opět na OSPOD?

Tabulka 18 – Vliv předchozí zkušenosti

	ZŠ	f_i	ZŠp	f_i
Ano	6	75,0%	23	79,3%
Ne	0	0,0%	1	3,4%
Nevím	2	25,0%	5	17,2%
Celkem	8	100,0%	29	100,0%

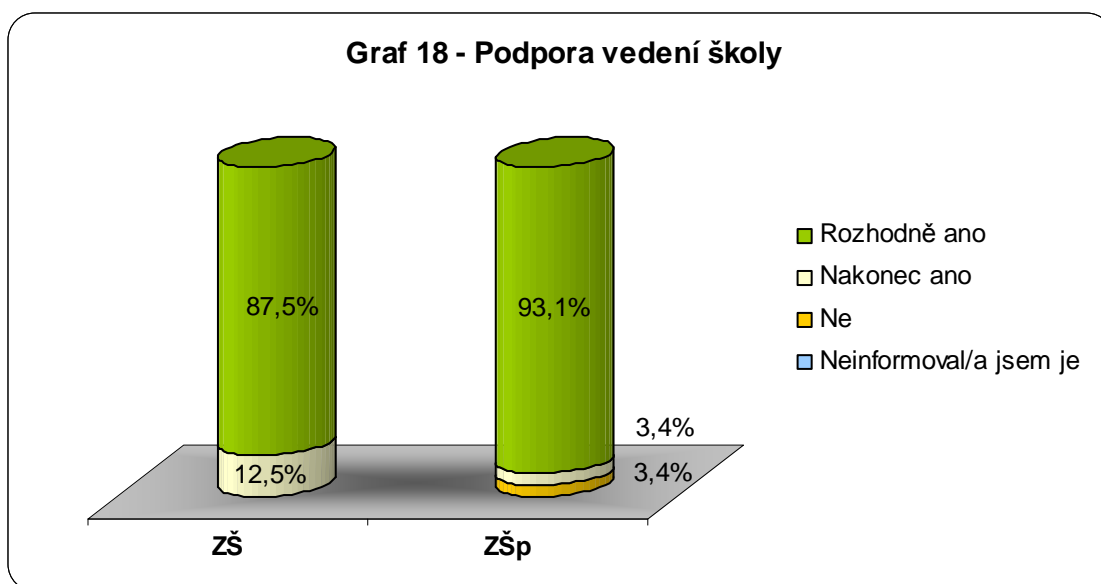

Graf 17 – Vliv předchozí zkušenosti zobrazuje, kolik pedagogů by se na základě své zkušenosti obrátilo opět v řešení podobné věci na OSPOD. Na OSPOD by se znovu v podobném případě obrátilo 75% respondentů ze základních škol, tedy 6 pedagogů, a 79,3% respondentů ze základních škol praktických, tedy 23 pedagogů. Na OSPOD by se v podobném případě už neobrátil pouze 1 pedagog ze základních škol praktických, který představuje ve vzorku 3,4% respondentů. 25% respondentů ze ZŠ, tedy 2 pedagogové, a 17,2% respondentů ze ZŠp, tedy 6 pedagogů, neví, zda by se obrátili opět na OSPOD.

Položka č. 17: Cítil/a jste během svého jednání s OSPODem podporu vedení školy?

Tabulka 19 – Podpora vedení školy

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Rozhodně ano	7	87,5%	27	93,1%
Nakonec ano	1	12,5%	1	3,4%
Ne	0	0,0%	1	3,4%
Neinformoval/a jsem je	0	0,0%	0	0,0%
Celkem	8	100,0%	29	100,0%

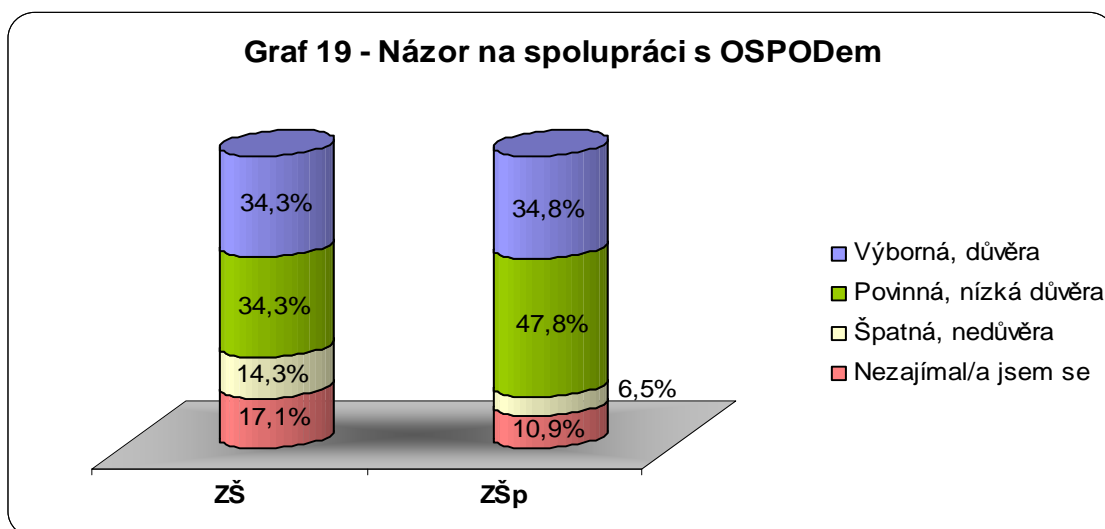

Graf 18 – Podpora vedení školy znázorňuje procento pedagogů, kteří během svého jednání s OSPODem cítili podporu vedení školy. Na základních školách rozhodně cítilo podporu vedení školy ve svém jednání s OSPODem 87,5% respondentů, tedy 7 pedagogů. 12,5% respondentů ze základních škol, tj. 1 pedagog, si musel svůj názor před vedením školy obhájit a nakonec cítil jeho podporu. Tuto variantu zvolil v dotazníku také 1 pedagog ze základních škol praktických, ten představoval ve vzorku respondentů 3,4%. 3,4% respondentů ze základních škol praktických, tj. 1 pedagog, musel jednat proti nařízení školy. Žádný z pedagogů základních škol ani základních škol praktických ve věci jednání s OSPODem vedení školy neobešel.

Položka č. 18: Jaký názor na spolupráci s OSPODem převládá, podle vašeho mínění, na vašem pracovišti?

Tabulka 20 – Názor na spolupráci s OSPODem

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Výborná, důvěra	12	34,3%	16	34,8%
Povinná, nízká důvěra	12	34,3%	22	47,8%
Špatná, nedůvěra	5	14,3%	3	6,5%
Nezajímá/a jsem se	6	17,1%	5	10,9%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

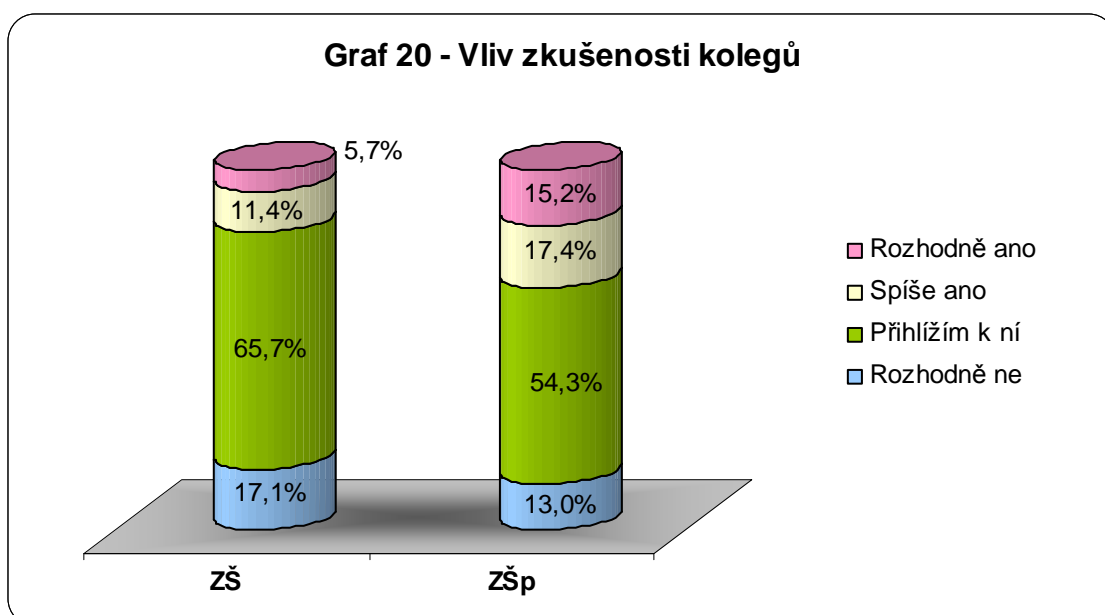

Graf 19 – Názor na spolupráci s OSPODem zobrazuje, jaký názor na OSPOD převládá podle všech respondentů na jejich škole. 34,3% respondentů, tedy 12 pedagogů, ze ZŠ a 34,8% respondentů, tedy 16 pedagogů ze ZŠp, se domnívá, že na jejich pracovišti panuje výborná spolupráce s OSPODem a vzájemná důvěra. 34,3% respondentů, tedy 12 pedagogů ze ZŠ, a 47,8% respondentů ze ZŠp, tedy 22 pedagogů, se domnívá, že spolupráce je na jejich pracovišti vnímána spíše jako povinná, která je provázena nízkou vzájemnou důvěrou. Spolupráci s OSPODem hodnotí jako špatnou a bez vzájemné důvěry ve školách 14,3% respondentů ze ZŠ, tedy 5 pedagogů, a 6,5% respondentů ze ZŠp, tedy 3 pedagogové. 17,1% respondentů ze ZŠ, tedy 6 pedagogů, a 10,9% respondentů, tedy 5 pedagogů na ZŠp, nedokáže obecný názor školního sboru vyhodnotit.

Položka č. 19: Domníváte se, že by vaše rozhodování kontaktovat či nekontaktovat OSPOD mohla ovlivnit předchozí zkušenost vašich kolegů?

Tabulka 21 – Vliv zkušenosti kolegů

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Rozhodně ano	2	5,7%	7	15,2%
Spíše ano	4	11,4%	8	17,4%
Přihlížím k ní	23	65,7%	25	54,3%
Rozhodně ne	6	17,1%	6	13,0%
Celkem	35	100,0%	46	100,0%

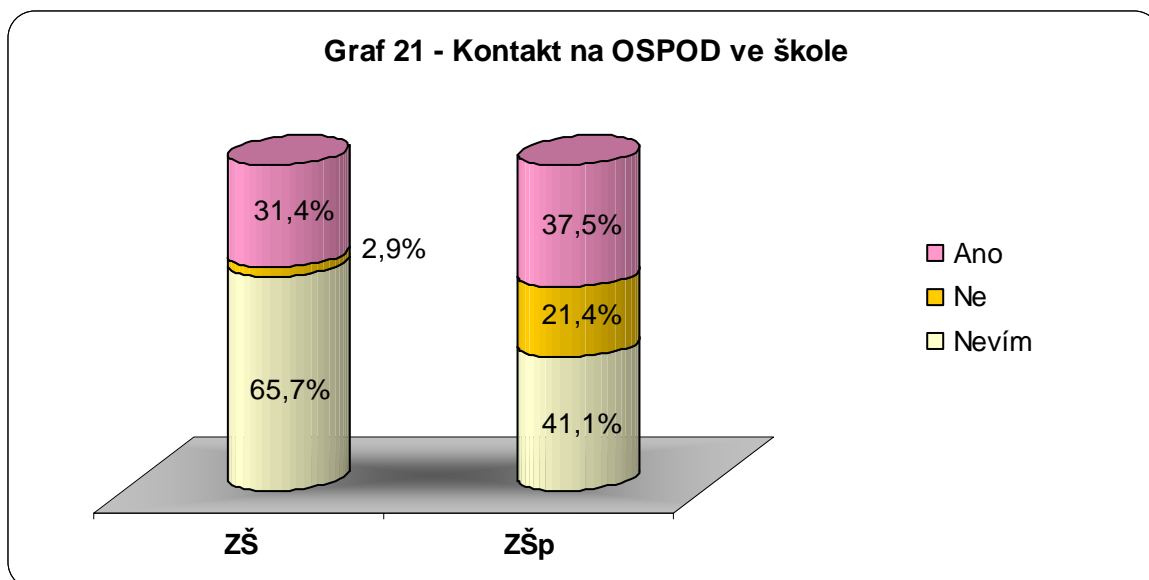

Graf 20 – Vliv zkušenosti kolegů zobrazuje, do jaké míry se nechají dotazovaní pedagogové ovlivnit v rozhodování, zda kontaktovat či nekontaktovat OSPOD, předchozí zkušeností svých kolegů. 5,7% respondentů na ZŠ, tedy 2 pedagogové a 15,2% ZŠp, tedy 7 pedagogů, se rozhodně nechá ovlivnit předchozí zkušeností svých kolegů. 11,4% respondentů ze ZŠ, tedy 4 pedagogové a 17,4% respondentů ze ZŠp, tedy 8 pedagogů, by se předchozími zkušenostmi svých kolegů spíše nechalo ovlivnit. 65,7% respondentů ze ZŠ, tedy 23 pedagogů, a 54,3% respondentů, tedy 25 pedagogů ze ZŠp, by ke zkušenosti svých kolegů přihlíželo. 17,1% respondentů ze ZŠ, tedy 6 pedagogů, a 13% respondentů ze ZŠp, tedy 6 pedagogů, by se rozhodně ovlivnit nenechalo.

Položka č. 20: Máte ve vaší škole (např. ve sborovně) vyvěšen kontakt na pracovníky OSPODu?

Tabulka 22 – Kontakt na OSPOD ve škole

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Ano	11	31,4%	21	37,5%
Ne	1	2,9%	12	21,4%
Nevím	23	65,7%	23	41,1%
Celkem	35	100,0%	56	100,0%

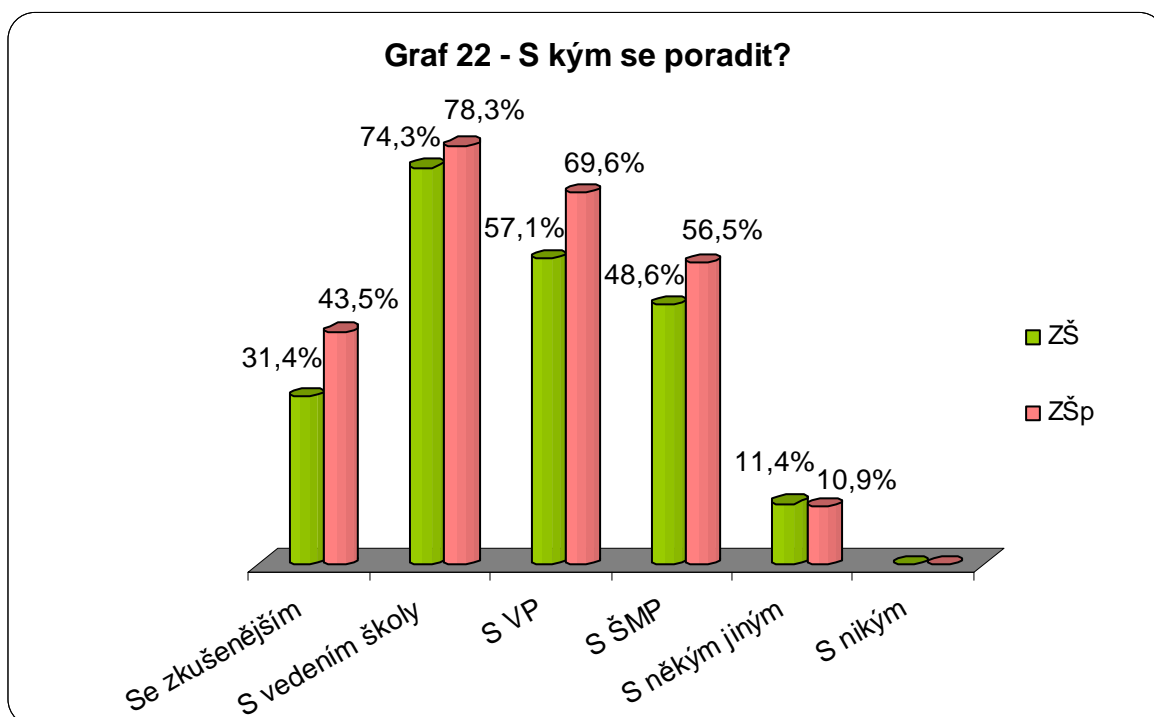

V grafu 21 – Kontakt na OSPOD ve škole je znázorněno, kolik pedagogů ví, či neví, zda je v jeho škole (např. ve sborovně) vyvěšen kontakt na pracovníky OSPODu. 31,4% respondentů ze základních škol, tedy 11 pedagogů a 37,5% respondentů ze základních škol praktických, tedy 21 pedagogů, odpovědělo, že v jejich škole je vyvěšen kontakt na pracovníky OSPODu. 2,9% respondentů, tj. 1 pedagog ze ZŠ, a 21,4% respondentů, tedy 12 pedagogů, odpovědělo, že v jejich škole kontakt vyvěšen není. Celých 65,7% respondentů ze ZŠ, tedy 23 pedagogů a 41,4% respondentů, tedy 23 pedagogů ze ZŠp, neví, zda je v jejich škole vyvěšen kontakt na pracovníky OSPODu.

Položka č. 21: S kým byste se poradil/a v případě podezření na domácí týrání dítěte z vaší školy? (je možné označit více možností)

Tabulka 23 – S kým se poradit?

	ZŠ	f _i	ZŠp	f _i
Se zkušenějším	11	31,4%	20	43,5%
S vedením školy	26	74,3%	36	78,3%
S VP	20	57,1%	32	69,6%
S ŠMP	17	48,6%	26	56,5%
S někým jiným	4	11,4%	5	10,9%
S nikým	0	0,0%	0	0,0%

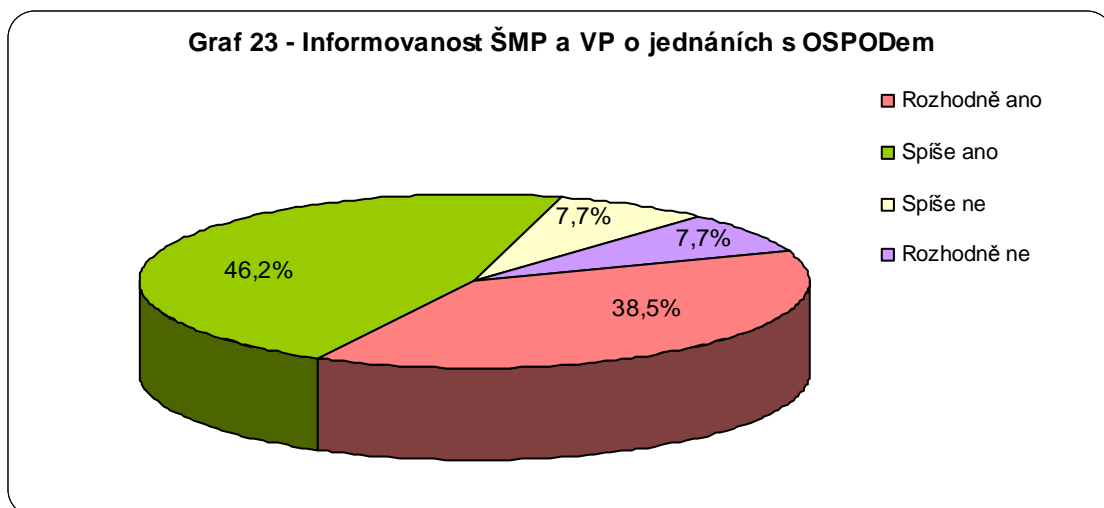
Graf 22 – S kým se poradit zaznamenává všechny varianty osob, se kterými by se dotazovaní pedagogové poradili v případě podezření na domácí týrání dítěte z vlastní třídy. 31,4% respondentů ze ZŠ, tj. 11 pedagogů, a 43,5% respondentů ze ZŠp, tj. 20 pedagogů, by se o věci poradilo se zkušenějším pedagogem. S vedením školy by se poradilo 74,3% respondentů ze základních škol, tedy 26 pedagogů, a 78,3% respondentů ze základních škol praktických, tedy 36 pedagogů. 51,7% respondentů ze ZŠ, tedy 20 pedagogů, a 69,6%

respondentů ze ZŠp, tedy 32 pedagogů, by se poradilo se výchovným poradcem. Za školním metodikem prevence by šlo pro radu 48,6% respondentů ze základních škol, tedy 17 pedagogů, a 56,5% respondentů ze základních škol praktických, tedy 26 pedagogů. 11,4% respondentů, tedy 4 pedagogové ze ZŠ, a 10,9% respondentů, tedy 5 z dotazovaných pedagogů ze ZŠp, by se poradilo s někým jiným. Žádný z dotazovaných ne zvolil variantu *s nikým*.

Položka č. 22: Cítíte se informován/a o všech případech, které byly během vaší působnosti konzultovány s OSPODem?

Tabulka 24 – Informovanost ŠMP a VP o jednáních s OSPODem

	ŠMP a VP	f _i
Rozhodně ano	5	38,5%
Spíše ano	6	46,2%
Spíše ne	1	7,7%
Rozhodně ne	1	7,7%
Celkem	13	100,0%

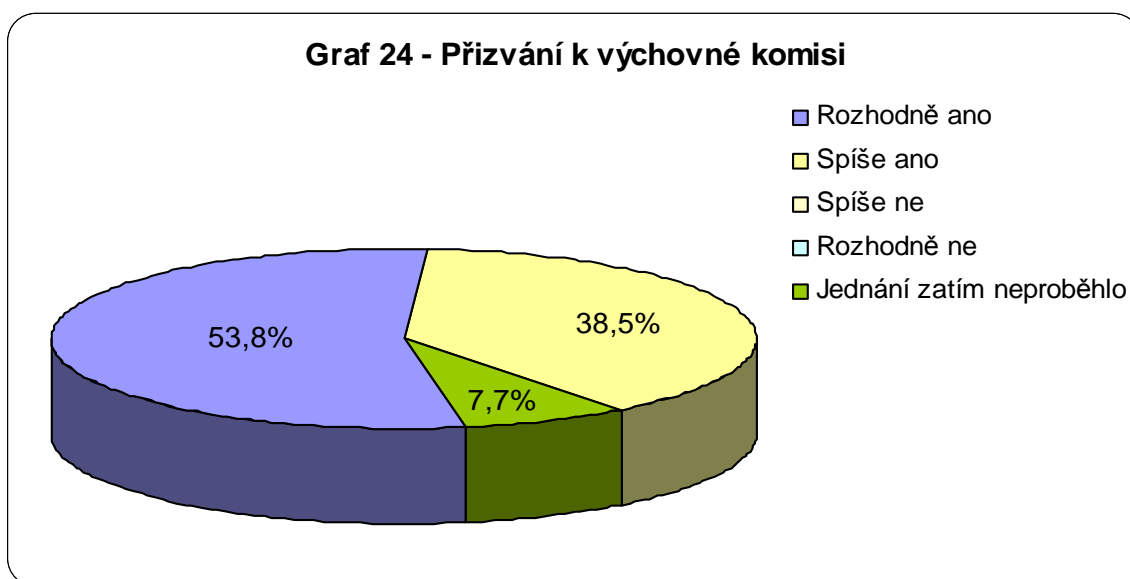

Graf 23 – Informovanost ŠMP a VP o jednáních s OSPODem zobrazuje informovanost školních metodiků prevence a výchovných poradců, účastníků se dotazníkového šetření, o všech jednáních školy s OSPODem. 5 pedagogů vykonávajících funkci ŠMP či VP, tedy 38,5% z tohoto vzorku respondentů, se rozhodně cítí být informováno o jednáních s OSPODem. 46,2% respondentů, tedy 6 z těchto pedagogů, se spíše cítí být informováno o jednáních. 7,7% respondentů, tj. 1 pedagog, se spíše necítí být informován. Stejně procento respondentů, tedy 1 pedagog, se rozhodně necítí být informován o všech jednáních probíhajících v součinnosti školy a OSPODu.

Položka č. 23: Býváte přizván/a ke školním jednáním s pracovníky OSPODu (například při výchovné komisi)?

Tabulka 25 – Přizvání k výchovné komisi

	ŠMP a ŠVP	f _i
Rozhodně ano	7	53,8%
Spíše ano	5	38,5%
Spíše ne	0	0,0%
Rozhodně ne	0	0,0%
Jednání zatím neproběhlo	1	7,7%
Celkem	13	100,0%

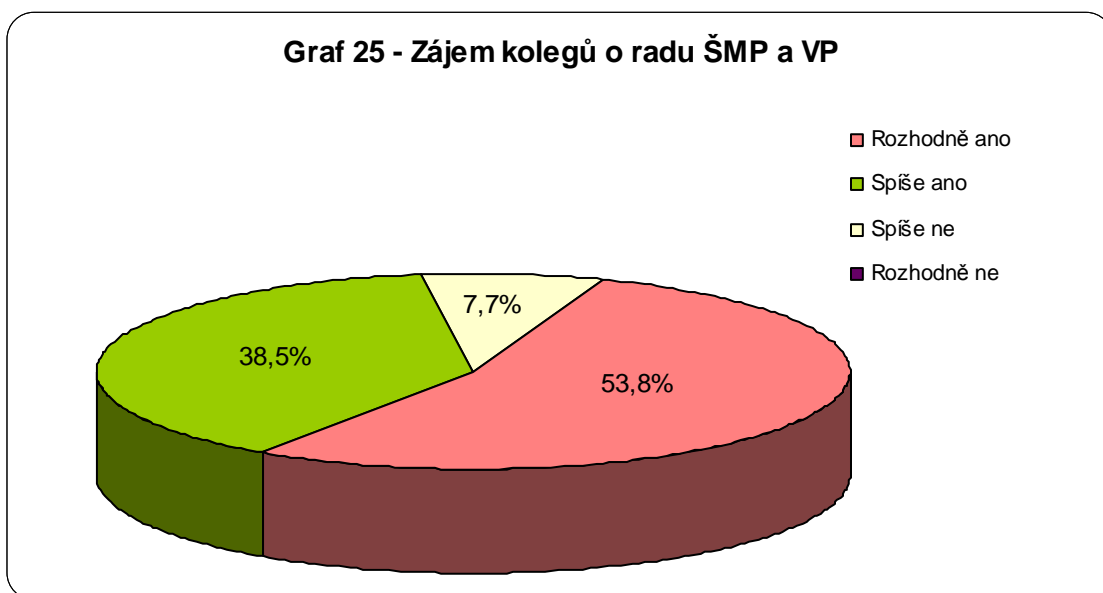

Graf 24 – Přizvání k výchovné komisi zobrazuje výpovědi školních metodiků prevence a výchovných poradců o tom, zda bývají přizváni k výchovným komisím a jiným jednáním s dětmi, ke kterým bývají přizváni pracovníci OSPODu. 53,8% respondentů, tedy 7 z dotazovaných pedagogů vykonávajících funkci ŠMP či VP na škole, rozhodně bývá přizváno ke všem těmto jednáním. 38,5% respondentů, tedy 5 z dotazovaných ŠMP a VP, spíše bývá přizváno k těmto jednáním. Žádný z dotazovaných se necítí být neinformován o takových jednáních. U 1 z těchto školních poradenských pracovníků, tj. 7,7% respondentů, zatím jednání po dobu jeho působnosti neproběhlo.

Položka č. 24: Radí se s vámi kolegové ohledně rizikového chování svých žáků nebo při podezření na sociální patologii v rodině žáka?

Tabulka 26 – Zájem kolegů o radu ŠMP a VP

	ŠMP a ŠVP	f _i
Rozhodně ano	7	53,8%
Spíše ano	5	38,5%
Spíše ne	1	7,7%
Rozhodně ne	0	0,0%
Celkem	13	100,0%

Z grafu 25 – Zájem kolegů o radu ŠMP a VP je patrné, kolik výchovných poradců a metodiků prevence cítí důvěru kolegů ve své schopnosti a vědomosti a jejich potřebu se s nimi poradit. 53,8% respondentů, tj. 7 z dotazovaných pedagogů, má rozhodně pocit, že se s ním kolegové s důvěrou radí. 38,5% respondentů, tedy 5 z těchto pedagogů se domnívám, že se s ním kolegové spíše radí. 7,7% respondentů, tj. 1 z dotazovaných se domnívá, že se s ním kolegové spíše neradí. Žádný z těchto respondentů se nedomnívá, že se s ním kolegové rozhodně neradí.

8.2 Závěrečné šetření

Dotazník obsahoval 24 položek, které se snažily nalézt odpovědi na stanovené otázky. Na základě vyhodnocení dat z validních dotazníků jsme dospěly k těmto závěrům.

Pomocí čtyř úvodních položek dotazníku jsme zjistily složení respondentů. **Nadpoloviční většina zúčastněných pedagogů má za sebou učitelskou praxi dlouhou 21 a více let.** Na základních školách praktických se dokonce jedná o 73,9% respondentů (Graf 1). V průběhu pedagogického působení těchto respondentů došlo k zásadním legislativním změnám v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Zákon 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, je v platnosti teprve třináctým rokem a v současné době se připravuje jeho novelizace. Kdybychom nedoufaly v to, že se tito pedagogové od doby vystudování vysoké školy dále vzdělávali, musely bychom předpokládat, že nebudou schopni prokázat své znalosti o činnosti OSPODu ve druhé části našeho dotazníku. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, § 24 uvádí: „*Pedagogičtí pracovníci mají po dobu své pedagogické činnosti povinnost dalšího vzdělávání, kterým si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci.*“ Jsou ale pedagogové ochotni se vzdělávat v průběhu celého života i po ukončení vysoké školy? Odpověď můžeme najít např. v knize Učitelé učitelů (Starý, 2009), kde se autor zmiňuje o tzv. profesní rigiditě vedoucí k odmítání dalšího vzdělávání, která se může projevit zejména u starších učitelů konzervativností a odporem vůči změnám a inovacím ve výchově i vzdělávání. Autor uvádí i jiné bariéry působící na další vzdělávání učitelů, mezi nimi např. přetížení učitelů a psychické vyčerpání, neochota se vzdělávat – demotivovanost, kolektivní závislost, neochota projevit se před kolegy či chybějící sebereflexe učitele.

Úkol šetření 1: Mají více znalostí o činnosti OSPODu pedagogové na základních školách praktických? Pro účely tohoto šetření byly v dotazníku formulovány položky č. 5, 6, 7, 8, 9 a 10.

Pedagog na základní škole se snadno může dostat do situace, kdy je třeba, aby poskytl dítěti účinnou pomoc. Tato pomoc je nezbytná v případě, kdy jsou ohroženy zájmy či blaho dítěte, kdy jsou poškozována jeho práva. Tehdy má pedagog zákonnou povinnost kontaktovat orgán sociálně-právní ochrany dětí. Splnění této povinnosti je však podmíněno mj. znalostmi pedagoga o problematice sociálně-právní ochrany dětí. To bylo důvodem, proč jsme se rozhodly udělat sondu do těchto znalostí pedagogů.

Graf 6 přináší zajímavé zjištění. **25,7% pedagogů na základních školách vůbec nedokázalo vysvětlit termín OSPOD.** Na základních školách praktických tento termín nedokázalo vysvětlit 6,5% pedagogů. Zjišťovaly jsme i subjektivní názor respondentů na to, zda mají dostatek informací a znalostí o činnosti OSPODu (Graf 10). Nejčastější odpovědí u obou skupin respondentů byla varianta *spíše ne*. Druhou nejčastější odpovědí byla varianta *spíše ano*. 28,6% respondentů ze ZŠ uvedlo odpověď *rozhodně ne*, stejně jako 6,5% respondentů ze ZŠp. Toto zjištění koresponduje s výsledky vycházejícími z Grafu 6. Pouze 4 respondenti z celého souboru (jednalo se o pedagogy ze ZŠp) uvedli, že rozhodně mají dostatek informací o činnosti OSPODu. Školní poradenští pracovníci (školní metodik prevence a výchovný poradce) v této položce označili odpovědi v rozsahu celé škály, tedy od odpovědi *rozhodně ano* až po odpověď *rozhodně ne* a to bez závislosti na délce jejich praxe. **Jeden školní metodik prevence označil odpověď *rozhodně ne* a zároveň opravdu nedokázal vysvětlit termín OSPOD.** Zde se nabízí otázka, zda-li může takový pedagog svou funkci vykonávat dobře a zodpovědně. Měl by ji vykonávat? My se domníváme, že neměl. Orgány sociálně-právní ochrany spadají do kompetencí Ministerstva práce a sociálních věcí. Této skutečnosti si není vědomo více než 37% respondentů ze základních škol. Ze ZŠ praktických se jedná o 15,2% (Graf 7).

Velmi nás také zajímalo, zda pedagogové dokáží specifikovat okruhy problémů, se kterými by se měli obracet na OSPOD (Graf 8). Fyzické či psychické týrání dítěte a zanedbávání školní docházky uvedlo 100% respondentů ze ZŠ naopak mezi pedagogy ze ZŠp se našlo 6,5% respondentů, tj. 3 pedagogové, kteří fyzické a psychické týrání dítěte nepovažují za problém hodný řešení s OSPODem. 100% respondentů ze ZŠp uvedlo nevyhovující sociální zázemí dítěte. Pouhých 62,9% respondentů ze ZŠ by do okruhu činnosti OSPODu zařadilo páčání trestných činů dítětem. 5,7% respondentů ZŠ chybně zařadilo do těchto okruhů specifické poruchy učení. V Grafu 11 nás překvapilo, že pouze 88,6% respondentů ze ZŠ a 93,5% respondentů ze ZŠp by kontaktovalo OSPOD v případě, že by se jednalo o řešení problému žáka z vlastní třídy, přitom právě třídní učitel by měl se svými žáky navazovat vztah vzájemné důvěry a měl by jim být ve škole osobou nejbližší. **Téměř polovina všech respondentů by s OSPODem neřešila situaci žáka ze třídy, jíž není třídním učitelem.** Tyto výsledky si vysvětlujeme tím, že pedagogové by se v podobné situaci sami v komunikaci s OSPODem neangažovali, spíše by ji předali příslušnému třídnímu učiteli nebo školnímu poradenskému pracovníkovi či vedení školy. Pozitivním výsledkem je poměrně vysoké procento pedagogů, kteří by kontaktovali

OSPOD i v případě, kdy dítě neučí, ale oni získali informace, které nasvědčují sociální patologii nebo byli sami svědkem situace, která by měla být řešena s OSPODem (Graf 11). Ve této části položek, které zjišťují informovanost pedagogů o činnosti OSPODu jsme se přesvědčily, že délka praxe respondentů na úroveň jejich znalostí neměla vliv. Naopak se objevil námi očekávaný markantní rozdíl ve znalostech pedagogů ze základních škol a pedagogů ze základních škol praktických. **Lepších výsledků dosáhli pedagogové ZŠ praktických, nejspíše z důvodu častější spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte.** Pedagogové ZŠ praktických se setkávají častěji s dětmi z rizikových a sociálně znevýhodněných rodin, převážně s žáky s lehkým mentálním postižením, kteří jsou náchylnější k rizikovému chování a zároveň by se dali zařadit do kategorií dětí, které podle Matějčka (2005) přitahují násilí (6.3 Rozdíl v situaci na základních školách a základních školách praktických). Jako problém v informovanosti pedagogů základních škol (běžného typu) o činnosti OSPODu vidíme také fakt, že pedagogové běžných pedagogických oborů (bez zaměření na speciální pedagogiku) nemají ve studiu obsaženu problematiku školního poradenství a diagnostiky, v rámci které by byli seznámeni mimo jiné i s náplní práce školního metodika prevence, činností poradenských zařízení, spolupracujících se školou, popř. se strukturou sociálně-právní ochrany dítěte. Pedagogové základních škol mají ve svých studijních oborech obvykle zařazen úvod do speciální pedagogiky či patopsychologii, kde se však studenti seznamují ve zkratce se všemi oblastmi problematiky a konkrétnímu rozeznávání např. syndromu CAN se většinou ne. Často tak mají v této oblasti více znalostí pedagogové s delší praxí, kteří již mají nějaké zkušenosti, proti pedagogům právě vystudovaným, kteří sice mají vykonané státní závěrečné zkoušky, ale často nejsou připraveni řešit ve své třídě problémy hodné součinnosti s OSPODem.

Výsledek šetření: Na základě analýzy položek vztahující se k tomuto výzkumnému úkolu jsme dospěly ke zjištění, že více znalostí o činnosti OSPODu mají pedagogové na základních školách praktických.

Úkol šetření 2: Existuje souvislost mezi rozhodnutím pedagoga kontaktovat OSPOD a jeho předchozí zkušeností? Pro účely tohoto šetření byly formulovány tyto položky: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19

Položka č. 11 měla za úkol zjistit, zda pedagogové již komunikovali s OSPODem, nebo o této možnosti uvažovali. **77,1% respondentů ZŠ s OSPODem nikdy nekomunikovalo,** naproti tomu **63% respondentů ze ZŠ praktických s OSPODem již komunikovalo.** Srovnatelné procento pedagogů ZŠ a ZŠp sice OSPOD přímo

nekontaktovalo, ale kontakt iniciovalo. Častěji je pedagog ZŠ praktické kontaktován OSPODem, méně často je OSPOD kontaktován pedagogem (resp. školou). Příčinou může být větší dohled kurátorů pro děti a mládež nad žáky školy, u kterých se vyskytuje rizikové chování (dle § 6 odst. 1 c, d zákona 359/1999 Sb.) v souvislosti s větší potřebou komunikace formou vyžádaných zpráv školy OSPODu (např. vzhledem k dohledu nad školní docházkou nezletilých atp.). K paradoxnímu výsledku jsme došly při zjišťování souvislosti mezi odpověďmi pedagogů a délkou jejich praxe. **Celkem 21 pedagogů (25,9% z celého vzorku respondentů) s praxí dlouhou 21 a více let, odpovědělo *ne nikdy*, čímž vyloučili variantu, že by možnost kontaktovat OSPOD alespoň zvažovali.** Mezi pedagogy, kteří nikdy ani neuvažovali o kontaktování OSPODu, byl 1 metodik prevence (ZŠp), který však uvedl délku své praxe v rozsahu 0 - 5 let. Domníváme se tedy, že vykonává činnost školního metodika prevence krátce a v průběhu svého působení zatím neměl důvod OSPOD kontaktovat.

Následujících 5 položek bylo určeno pouze respondentům, kteří již byli v kontaktu s OSPODem. Chtěly jsme zjistit, zda byla pedagogovi nabídnuta očekávaná pomoc v krizové situaci (položka č. 12). **Mezi pedagogy ZŠp získalo očekávanou pomoc pouze 51,7% respondentů.** Mezi pedagogy základních škol to bylo 87,5% respondentů. Předpokládáme, že příčinou těchto odlišných zjištění může být skutečnost, že problémy řešené s žáky ZŠ bývají častěji méně závažného či jednorázového charakteru, tedy zpravidla rychle a transparentně vyřešeny, zatímco situace řešené s žáky ZŠ praktických, bývají závažnějšího, protrahovaného charakteru, často jde o kumulaci mnoha problémů a výsledek bývá nejistý.

V položce č. 13 měli pedagogové možnost vyjádřit spokojenost či nespokojenost s postupem pracovníků OSPODu. Ze vzorku pedagogů ZŠ bylo celých 75% respondentů rozhodně spokojených nebo spíše spokojených. Proti tomu bylo rozhodně spokojeno nebo spíše spokojeno pouhých 34,4% respondentů ze ZŠp. 31% respondentů ze ZŠp nedokáže posoudit vlastní spokojenost s postupem pracovníků OSPODu. Tento stav může být opět zapříčiněn dlouhodobějším charakterem problémů a vážnoucí zpětnou vazbou (Graf 15).

Mínění pedagogů o tom, zda OSPOD vyřešil předmětnou věc ku prospěchu dítěte zjišťovala položka č. 14. Odpověď *ano* zvolilo 62,5% respondentů ze skupiny ZŠ a 34,5% respondentů ze skupiny ZŠp. Pouze 12,5% respondentů ze ZŠ uvedlo odpověď *ne*, avšak tuto odpověď uvedlo 31% respondentů ze ZŠp. I tyto výsledky odpovídají našim předchozím úvahám. Celou situaci podtrhuje skutečnost, že 27,6% respondentů ze skupiny

ZŠp uvedlo odpověď *nejsem informován/a*, což je jednou tolik než ve vzorku respondentů ze ZŠ.

Položka č. 15 byla postavena jako otevřená otázka, ve které jsme se zajímaly o konkrétní zkušenosti pedagogů s pracovníky OSPOD. Na základě jejich odpovědí jsme sestavily tabulku (č. 17) nejčastěji zmiňovaných zkušeností. Musíme konstatovat, že dominovaly zkušenosti negativní (žlutě označené buňky) – nedostatečná zpětná vazba a nejednotný přístup pracovníků OSPODu. Kladně bylo hodnoceno především sledování prospěchu dítěte. Mezi odpověďmi se objevila ochota a vstřícnost pracovníků OSPODu, ale i jejich neochota, což svědčí o rozdílných zkušenostech s různými odděleními sociálně-právní ochrany a s konkrétními pracovníky.

V položce č. 16 se měli pedagogové vyjádřit k tomu, zda by se v podobném případě na základě své zkušenosti obrátili opět na OSPOD. **75% respondentů ZŠ a 79,3% respondentů ZŠp by se obrátilo znovu na OSPOD** (Graf 17). Poslední položkou vztahující se k druhému výzkumnému úkolu je položka č. 19, ve které ověřujeme vliv zkušenosti kolegů na rozhodnutí pedagoga kontaktovat či nekontaktovat OSPOD. 65,7% respondentů ze ZŠ a 54% respondentů ze ZŠp k této zkušenosti přihlíží, ale není pro ně rozhodující. Na základě zkušenosti svých kolegů by se rozhodně nenechalo ovlivnit 17,1% respondentů ze ZŠ a 13% respondentů ze ZŠp.

Výsledek šetření: Domníváme se, že předchozí zkušenost, ať už vlastní, či zprostředkovaná, může silně ovlivnit rozhodování pedagoga, který se na OSPOD obrací s důvěrou a snahou pomoci dítěti. Pokud je však zkušenost negativní, pedagog může rozhodnutí kontaktovat OSPOD odkládat, nebo ho nemusí kontaktovat vůbec. Pokud je takto naladěných pedagogů v kolektivu více, může tento jejich názor určovat celkový postoj pedagogického sboru vůči OSPODu. Mezi uvedenými negativními zkušenostmi pedagogů s pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dítěte nás zaujala stížnost dvou pedagogů, kteří upozorňovali na neochotu pracovníků OSPODu účastnit se jednání školy s rodiči (výchovná komise) v pozdních odpoledních hodinách. Pracovníci OSPODu svou neúčast na jednání zdůvodňovali tím, že se koná v čase mimo jejich pracovní dobu. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že úspěšná spolupráce školy, rodiny a OSPODu stojí na vzájemném respektu, důvěře, vstřícnosti a ochotě najít společnou cestu.

Úkol šetření 3: Je kontaktování OSPODu častěji otázkou kolektivního rozhodnutí, nebo otázkou osobního rozhodnutí pedagoga? Pro účely tohoto šetření byly formulovány tyto položky: 17, 18, 20, 21, 22, 23 a 24.

Položka č. 17 odhalila, že většina pedagogů na všech zúčastněných základních školách cítí během svého jednání s OSPODem podporu vedení školy. Konkrétně je to 87,5% respondentů ze ZŠ a 93,1% respondentů ze ZŠp. Jeden z respondentů ZŠp jednal s OSPODem proti nařízení vedení školy.

V položce č. 18 se měli pedagogové vyjádřit k tomu, jaký názor na spolupráci s OSPODem, podle jejich mínění, převládá na jejich pracovišti. **Výbornou spolupráci a vzájemnou důvěru uvedlo 34,3% respondentů ze ZŠ a 34,8% respondentů ze ZŠp.** Pro 47,8% respondentů ze ZŠp je spolupráce s OSPODem na jejich pracovišti vnímána jako povinná, provázena nízkou vzájemnou důvěrou. 14,3% respondentů ze ZŠ a 6,5% respondentů ze ZŠp uvedlo, že spolupráce je špatná a vzájemná důvěra je nízká, což se projevuje tím, že se snaží vyřešit problém jinou cestou, např. s Policií ČR.

Vyhodnocení položky č. 21 nám odhalilo, s kým by se dotazovaní pedagogové poradili v případě podezření na domácí týrání dítěte z jeho školy. Pedagogové mohli v této otázce označit více odpovědí. **Nejčastěji by se pedagogové poradili s vedením školy** (74,3% respondentů ze ZŠ a 78,3% ze ZŠp). Na druhém místě jmenovali výchovného poradce a až na třetím místě školního metodika prevence. Možnost poradit se *s někým jiným* zvolilo 11,4% respondentů ze ZŠ a 10,9% respondentů ze ZŠp. Při bližší specifikaci své odpovědi nejčastěji uváděli Policii České republiky a dětského lékaře.

Závěrečné tři položky našeho dotazníku byly určeny pouze školním metodikům prevence a výchovným poradcům bez rozdílu, na jakém typu ZŠ působí. Jedná se o pracovníky školy, kteří by měli být v nejtěsnějším kontaktu s OSPODem. Jejich zkušenosti a názory by mohly hrát jednu ze zásadních rolí při rozhodování kontaktovat OSPOD.

Položka č. 22 zjišťuje informovanost těchto pedagogů o případech, které byly během jejich působnosti konzultovány s OSPODem. Téměř 85% respondentů uvedlo odpovědi kladné, tedy *rozhodně ano* a *spíše ano*. Odpovědi *rozhodně ne* a *spíše ne* uvedlo shodně 7,7% respondentů na obou typech škol (Graf 23). Tato polouzavřená položka nabízela respondentům možnost blíže specifikovat důvody toho, proč nejsou dostatečně informováni o všech případech – respondenti označili za důvod špatnou zpětnou vazbu.

Položka č. 23 si kladla za cíl zjistit, zda bývají školní metodici prevence a výchovní poradci přizváni ke školním jednáním s pracovníky OSPODu. Více jak polovina respondentů, přesně 53,8% uvedla odpověď *rozhodně ano* a 38,5% respondentů uvedlo odpověď *spíše ano*. Žádná odpověď nebyla záporná, pouze jeden respondent uvedl, že po dobu jeho působení takovéto jednání s OSPODem u nich na škole neproběhlo.

Poslední položka našeho dotazníku (položka č. 24) měla za úkol zjistit, zda se v případě rizikového chování žáků radí ostatní pedagogové se školním metodikem prevence či s výchovným poradcem. Z analýzy odpovědí respondentů jsme došly k závěru, že v 53,8% případů se s těmito pracovníky ostatní kolegové rozhodně radí a v 38,5% případů se s nimi spíše radí. Pouze jeden respondent uvedl, že se s ním ostatní pedagogové spíše neradí.

Důvodem nedostatečné důvěry pedagogů ke školním poradenským pracovníkům by mohl být nízký věk a tedy reálná či zdánlivá nezkušenost tohoto pracovníka, špatné postavení pracovníka v kolektivu školy nebo negativní zkušenost s jejich profesionalitou.

Výsledek šetření: Vyhodnocení této části dotazníkového šetření potvrdilo naše očekávání. Pedagogové ve věci komunikace s OSPODem nejednají ve většině případů sami za sebe. 100% respondentů se s někým nejprve poradí, obvykle se radí s vedením školy nebo se školním poradenským pracovníkem.

Pedagog by měl vždy o svém jednání uvědomit vedení školy, nejlépe s ním situaci prodiskutovat. K řešení situace ve škole by měl být přizván také školní metodik prevence, případně jiný poradenský pracovník (školní psycholog, speciální pedagog nebo výchovný poradce).

Závěr

V diplomové práci jsme se věnovaly tématu spolupráce pedagogů na základních školách s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte. V její závěrečné části přinášíme shrnutí a zamyšlení nad jejími výsledky.

V teoretické části jsme pozornost zaměřily na právní normy upravující principy spolupráce a povinnosti dvou subjektů – orgánu sociálně-právní ochrany dětí a základní školy. Práce přináší ucelené informace o problematice. Nejprve se věnujeme historii postavení dítěte ve společnosti se zaměřením na ochranu jeho práv, sledujeme roli školy a úlohu školních poradenských pracovníků v této oblasti. Práce se poměrně detailně zaměřuje na zákon o sociálně-právní ochraně dětí a specifikuje konkrétní činnost pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Následující kapitoly jsou věnovány spolupráci pedagogů s tímto subjektem a rozdílům v situaci na základních školách a základních školách praktických. V neposlední řadě se zabývá morálními dilematy pedagogů, která mohou provázet jejich rozhodování při řešení konkrétních situací.

V empirické části jsme si stanovily 3 cíle, které jsme naplnily. Zjistily jsme, že o činnosti orgánu sociálně-právní ochrany jsou více informováni pedagogové na základních školách praktických, jsou s jeho pracovníky i častěji v kontaktu. Přestože ne vždy se pedagogové dočkají očekávané pomoci, obrátili by se na orgán sociálně-právní ochrany znovu. Významnou roli v této problematice sehrává fakt, že pedagogové obvykle nejsou zvyklí s orgánem sociálně-právní ochrany jednat sami, většinou případ postoupí školním poradenským pracovníkům nebo vedení školy. Obecně na školách není role školního metodika prevence příliš zakořeněná, často tak tuto oblast problémů řeší nikoli on, ale výchovný poradce, tak, jak bývalo dříve zvykem.

Cíl této práce byl naplněn. Velký přínos vidíme v odhalení mezer pedagogických pracovníků v oblasti sociálně-právní ochrany dítěte a s tím souvisejících povinností. Tyto jejich nedostatky mohou negativně ovlivnit průběh řešení krizové situace i latentních problémů dětí.

Na základě těchto zjištění jsme vypracovaly informační leták, který by se měl stát praktickým pomocníkem pedagogů základních škol (viz. Příloha 2).

Resumé

Smyslem diplomové práce bylo vymezení principů efektivní spolupráce pedagogů na základních školách s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte. Pomocí dotazníkového šetření, které proběhlo na 7 pražských základních školách a základních školách praktických, jsme zjišťovaly informovanost pedagogů o činnosti OSPODu a jejich zkušenosti se vzájemnou spoluprací. Výsledky šetření prokázaly naše očekávání – pedagogové na základních školách běžného typu mají velmi málo informací o OSPODu. Termín OSPOD nedokázalo vysvětlit celých 25,7% respondentů ze ZŠ. V této práci jsme odhalily několik faktorů, které mohou mít vliv na rozhodování pedagoga, zda kontaktovat, či nekontaktovat orgán sociálně-právní ochrany dítěte. Vyústěním celé práce je doporučení pedagogům základních škol a základních škol praktických pro úspěšné řešení krizových situací v životě svěřených dětí.

Summary

The purpose of my thesis was to define the principles of effective cooperation of primary school teachers and the „Office for social-law protection of children“. Using the questionnaire survey, which took place on 7 primary schools in Prague, we were detecting the awareness of teachers of the „Office for social-law protection of children activities“ and their experiences with the mutual cooperation. The survey results proved our expectations – teachers in mainstream primary schools have a lack of information about the „Office for social-law protection of children.“ 25,7% of primary school respondents failed in explaining the term „Office for social-law protection of children.“ In this thesis we detected several factors that may affect teachers deciding whether to contact or not to contact the Office for social-law protection of children. The outcome of the entire thesis is a recommendation for primary school teachers and practical school teachers how to deal successfully with critical situations in the life of entrusted children.

Seznam bibliografických odkazů

- BENDL, S. *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie: skripta pro studenty vykonávající pedagogickou praxi*. Editor Anna Kucharská. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2008, 237 s. ISBN 978-80-7290-366-5.
- Česká školní inspekce: *Vztah rodičů a školy pohledem práva* [online]. 2007. Dostupné na internetu: <<http://www.vosezlin.cz/dokumenty/prev/rodice.pdf>> [cit. 20-09.2012].
- DOUBRAVA, L. *Rodič je za dítě zodpovědný i ve škole*. Učitelské noviny [online]. 2007, č. 30 [cit. 08-12-2012].
- DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 1999. 284 s. ISBN 80-7169-254-9.
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5.
- HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007. 174 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
- HRADEČNÁ, M.: *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. 1. vyd.- dotisk. Praha: PF UK, 1998. 89 s. ISBN 80-7184-015-7.
- HRUBÁ, K. STEJSKALOVÁ, E. *Ochrana dětských práv v ČR*. Praha : Drom o.p.s. 2007. ISBN neuvedeno.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo*. 3. vyd. Brno : Doplněk, 2006. 398 s. ISBN 80-7239-192-5.
- JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha : Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.
- KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování. Cesta k zastavení epidemie šikanování na školách*. 2. vyd. Praha, Portál 2005. 255 s. ISBN 80-7367-014-3
- KUMPERA, J. *Jan Amos Komenský: Jak (se) učit*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1123-2.

- LOVASOVÁ, L. a kol. *Děti a jejich problémy*. Praha : Sdružení Linka Bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7.
- MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 88 s. ISBN 80-7178-064-2.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby*. 1. vyd. Praha : Portál, 2007-a. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha : Portál, 2007-b. 312 s. ISBN 978-80-7367-331-4.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha : Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MIKEŠOVÁ, J. Změny v pregraduální přípravě učitelů primárního vzdělávání v návaznosti na evropskou dimenzi [online]. 2005. Dostupné na internetu: <http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/konf05-sbornik-25-mikesova_j.pdf> [10-08-2012].
- MPSV Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci [online]. 2009. Dostupné na internetu: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7266/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-2.pdf> [10-08-2012].
- MŠMT. Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže. In Věstník ministra školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, ročník LVI, sešit 10, říjen 2000
- MŠMT. *Věstník, ročník LXI, sešit 7, červenec 2005* - Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole (č.j. 27 317/2004-24)

- NOSÁL, I. *Obrazy dětství v dnešní české společnosti*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2004. 204 s. ISBN 80-86598-80-2.
- NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2007, 471 s. ISBN 978-808-6131-726.
- PÖTHER, P. *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha : G plus G, 1999. 186 s. ISBN 80-86103-21-8.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha : Portál, 2009. s. 329. ISBN 978-80-7367-647-6.
- SLOMEK, Z. *Etopedie*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2010, 96 s. ISBN 978-80-86723-84-6.
- SPIPKOVÁ, J. *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – agresivita očima dětí*. 1. vyd., Praha: Dětské krizové centrum, 1997. ISBN neuvedeno.
- STARÝ, K.: *Učitelé učitelů: náměty na vzdělávání vlastního učitelského sboru*. Praha : Portál, 2008. 112 s. ISBN 978-80-7367-513-4.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.
- VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha : Úřad vlády v rámci vládní kampaně Stop násilí na dětech, 2009. 40 s. ISBN 978-80-7440-001-8.

Internetové zdroje

- ZAPLETALOVÁ, J. *Návrh koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole* [online]. 2011. Dostupné na internetu:
<<http://rspp.cz/rspp/images/vystupy/koncepce.pdf>> [15-09-2012].
- TESAŘOVÁ, P. *Vyživovací povinnost z pohledu sociálně-právní ochrany dětí* [online]. 2008. Diplomová práce. Dostupné na internetu:
<http://is.muni.cz/th/104587/pdf_m/DP-vyzivovaci_povinnost.pdf> [13-09-2012].

<http://www.ospod.cz>

<http://www.zdn.cz>

<http://www.stopnasili.cz>

<http://blisty.cz>

<http://www.centrumelektra.cz/problematika-sexualniho-zneužívání>

Zákony

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník pro pedagogy základních škol

Příloha č. 2 Informační leták pro základní školy